

Válogatás a BCE tudományos diákköri munkáiból

Könyvsorozatunk legújabb kötete a Budapesti Corvinus Egyetem 2023-as Tudományos Diákköri Konferenciáján (TDK) helyezést elért dolgozataiból válogat. Ezúttal is arra kértük a kiválasztott munkák szerzőit, hogy legfontosabb eredményeiket a nagyközönség számára is érthetően és élvezeten foglalják össze. Emellett bemutatjuk a 2023-ban rendezett TDK díjnyertes dolgozatainak listáját. Sorozatunk tizenhatodik tagjaként mostani kötetünk hívószavai a rendszerek, döntéshozatal, befogadás.

Hallgatóink tudományos munkái rendkívül sokszínűek és az aktualitásokra fókuszálnak. Kutatásaik nagyon is valós, napi problémák megoldásait keresik, miközben eredményeiket úgy is elő tudják adni, hogy az a szakterületen kevésbé jártas olvasóknak is élvezetes legyen. Nem titkolt reményünk, hogy ezzel nem csak rokonainknak és ismerőseiknek okoznak majd örömet, de kedvet hoznak diáktársaiknak is a tudományos igényességű vizsgálódásokhoz.

Közgáz diáktudós

Rendszerek, döntéshozatal, befogadás

Közgáz diáktudós

Rendszerek, döntéshozatal, befogadás

TDK Könyvtár

A sorozat kötetei:

Közgáz diáktudós 2010

Közgáz diáktudós – Piac és verseny

Közgáz diáktudós – Üzleti modellek, gazdasági és
társadalmi hatások

Közgáz diáktudós – Verseny és versenyképesség

Közgáz diáktudós – Gazdasági-társadalmi fejlődés és
fenntarthatóság

Közgáz diáktudós – Versenyképesség és felelősség

Közgáz diáktudós – Hatékonyság és imázs

Közgáz diáktudós – Útkeresés válság után

Közgáz diáktudós – Gazdaság, közösség, társadalom

Közgáz diáktudós – Információ és pszichológia

Közgáz diáktudós – Verseny, életmód, identitás

Közgáz diáktudós – Értékek, döntések, tudás

Közgáz diáktudós – Felelősség és közösség

Közgáz diáktudós – Kötődés és bizalom

Közgáz diáktudós – Környezet, technológia, ember

Közgáz diáktudós – Rendszerek, döntéshozatal, befogadás

Szerkesztette:

Csordás Tamás, Mitev Ariel, Wimmer Ágnes

Közgáz Diáktudós

Rendszerek, döntéshozatal, befogadás

Válogatás a Budapesti Corvinus Egyetem tudományos diákköri munkáiból

© A kötetet szerkesztette:
Csordás Tamás, Mitev Ariel, Wimmer Ágnes, 2025

© Szerzők:
Both Sára, Gőz Anett, Kelemen Hunor,
Nagy Márton, Tepfenhart Beatrix,
Varga Virág Judit, 2025

Kiadja:
a Budapesti Corvinus Egyetem
1093 Budapest, Fővám tér 8.
www.uni-corvinus.hu, www.uni-corvinus.hu/fooldal/kutatas/tdk/

A kötet a Budapesti Corvinus Egyetem NTP-HHTDK-24-0051 projektje
támogatásával jött létre.

ISSN 2063-7667

print: ISBN 978-963-503-975-3
ebook: ISBN 978-963-503-976-0

DOI: 10.14267/978-963-503-976-0

Minden jog fenntartva.

Tartalom

Előszó – Rendszerek, döntéshozatal, befogadás	7
Kelemen Hunor Az árfolyamok karmesterei: Politikai és ipari bejelentések hatásai különböző nyersolajok árfolyamára a háború árnyékában	11
Nagy Márton Jól tervezett költségek? A tagállami RRF-tervek illeszkedésének vizsgálata a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez az Európai Unióban	29
Varga Virág Judit A vendéglátás munkaerőpiacának kihívásai és kompenzációs stratégiák	45
Tepfenhart Beatrix A storytelling mint meggyőzési eszköz: A véleményvezérek által előállított fizetett hirdetések meggyőző ereje és szerepe a fogyasztói döntéshozatalban	61
Gőz Anett Rangsorok hálójában – A felsőoktatási rangsorok hatásai az egyetemi hallgatók motivációira és várakozásaira	77
Both Sára Egy lépéssel közelebb az integrációhoz	93
TDK-eredmények	107
A TDK Könyvtár Közgáz Diáktudós sorozatban eddig megjelent tanulmányok listája (2010-2025)	123

Előszó – Rendszerek, döntéshozatal, befogadás

Jelen, a Budapesti Corvinus Egyetem 2023. évi Tudományos Diákköri Konferenciáján előadott kiemelkedő tanulmányokból válogatott kötetünk három fő témakör köré csoportosítható: a rendszerek, a döntéshozatal és a befogadás. A tanulmányok közös metszéspontja a társadalmi és gazdasági rendszerek működésének kritikus vizsgálata, különös tekintettel a fejlesztéspolitika, a munkaerőpiac, az oktatás és a kommunikáció területeire. Mindegyik írás valamilyen formában a döntéshozatal vagy épp a befolyásolás, illetve az alkalmazkodás vagy befogadás mechanizmusait tárja fel, legyen szó egyéni, intézményi, vagy állami, államközi szintekről.

Kelemen Hunor *„Az árfolyamok karmesterei: Politikai és ipari bejelentések a hatásai különböző nyersolajok árfolyamára a háború árnyékában”* c. tanulmánya az orosz-ukrán konfliktus kezdetét követő időszakra fókuszálva azt elemzi, hogyan hatnak a politikai és ipari bejelentések a globális olajár meghatározásában kulcsszerepet játszó három meghatározó olajindexek rendszerére. A szerző eredményei szerint a bejelentések hatásai ellentmondásosak: noha minden esetben tapasztalható volt elmozdulás, míg egyes bejelentések vélhetően hosszú távon a feltételezett irányba terelték a nyersanyagok árát, addig mások kisebb, akár a valószínűsíthető céllal szembeni eredményt értek el. Az eredmények azt is megmutatják, hogy a globalizált világ gazdaságban meglehetősen körülményes egy olyan

nyersanyagokban gazdag szereplő, mint Oroszország szankciós leválasztása a világkereskedelemtől.

Szintén a nemzetközi gazdasági-politikai rendszerek kapcsán Nagy Márton *„Jól tervezett költségek? A tagállami RRF-tervek illeszkedésének vizsgálata a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez az Európai Unióban”* c. tanulmánya az Európai Unió a koronavírus-válságból való gazdasági kilábalást támogató Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszközének (RRF) tagállami forrásallokációs terveit vizsgálja, különös tekintettel azok fejlesztési szükségletekhez való illeszkedésére. A szerző eredményei szerint a fizikai infrastruktúra túlreprezentált, míg a kutatás-fejlesztés alulpriorizált, és a forráselosztás összességében nem reprezentálja a tagállamok, illetve régiók tényleges szükségleteit. A kutatás rámutat, hogy az RRF-források elosztása örökli az EU 2014 és 2020 közötti beruházásait összefogó strukturális alapok torzulásait.

Varga Virág Judit *„A vendéglátás munkaerőpiacának kihívásai és kompenzációs stratégiák”* c. tanulmánya a hazai vendéglátóiparban tapasztalható jelentős strukturális kihívást, a munkaerő fluktuációját vizsgálja. Feltárja a mögöttes okokat és vizsgálja a kompenzáció szerepét a munkavállalók megtartásában. Elemzései alapján a versenyképes javadalmazás, a karrierlehetőségek és a pozitív munkakörnyezet kulcsfontosságú tényezők abban, hogy a munkavállalók úgy döntsenek, nem hagyják el vendéglátóipari állásukat idejekorán. A tanulmány kiemeli ugyanakkor, hogy a problémák rendszerszintűek, és nem oldhatók meg kizárólag bérfejlesztéssel, hanem átfogó HR- és vezetői reformokra van szükség.

A döntéshozatal egy másik aspektusát vizsgálja Tepfenhart Beatrix *„A storytelling mint meggyőzési eszköz: A véleményvezérek által előállított fizetett hirdetések meggyőző*

ereje és szerepe a fogyasztói döntéshozatalban” c. tanulmánya. A tanulmány a történetmesélés szerepét vizsgálja az influenszerek által készített fizetett tartalmakban a fitness és egészségipar területén. A kutatás szerint a célcsoportok a hiteles, érzelmileg bevonó történeteket eredményesebben fogadják be, és ezek hatékonyabban befolyásolják a fogyasztói döntéshozatalt, főként az információgyűjtés és alternatívaértékelés szakaszában. A platformspecifikus alkalmazás és az influenszer személyiségéhez illeszkedő narratíva kulcs a sikerhez.

A felsőoktatásba történő jelentkezés talán az egyik legmeghatározóbb döntéshozatali szituáció az érintett egyének életében. Göz Anett *„Rangsorok hálójában – A felsőoktatási rangsorok hatásai az egyetemi hallgatók motivációira és várakozásaira*” c. tanulmánya azt vizsgálja, hogyan befolyásolják a felsőoktatási rangsorok a hallgatók intézményválasztását, társadalmi összetételét és munkaerőpiaci várakozásait. Az eredmények szerint a rangsorban előkelőbb helyen álló egyetemek hallgatói jobb társadalmi háttérrel rendelkeznek, de a választás fő motivációja az oktatás minősége. A rangsorok hatása a munkaerőpiaci várakozásokra nem egyértelmű, és inkább a tanulmányi eredmények közvetítő szerepe érvényesül.

Szintén a felsőoktatás rendszerében Both Sára *„Egy lépéssel közelebb az integrációhoz*” c. tanulmánya egy, a fogyatékkal élők elfogadását célzó felsőoktatási tréning hatását vizsgálja a hallgatók attitűdjeire és viselkedésére. A kutatás alapján a tréning pozitív változást idézett elő a résztvevők gondolkodásmódjában, különösen a társadalmi elfogadás és érzékenyítés terén. Bár a viselkedésváltozás nem azonnali, a mélyebb megértés és tudásnövekedés hosszú távon hozzájárulhat az integrációhoz. A dolgozat

empirikusan alátámasztja az érzékenyítő oktatás jelentőségét a társadalmi fenntarthatóság szempontjából.

Kötetünk a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatóinak 2023-as Tudományos Diákköri Konferenciáján bemutatott kiemelkedő dolgozataiból nyújt válogatást. Az itt megjelenő tanulmányok csupán ízelítőt adnak abból a sokszínű és magas színvonalú tudományos munkából, amely ebben az évben is jellemezte a TDK-versenyt. A válogatás szükségszerűen töredékes, és nem is törekszik a teljességre – célja inkább az, hogy képet adjon a leginspirálóbb témákról és megközelítésekről. A kötet végén közöljük a 2023-as intézményi TDK-eredményeket is. Bár ezek sem fedik le a benyújtott dolgozatok teljes spektrumát, betekintést nyújtanak abba, hogy az egyes szekciók zsűrije mely munkákat tartotta a legkiemelkedőbbnek. Érdekes röviden áttekinteni ezt a listát is, hogy átfogóbb képet kapjunk arról a szerteágazó és értékes kutatómunkáról, amelyet hallgatóink ebben az évben is elvégeztek. Ez a gazdag tematikai sokszínűség jól tükrözi az egyetemen folyó hallgatói tudományos tevékenység változatosságát és mélységét.

A szerkesztők

Kelemen Hunor

Az árfolyamok karmesterei: Politikai és ipari bejelentések hatásai különböző nyersolajok árfolyamára a háború árnyékában

A dolgozat a különböző olajipart érintő bejelentések hatását vizsgálja három különböző nyersolaj, a Brent, a WTI és az Ural típusú olaj árfolyamára fókuszálva. A tanulmány több célt is szolgál: az orosz-ukrán konfliktus kezdetét követő időszakra fókuszálva korrelációt találni a bejelentések és a piac mozgása között, továbbá a piac mozgásának irányát párhuzamba állítani a bejelentés mögötti kívánt politikai, illetve gazdasági célokkal. Az eredmények láttán kijelenthető, hogy a különböző bejelentések kettős eredménnyel bírnak: egyes bejelentések szignifikáns hatást eredményeztek, és a feltételezett, kívánt irányba terelték a nyersanyagok árát, míg másoknál kisebb korrelációt, illetve a valószínűsíthető céllal szembeni eredményt értek el.

Bevezetés

„*Az arab olajfegyver működésbe lépett*” – ezzel a címmel jelent meg William D. Smith cikke a New York Times hasábján 1973 októberében. A megjelenést követően rövidesen megháromszorozódott árfolyamok explicit következménye volt a KGST-országok és a Szovjetunió közti szénhidrogén-kereskedelmi trendváltás: a tagországok által betöltött fellevevőpiaci szerep szignifikánsan módosult – ez pedig eldöntötte a hidegháború kimenetelét (Painter, 2014). Az „energiatényező” a 20. századra nyilvánvalóan kardinális meghatározója lett a nemzetközi politika alakulásának, és csakhamar nagy geostratégiai játszmák középpontjába helyezi a véletlenszerűen elhelyezkedő források feletti területeken szuverenitással rendelkező országokat (Szemerényi, 2007). Az orosz-ukrán háború kitörését követően a transzatlanti szövetségi rendszer egyik központi kérdése az Oroszország ellen kivetett szankciók energiapiacra gyakorolt hatása. A szankciók alapvetően az aszimmetrikus függőségen alapuló sebezhetőségre épülnek, mely végeredményképpen aszimmetrikus eredménnyel járnak a felek részéről. Azonban az orosz agresszióra érkező koordinált transzatlanti szankciórendszer soha nem látott szintekre emelte a hadviselést: közel 15 ezer szankciót helyezett érvénybe (Castellum.AI, 2023). A szénhidrogénalapú orosz monokulturális gazdaság aszimmetrikus sebezhetősége világosan megmutatkozik, mindazonáltal ezen különbségen az európai energiafüggőség mértéke Oroszország javára enyhít. Az energiaszektorra érintő szankciók körüli politikai diskurzus a bizonytalanság növelésével hozzájárult az olaj világpiaci árának emelkedéséhez. A dolgozat mindennek fényében az olajpiacot érintő szankciók bejelentése rövid távú hatásának vizsgálatára, valamint energiaválság

árnyékában a szankciók és árfelhajtó hatásuk körül kialakult eltérő diskurzus új megvilágításba helyezésére tesz kísérletet.

A dolgozat elsődleges célja az olajpiacot érintő különböző politikai és ipari (kőolajtermelői) bejelentések eseményelemzésén keresztüli vizsgálata, illetve a szankciók és árfelhajtó hatásuk körül kialakult diskurzus új megvilágításba helyezése. A rövid távú hatásokon túl másodlagos kérdésként vizsgálom a bejelentések mögötti gazdaságpolitikai szándékot, illetve annak teljesülését a 2022-es évre nézve. A kutatás három, a kutatás szempontjából releváns WTI, Brent és Urals benchmarkot helyezi górcső alá. A háború kitörése óta az alábbi öt legnagyobb, olajpiacot érintő bejelentés került azonosításra: az Egyesült Államok olajembargót hirdető bejelentése (2022. március 8.), az Európai Unió olajembargót hirdető bejelentése (2022. május 31.), a G7-országok az orosz olajat érintő ársapkára vonatkozó szándékainak kinyilatkoztatása (2022. szeptember 2.), a kitermelés csökkentését megcélzó OPEC bejelentés (2022. október 5.), valamint a EU korábban bejelentett embargójának életbe léptetése és a G7-országok által bejelentett ársapka bevezetése (2022. december 5.).

Módszertan: Eseményelemzés

A piaci reakció vizsgálatára az eseményelemzés módszertanhoz fordultam. Az eseményelemzés célja ezen árfolyamváltozásokból fakadó lehetőségek kiaknázása, vagyis egyáltalán megfogalmazva: arra a kérdésre keressük a választ, hogy a vizsgált periódusban az adott esemény hatására megfigyelhető-e abnormális hozam. Az eseményelemzés megtervezésének lépései és metodológiai

ismertetése számos tanulmány során került bemutatásra, illetve alkalmazásra. Ezek közül a kiemelendők Henderson (1990), MacKinlay (1997), Seiler (2005), Binder (1998), Kothari és Warner (2007), valamint Corrado (2010) művei, melyek átfogó elemzési körképet nyújtanak a procedúra menetét illetően. Jelen tanulmányban legfőképpen MacKinlay (1997) módszertani eljárása kerül követésre, azonban egyes lépéseket Henderson (1990) alapján vettem sorra. A dolgozat a normális hozam megbecsülésére a statisztikai modellek csoportjába tartozó piaci modellt használja, amely tulajdonképpen a legkisebb négyzetek módszerével készült lineáris regresszió, amely kapcsolatot teremt a piaci hozam és az *i*-edik eszköz hozama között (Bedő, 2007; Binder, 1998; Hadi et al., 2020; MacKinlay, 1997).

Gazdasági hadviselés sikeressége

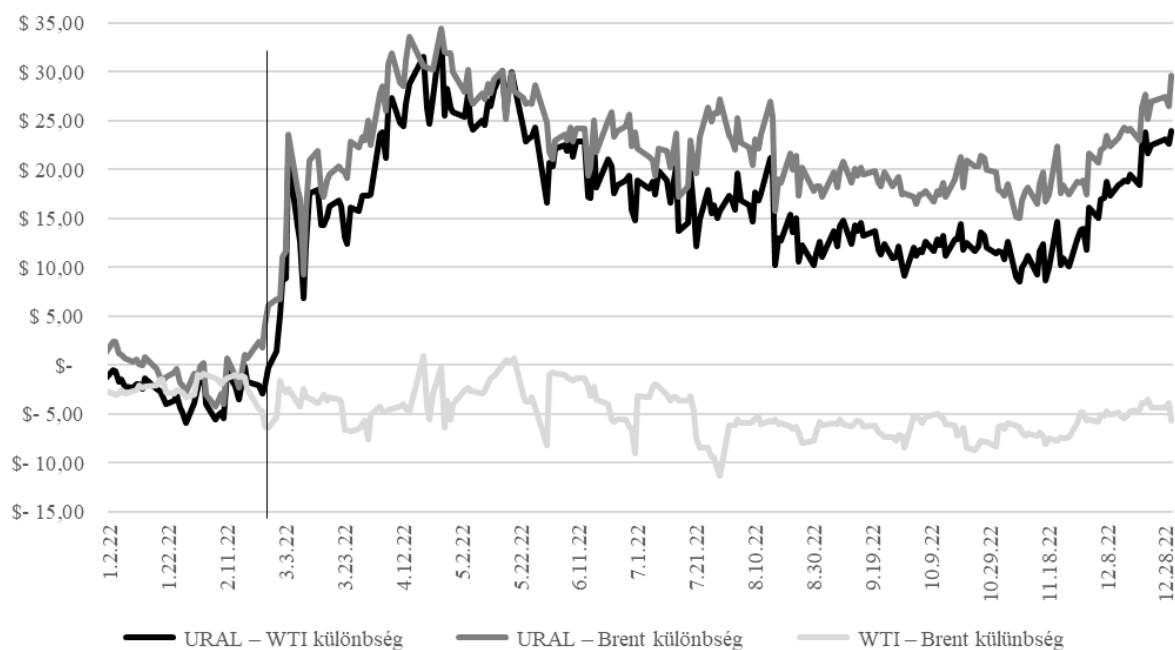
A Krím *de facto* annektálása óta tapasztalható orosz hibrid hadviselés 2022 februárjában a kelet-ukrajnai népköztársaságok védelmében „demilitarizációra” és „denácifikációra” hivatkozva átcsapott konvencionális háborúba (Kemény, 2022). Oroszország katonai törekvéseinek megfékezése céljából az Egyesült Államok vezette transzatlanti szövetségi rendszer két fronton avatkozik be – egyelőre közvetlen módon – a konfliktusba: (1) katonai és *haditechnikai segítségnyújtás Ukrajnának – proxy*, vagyis a helyettesítők általi hadviselés, (2) „szankciófókuszú” gazdasági hadviselés. A gazdasági hadviselés fogalma szerint a gazdasági hadviselést megindító fél csupán gazdasági eszközökkel gyengíti meg a megcélzott ország gazdasági potenciálját, ezen keresztül pedig politikai és katonai erejét (Glofák, 2020).

A hadviselés eme formájában az eszköztár főleg a kereskedelmi embargók, bojkott, szankciók, diszkriminatív vámpolitika, vagyoni eszközök befagyasztása, segélyek felfüggesztése, beruházások tilalma és kisajátítás. A következőkben az olajpiacot érintő, az eseményelemzés tárgyát adó intézkedések mögötti politikai szándék sikerességét vizsgálom.

A gazdasági hadszíntér „hadműveletei” a katonai hadműveletekhez hasonlóan sok esetben titkosak, ezért ezen lépések kutatása és elemzése súlyos információs korlátokba ütközik, így a szakirodalmi feldolgozottsága is elmarad a témakör megnövekedett, aktuális jelentőségéhez képest. A tanulmány elkészüléséig az Európai Unió 11 szankció-csomagot fogadott el – és tárgyalás alatt van a 12. csomag. A decemberi ársapka azóta, 2023 február 5-től felülbírálásra és kiegészítésre került: az árplafon az Oroszországból származó vagy onnan exportált, tengeren szállított nyersolajra, kőolajra és bitumenes ásványokból előállított olajra is kiterjedt. A nyersolaj esetében hordónként 60 dollárt, a nyersolajhoz képest diszkontáras kőolajtermékek esetében hordónként 45 dollárt, míg a nyersolajhoz képest feláras kőolajtermékek esetében hordónként 100 dolláros árszinten határoztak meg. Ezzel együtt az EU megtiltotta az „uniós” hajók számára, hogy orosz nyersolajat és kőolajtermékeket szállítsanak más, harmadik országokba, valamint minden ehhez kapcsolódó technikai segítségnyújtást, közvetítői tevékenységet, finanszírozást és pénzügyi támogatást is tilalom alá került – mindezt abban az esetben, ha a nyersolajat vagy kőolajtermékeket az olajárplafon feletti áron vásárolják meg (Európai Tanács, 2023). Mára az intézkedések következményei súlyosan érintik a hadigazdaságot folytató Oroszországot.

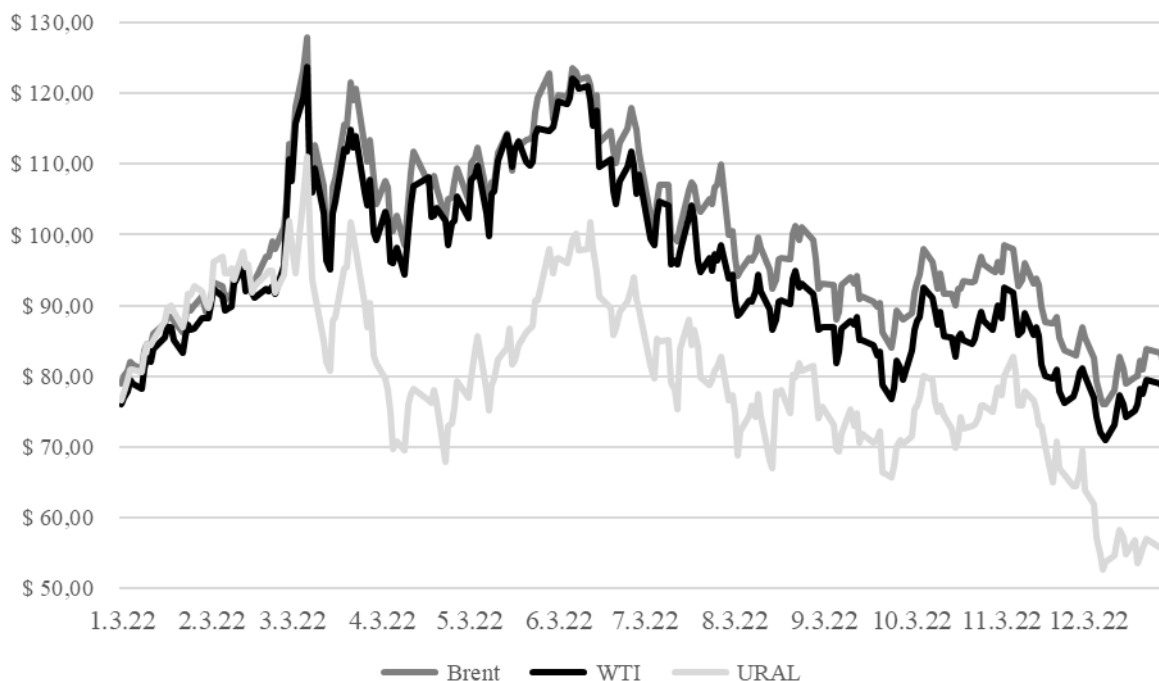
A 1. és a 2. ábrán jól látható, hogy a háború kitörését megelőző csapatösszevonások hírére az addig egymást szorosan követő WTI, Brent és Ural árfolyama elvált egymástól. Az Ural árfolyama hiába maradt le, az együttmozgás továbbra is megfigyelhető maradt. Áprilisra megközelítette a 30 dolláros különbséget, míg a WTI és a Brent pár dolláros eltéréssel ugyanazt az ármozgást írták le. Az eseményelemzés eredményeit feldolgozva megállapítható, hogy a különböző bejelentések jelentős, akár trendfordító hatással voltak az árfolyamokra. Ugyanakkor a felforgatott kereslet–kínálati viszony eredménye okán a WTI és a Brent ára tartósan magasabb maradt, ami súlyos mikro- és makrogazdasági következményekkel járt a gazdasági hadviselést folytató hátszágokban is: a gazdasági növekedés lelassult és tovább erősödött az infláció. Az előállt helyzet valamelyest hasonlít a 2020-ban tapasztalt orosz-szaúdi olajárharchoz: a tartósan magas „nyugati”, illetve alacsony „keleti” olajárak ellentétes mozgása gazdaságilag ugyanolyan szélsőséges helyzetbe hozza a két felet. Biden amerikai elnök 2022. március 8-án az embargó bejelentésekor megjegyezte, hogy „a szabadság védelme sokba kerül [...] ha ma nem válaszolunk Putyin támadására a globális béke és stabilitás ellen, akkor a szabadságért az amerikai népnek holnap még nagyobb árat kell fizetnie” (Shear, 2022).

1. ábra. A WTI, Ural és Brent típusú olajárak közötti különbségek 2022-ben

Forrás: saját szerkesztés

2. ábra. A WTI, Ural és Brent típusú olajok árfolyamai 2022-ben

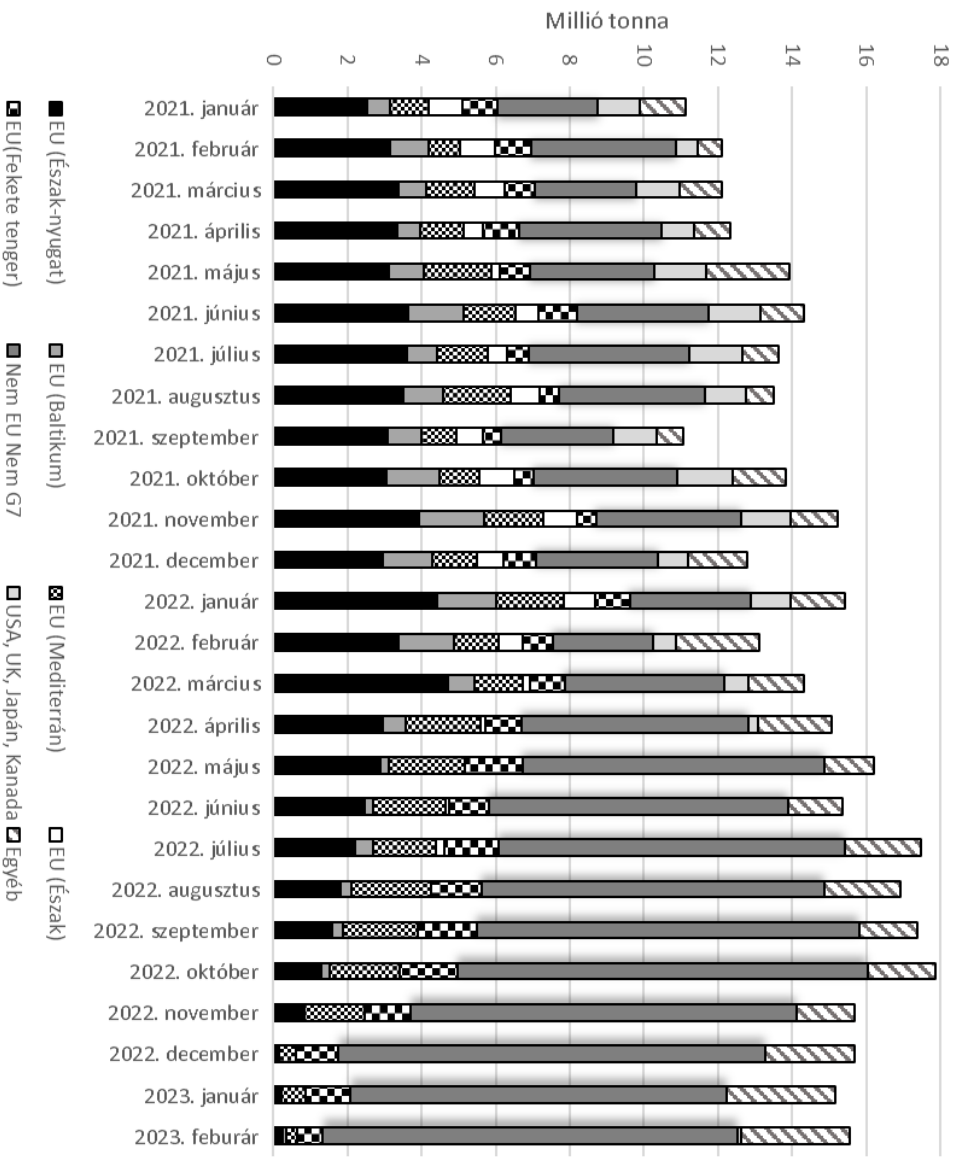
Forrás: saját szerkesztés

A háború előtt a kőolaj és származékjainak orosz exportja kétharmad részben az Európai Unióba áramlik, de az orosz olaj és olajtermékek legnagyobb egyedi vásárlója Kína, ahová az összexport ötöde, 2021-ben napi 1,6 millió hordónyi áramlott (Csáki, 2021). Yergin (2022) megfogalmazása szerint az orosz-ukrán konfliktus véget vetett egy három évtizeddel ezelőtt, a Szovjetunió összeomlásával kezdődött korszaknak, amelyben az orosz olajipar fellendült és sikeresen integrálódott a globális piacba. Szerinte néhány hét alatt sikerült egy közel 20 éves munkát lerombolni: Oroszország megbízható beszállítóként szerzett magának nemzetközi elismerést – igaz, a háború alatt is különösen figyeltek, hogy időben szállítsanak. A gazdasági hadviselés során a nyugati országok a legérzékenyebb pillérek ledöntésével igyekeztek csapást mérni az orosz gazdaságra. De sikerült-e? A földgázzal szemben az olajpiac rövidebb időn belül újrastrukturálható (3. ábra).

A 3. ábrán jól látható, hogy a nyugati országok földrajzi elhelyezkedésüktől függően – összhangban a 6. szankciócsomag importcsökkentésére vonatkozó előírásaival – inkrementálisan váltak le az orosz kőolajforrásokról. Oroszország SWIFT nemzetközi elektronikus pénzügyi kommunikációs rendszerről való leválasztása a szándék szerint súlyos zavarokat okozott az európai energiaszállítókban is. A háború előtti időszakban az orosz gazdaság alapvető devizabevételei és költségvetési bevételeinek is legalább 40 százaléka kőolaj-, földgáz- és szénexportból származik, így 2014-es ukrán válságot követően stratégiai fontosságúvá vált egy saját pénzügyi átutalási rendszer, az SPFS fejlesztése. Az SPFS rendszert a háborúig csak Oroszországon belül használták, de ahogy a 3. ábrán jól látható, hogy a többségében nem SWIFT rendszerrel dolgozó (nem EU nem G7) országok felé a kőolajexport

2022 márciusától szignifikánsan megnőtt – technikai-logisztikai nehézségeket áthidalva csökkent az intézkedés jelentősége.

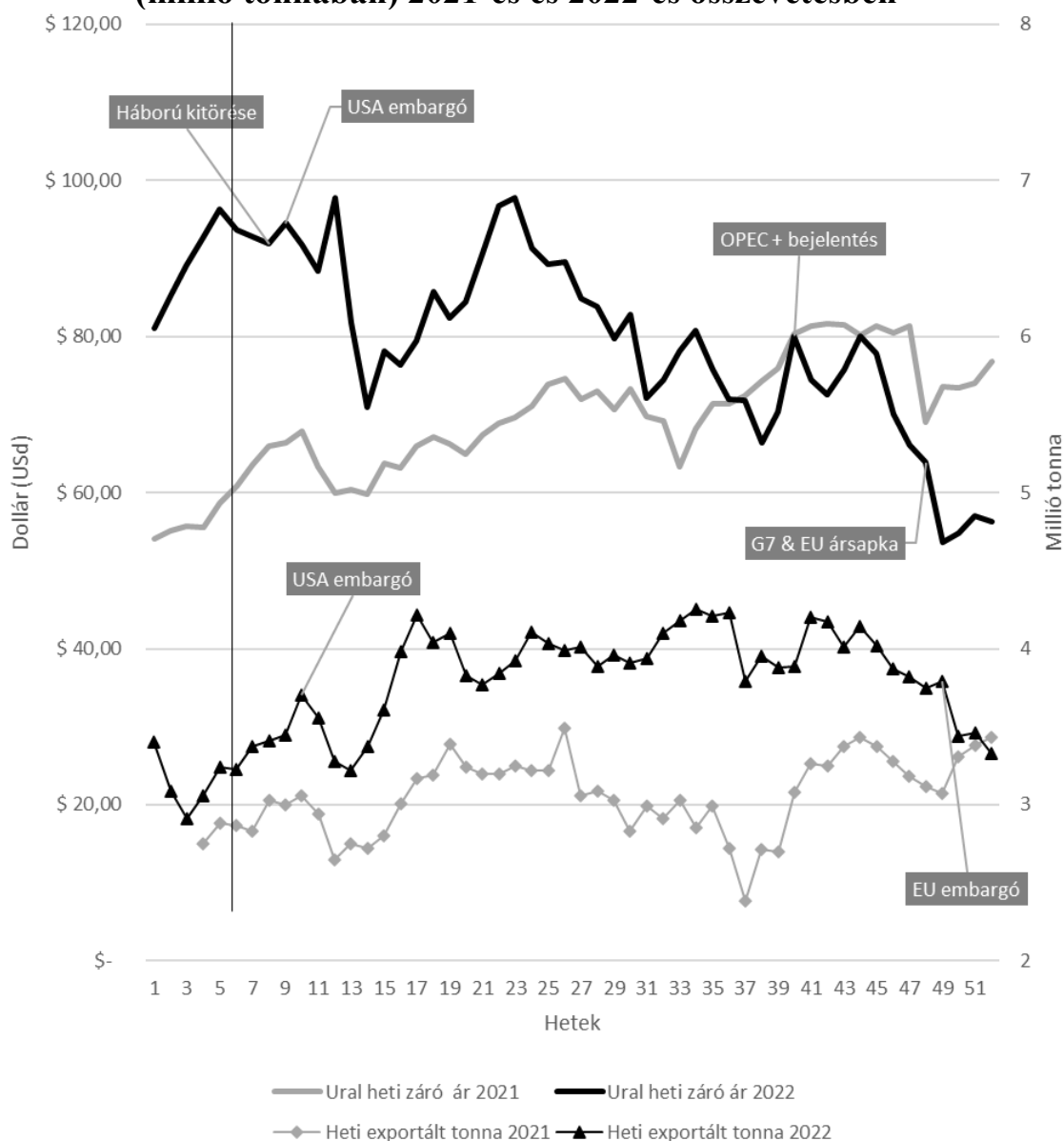
3. ábra. Oroszország havi olajexportja
(millió tonnában) regionálisan 2021 és 2022 között

Forrás: saját szerkesztés Bruegel (2023) felhasználásával

Érdemes továbbá szemügyre venni az exportált mennyiség és az árfolyamok kapcsolatát, amely valójában a bemutatott intézkedések és az azokra adott reakciók eredményessége mögött bújjik meg. A 4. ábrán jól látható, hogy 2022-ben az előző évhez képest az orosz kőolajat jelentősen drágábban jegyezték, és csak az év második felére kezdett el közeledni a 2021-es árakhoz. A magasabb ár ellenére az export volumenében nézve növekedett, tartósan elérve a heti 4 millió tonnás kibocsátást. Az ábrán ugyanakkor a meredekebb változások mögött az abnormális hozamok vizsgatán túl itt is megmutatkoznak a különböző bejelentések és szankciók: USA-embargót követően az exportált mennyiség csökkent, de Oroszország hamar növelni tudta a felvevőpiacát a keleti piacok bővítésével. A 3. ábrán is jól látható, hogy 2022 februárjától áprilisra szignifikánsan megugrott a kelet felé exportált mennyiség 2,7 millió tonnáról 6,14 millió tonnára. Ez közel két és félszeres növekedést jelent és jól megmutatkozik a 4. ábrán a 11. és 17. hét között.

4. ábra. Ural benchmark heti záróárai és heti exportja (millió tonnában) 2021-es és 2022-es összevetésben

Forrás: saját szerkesztés Bruegel (2023) felhasználásával

A keleti exportnövekedést főleg két ország, Kína és India adja. Indiába 2022 végére 1,2 millió hordóra, míg januárra 1,7 millió hordóra rúgott az orosz napi olajexport, ami 2021-hez képest éves volument nézve közel 33-szoros növekedés (Sharma, 2023). Azonban itt fontos megjegyezni, hogy India nemcsak saját felhasználásra vásárolta az orosz kőolajat, hanem reexportra is: a 10 dolláros

diszkonttal importált kőolajat a finomítást követően India nyugat felé exportálja – csak az USA felé napi 0,2 millió hordót (Bhan, 2023). Ennek tudatával ugyanakkor megállapítható, hogy a 3. ábrán a „nem EU, nem G7” jelzővel jelölt keleti exportnövekedés mögött részben ugyanaz a nyugati kereslet áll, csak az olcsóbb ár miatt versenyképesebbé vált az orosz finomított kőolaj (lásd 1. ábra). Továbbá, az OPEC+ kvóták teljesítését figyelembe véve, látható, hogy valójában Oroszország jelentős mennyiséggel teljesíti alul a kvótát – tehát a termelés növelésében volna még mozgástere a kartellel összhangban, azonban az export november óta csökkenő trendet mutat.

Összegzés

Tudományos diákköri dolgozatomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy az olajpiacot érintő bejelentések és intézkedések milyen mértékkel voltak hatással a vizsgált három benchmark árfolyamára, illetve az okozott piaci hatásban mennyire érhető tetten a bejelentések mögötti meghúzó politikai, illetve gazdasági cél. Ennek fényében dolgozat célja volt az orosz-ukrán háborút követő időszakra fókuszálva korrelációt találni a bejelentések és a piac mozgása között, továbbá a piac mozgásának irányát párhuzamba állítani a vizsgált bejelentések és életbe lépett intézkedések mögötti kívánt célokkal. A vizsgált eseményeket körülvéő diskurzus többnyire egymásnak teljesen ellentmondó szélsőséges média hírekhez és politikai megnyilvánulásokhoz vezetett: az érintett felek politikai állástól függően gazdasági visszaesést vagy csődöt vizionáltak – többnyire Oroszország számára.

A dolgozat eseményelemzés (*event study*) segítségével vizsgálta a feltett kérdést. A metodika alkalmazásával párhuzamosan a dolgozat feltételezi a hatékony piacok elméletének gyakorlati megvalósulását az olaj piacán, azaz feltételezi, hogy az olaj ára csak abban az esetben változhat, ha új információ merül fel. Eseményelemzéskor az olajbenchmarkok hozamát egy számolási ablakból becsültem, amely ablaktól eltérő eseményablakban lévő hozamokból piaci modellel dolgozva kalkuláltam ki az abnormális hozamokat. A modell szerint, ha az abnormális hozamok szignifikánsan eltérnek nullától, akkor az adott esemény információtartalma releváns volt a piaci szereplők számára.

A vizsgált események mindegyike esetén tapasztalható volt szignifikáns elmozdulás, de a körülményektől és olajtípustól függően ezek mértéke változott. Azon bejelentés, amelyet nem előzött meg hetekig tartó politikai egyeztetés és érdekütköztetés, ott egyértelműen tapasztalhatóak voltak a meglepetésszerűségből fakadó piaci reakció. Az USA embargó megszavazása és bejelentése között jelentősen kevesebb idő telt el, mint a hosszú érdekegyeztetéssel járó EU embargóról szóló megállapodást megelőzően. Az USA bejelentésén kívül a többi esemény esetén nem volt tapasztalható mind a három olaj árfolyamában egyaránt jelentkező szignifikáns abnormális hozam: az Uralt érintő szankciók a másik két benchmarkra az idő haladtával gyengébb, de megegyező irányú hatással jártak. Ugyanakkor a háború kitörésekor az Ural ára jelentősen leszakadt másik két olajtípus áráról, így jelentős árkülönbséggel is, de egészen az ársapka életbelépéséig ugyanazt a mozgást írta le.

Az orosz gazdaság gyengítését célzó szankciós intézkedések eredményét két szempontból érdemes értékelni. Mint minden külpolitikai eszköznek, így a szankciók kivetésének is ára van. A szankciókat nézve egyértelmű

komparatív előnyt lehet tulajdonítani az ársapkának, amely azonnal elérte a kívánt célt mind az exportált orosz olaj mennyiségét és árát illetően. Másrészt az orosz fellevevőpiac szűkítését illetően az elért eredmény visszás: a megnövekedett ázsiai export részben a nyugati igényeket kívánta végsősoron kielégíteni – lásd India esete. A gazdasági hadviselést folytató Nyugattal szemben az OPEC termelés-csökkentést megcélzó bejelentése a kívánt célt csak rövid távon érte el: a bejelentést követően általánosan emelkedtek az árak, amely emelkedést rövidesen letört az a nyolcadik szankciócsomag negatív információtartalma. Mindezek hatása alapján megállapítható, hogy az orosz mozgástér a kartell ellenére sem bővült. Összességében, az eredmények láttán kijelenthető, hogy a különböző bejelentések kettős eredménnyel rendelkeznek: egyes bejelentések szignifikáns hatással bírnak és hosszú távon a feltételezett, kívánt irányba terelték a nyersanyagok árát, míg másoknál kisebb korrelációt, illetve a valószínűsíthető céllal szembeni eredményt ért el. Kijelenthető, hogy a rövid távú hatások kedvezőtlenek: nőtt az orosz a kőolajexport volumene, valamint a piaci ára is tartósan magas, de versenyképesebb maradt 2022 első felében.

A globalizált világgazdasági viszonyok szempontjából nézve a háború és annak következményei Oroszország szerepét nem módosíthatják: számos nyersanyag és fosszilis energiahordozók, kiváltképp az olaj piacán pótolhatatlan kínálatot biztosít. Ha kisebb volumennel is, de továbbra is jelentős helye marad a világkereskedelemben.

Felhasznált források

- Bedő T. (2007). A választások hatása a Budapesti Értéktőzsdére. *Hitelintézeti Szemle*, 6(2), 167-193.
- Bhan A. (2023). A crude end to India's Russian oil fest?. Observer Research Foundation. <https://www.orfonline.org/expert-speak/a-crude-end-to-indias-russian-oil-fest>
- Binder J. J. (1998). The Event Study Methodology Since 1969. *Review of Quantitative Finance and Accounting*. 11(2), 111–137. <https://doi.org/10.1023/A:1008295500105>
- Corrado C. J. (2011). Event studies: A methodology review. *Accounting & Finance* 51(1), 207–234. <https://doi.org/10.1111/j.1467-629X.2010.00375.x>
- Csáki Gy. (2021). A 2022. évi orosz–ukrán háború gazdasági következményei. *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 14(3), 63–78. <https://doi.org/10.32576/nb.2021.3.4>
- Glofák P. (2020). Gazdasági hadviselés a hidegháborúban. *Geopolitikai Szemle* 2(4), 87–105.
- Hadi D. M. – Katircioglu S. – Adaoglu C. (2020). The vulnerability of tourism firms' stocks to the terrorist incidents. *Current Issues in Tourism*, 23(9), 1138–1152. <https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1592124>
- Henderson G. V. (1990). Problems and Solutions in Conducting Event Studies. *The Journal of Risk and Insurance*. 57(2), 282–306. <https://doi.org/10.2307/253304>
- Kemény J. (2022). Orosz–ukrán háború: kezdeti megfigyelések. *Honvédségi Szemle*, 150(5), 14–33. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.5.2>
- Kothari S. P. – Warner J. B. (2007). Econometrics of Event Studies. In: Eckbo, B. E. (ed.). *Handbook of Corporate Finance. Empirical Corporate Finance*. North Holland, 3–36.
- MacKinlay C. A. (1997). Event Studies in Economics and Finance. *Journal of Economic Literature*, American Economic Association. 35(1), 13–39.

- Painter D. S. (2014). Special Issue: The Energy Crises of the 1970s: Anticipations and Reactions in the Industrialized World. *Historical Social Research/Historische Sozialforschung*. 39(4), 186–208.
- Seiler M. (2005). *Performing Financial Studies: A Methodological Cookbook*. New York: Prentice Hall.
- Szemerkenyi R. (2007). *Energia- és biztonságpolitika a hidegháború idején szénhidrogén- és biztonságpolitikai kölcsönhatások Európa és a KGST kapcsolataiban 1945–1990*. Doktori disszertáció. Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola.

Internetes források, honlapok

- Bruegel (2023). Russian crude oil tracker. Bruegel. The Brussels-based economic think tank. [online] <https://www.bruegel.org/dataset/russian-crude-oil-tracker> (Letöltve: 2023. április 3.)
- Castellum.AI (2023). Russia Sanctions Dashboard. Castellum.AI. október 23 <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard>. (Letöltve: 2023. október 1.)
- Európai Tanács (2023). Ismertető az Oroszországgal szembeni uniós szankciókról. ET Ismertető. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/#pricecap> (Letöltve: 2023. április 1).
- Sharma R. (2023). India Now Buying 33 Times More Russian Oil Than a Year Earlier. Bloomberg, 2023.01.16. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-16/india-now-buying-33-times-more-russian-oil-than-a-year-earlier?sref=RZE0AfwX#xj4y7vzkg> (Letöltve: 2023. április 1).
- Shear M. D. (2022). Biden Bans Oil Imports From Russia, Calling It a ‘Blow to Putin’s War Machine’. The New York Times, 2022.03.09. <https://www.nytimes.com/2022/03/08/us/politics/biden-oil-ban-russia-ukraine-putin.html>. (Letöltve: 2023. április 2).

- Smith, W. D. (1973). The Arab Oil Weapon Comes Into Play. The New York Times, 1973.10.21., p. 185. <https://www.nytimes.com/1973/10/21/archives/the-arab-oil-weapon-comes-into-play-arab-oil-weapon.html> (Letöltve: 2023. április 1.)
- Yergin D. (2022). Russia losing its status as an energy superpower. The Economist, 2022.03.19. <https://www.economist.com/by-invitation/2022/03/19/daniel-yergin-on-russia-losing-its-status-as-an-energy-superpower> (Letöltve: 2023. április 1.)

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani konzulenseimnek, Dr. Kökény Lászlónak és Dr. Hortay Olivérnek, akik szakértelmükkel készségesen rendelkezésemre álltak a dolgozat megírása során. A témát érintő tudományos dolgozatok terén szerzett tapasztalataiknak köszönhetően jelentős segítséget biztosítottak a dolgozatom elkészüléséhez.

A tanulmány a szerző azonos című tudományos diákköri dolgozata alapján készült.

Konzulens: Dr. Kökény László és Dr. Hortay Olivér

A dolgozat a BCE 2023. évi Tudományos Diákköri Konferenciáján a Világgazdaság szekcióban I. helyezést ért el.

A dolgozat a 37. OTDK Közgazdaságtudományi Szekció Világgazdaság, Globalizáció – Globális Gazdasági és Pénzügyi Folyamatok tagozatban I. helyezést ért el.

A dolgozat továbbfejlesztett változata megjelent mint: Kelemen Hunor – Kökény László (2025). A háborús szankciós bejelentések hatásai a nyersolajárfolyamokra. Közgazdasági szemle, 72(1), 20–49. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2025.1.20>

Nagy Márton

Jól tervezett költések? A tagállami RRF-tervek illeszkedésének vizsgálata a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez az Európai Unióban

Az EU a COVID-19 pandémia okozta gazdasági visszaesésre válaszul alkotta meg a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszközt (RRF). Felmerül, hogy az erre vonatkozó tagállami forrásallokációs tervek súlypontjai eltérnek-e az EU makrorégióiban, és az, hogy a tagállamok forrásallokációs tervei illeszkednek-e a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez. Az eredmények szerint a tagállamok RRF-terveiben a fizikai infrastruktúra felül-, míg a kutatás-fejlesztés alulpriorizált, és a forrásallokációs stratégiák függetlenek attól, hogy mely makrorégióról van szó. Emellett a dolgozat rámutat, hogy az RRF-tervek nem illeszkednek a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez, s a kutatás-fejlesztés terén negatív irányú kapcsolatot tár fel.

Bevezetés

Az Európai Unió (EU) Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköze (RRF) céljait, finanszírozását, és a tagállamok közötti allokációs módszereit illetően is precedens nélküli. Számos elemzés született már arra vonatkozóan, hogy milyen makrogazdasági hatásokat vonhat maga után a program implementálása. Nem született ugyanakkor még elemzés arról, hogy a tagállamok által az Európai Bizottsághoz benyújtott helyreállítási és rezilienciaépítési tervek (RRF-tervek) hogyan illeszkednek a tagállamok fejlesztési szükségleteihez.

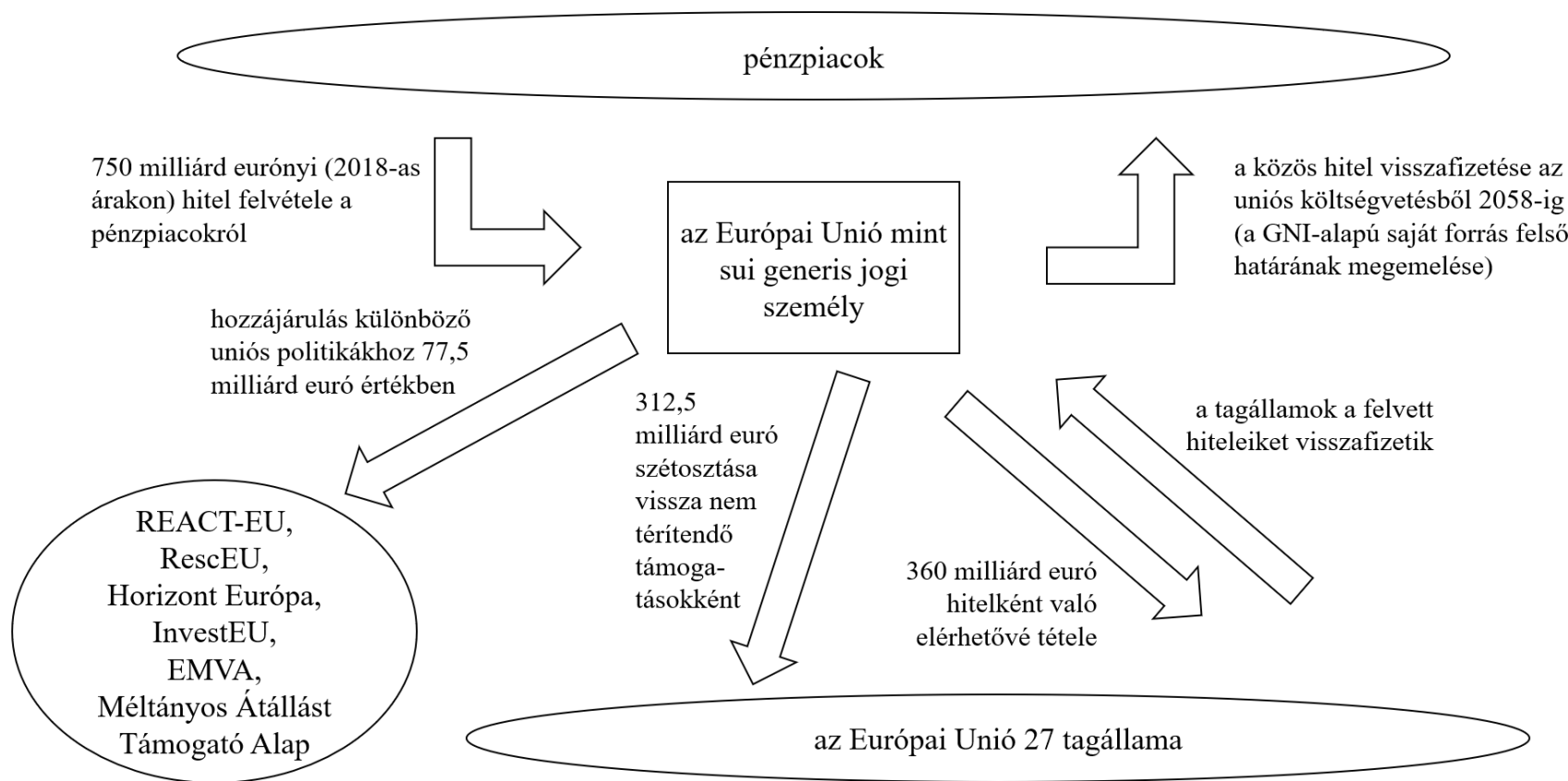
A fentiek fényében a dolgozat a következő kérdésekre keresi a választ: (1) megfigyelhetők-e regionális eltérések az RRF-tervekben megfogalmazott tagállami fejlesztési stratégiák súlypontjai között, és (2) milyen mértékben igazodnak az RRF-tervekben megfogalmazott stratégiák a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez. A válaszadás érdekében a dolgozat a Medve-Bálint (2018) által a strukturális alapokra vonatkozó tagállami forrásallokációs stratégiák és fejlesztési szükségletek közötti kapcsolat vizsgálatára alkalmazott kvantitatív megközelítést használja. A dolgozat eredményei korábban nem vizsgált szempontok szerint világítják meg az RRF-forrásokat. Az eredmények emellett összevethetők a strukturális alapok allokációját értékelő eddigi eredményekkel.

Szakirodalmi és jogszabályi háttér

Az NGEU az EU költségvetési rendszerében

Az NGEU kettős célja az RRF-rendelet (EU, 2021) szerint, hogy segítse a pandémia okozta károk helyreállítását, valamint olyan újjáépítést valósítson meg, mely a jövő kihívásaival szemben felkészültebbé teszi az EU-t. A csomag nem ágyazódik a többéves pénzügyi keretbe (MFF), hanem amellettkerül megvalósításra 2021-től kezdődően (Celi et al., 2020). A finanszírozást tekintve az MFF egy kiegyensúlyozott költségvetést jelent; az NGEU forrásait közvetlenül a pénzpiacokról az EU által felvett hitel teremti meg a saját forrás határozat 5. cikkének értelmében (EU, 2020a). A hitelek visszafizetése már a saját forrásokból történik. A 750 milliárd eurós csomag forrásaiból 77,5 milliárd euró kerül majd felhasználásra már meglévő politikák keretében az NGEU-rendelet 2. cikkének (2a) bekezdése alapján. Az NGEU többi része az RRF létrehozását segíti: 312,5 milliárd euró kerül vissza nem térítendő támogatások formájában szétosztásra a tagállamok között, míg 360 milliárd euró hitelként hívható az NGEU-rendelet 2. cikkének (2a–b) bekezdései szerint (EU, 2020b). Az NGEU működését az 1. ábra foglalja össze.

1. ábra. A NGEU-csomag működésének sematikus áttekintése

Forrás: Nagy (2022: 12)

Az RRF helye és működése az NGEU-csomagon belül

Az RRF forrásainak allokálását a tagállamok által összeállítandó RRF-tervek határozzák meg. Ezekben az egyes tagállamok mozgásterét az RRF-rendelet 18. cikkének (4) bekezdése szabja meg (EU, 2021). A terveknek legalább 37 százaléknyi forrást kell a zöld átállásra, a biológiai sokféleség előmozdítására vagy ehhez kapcsolódó kihívások kezelésére allokálni, míg a források legalább 20 százalékát a digitális átállásra vagy ahhoz kapcsolódó kihívások kezelésére kell fordítani. A tagállamoknak a figyelembe kell venni az európai szemeszter keretében megfogalmazott országspecifikus ajánlásokat. Az RRF-rendelet 20. cikke szerint a Tanács dönt a tervek jóváhagyásáról a Bizottság javaslatára. A vissza nem térítendő támogatások tagállamok közti allokálását az RRF-rendelet III. melléklete szabályozza. A hitelek esetében minden tagállam a folyó áron számított 2019-es GNI értékének 6,8 százalékáig nyújthat be hiteligényt az RRF-rendelet 14. cikkének (5) bekezdése alapján. Az RRF-rendelet 15. cikkének (2) bekezdése szerint a hitel kondíciói a Bizottság és az érintett tagállam közötti hitelmegállapodásban rendezendők.

Az EU-s fejlesztési politikák értékelési megközelítései

Az NGEU és az RRF hasonlít az európai strukturális és beruházási alapok keretében megvalósított politikákhoz, melyre Pappa és Canova (2021) is rámutat. Így releváns a strukturális alapok és az NGEU szakirodalmát is áttekinteni, különös tekintettel a növekedési hatásokra, a forrásabszorpciók kérdésekre és a forrásallokációk értékelésére hangsúlyt fektetve.

Becker és szerzőtársai (2010) szerint egy európai strukturális transzfer átlagosan 1,2 európai GDP-növekedést eredményez az EU-s régiókban. Egger és szerzőtársai (2013)

ezt azzal egészítik ki, hogy a transzferek – az eltérő forrásabszorpciós kapacitások miatt – azokban a régiókban segítik jobban a felzárkózást, melyeknek erre relatíve kevesebb szüksége volna. Becker és szerzőtársai (2018) szerint az egy főre jutó jövedelem tekintetében a strukturális transzferek az uniós átlag alatt teljesítő régiókban pozitív növekedési hatást eredményeztek, de a források növelése nem vezet arányosan növekvő hatásokhoz. Medve-Bálint (2018) alapján mind a déli, mind a keleti tagállamok a fizikai infrastruktúra fejlesztését részesítették előnyben a forrásallokáció során, és a források elköltésére forrásallokációk részben nem feleltek meg a relatív fejlesztési szükségleteknek.

Az NGEU kapcsán elérhető irodalom az empirikus adatok hiányában makromodellek alkalmazásával becsüli meg az eszközök várható hatásait. Pfeiffer és szerzőtársai (2021) szerint az uniós reál-GDP szintje 2024-ben 1,5 százalékkal lehet magasabb, mint az NGEU-befektetések nélkül volna. Picek (2020) a jelentős tovaggyűrűző hatásokra hívja fel a figyelmet, de rámutat, hogy tagállamonként ennek figyelembevételével is jelentős eltérés várható a hatásokban.

Látható, hogy nem született még olyan irányú vizsgálat, mely a tagállami RRF-tervek sajátosságait vette volna figyelembe Medve-Bálint (2018) elemzéséhez hasonlóan. A dolgozat ezt az űrt tölti be.

Az RRF-tervek összevetése a relatív fejlesztési szükségletekkel

Módszertani áttekintés

Az elemzés három lépésből áll. Elsőként a tagállamok forrásfelhasználási stratégiáit határozom meg. A tagállami

RRF-tervek költségei (nem téve különbséget a vissza nem térítendő támogatásból és a hitelből finanszírozott projektek közt) öt kategória szerint kerülnek csoportosításra. Az öt kategória Medve-Bálint (2018) kategorizálása szerint kerül meghatározásra. Így a kategóriák a fizikai infrastruktúra, a humántőke, a kutatás-fejlesztés, az üzleti támogatás és az intézményi minőség. A kategóriákba való besorolás Darvas és szerzőtársai (2022) kategorizálására építve történik. A kategóriák szerinti költséghányadok meghatározása országcsoportok szintjén is elvégezhető, mely megteremti az EU egyes nagyobb országcsoportjai – azaz a déli periféria, a keleti periféria és a centrum országai – közötti prioritások összehasonlításának lehetőségét.

A második lépésben a relatív fejlesztési szükségletek kerülnek meghatározásra úgy, hogy a fenti kategóriákon belül releváns indikátorok mentén rangsorolom az egyes tagállamokat, majd a kategóriákon belüli rangsorpontszámokat összegzem.

Az utolsó elemzési lépésben a megfigyelések kis száma, és a relatív fejlesztési szükségletek ordinális mérési szintje okán a Kendall-féle τ -értékek kerülnek kiszámításra annak meghatározására, hogy van-e (s ha igen, milyen irányú és erősségű) kapcsolat a tagállamok forrásfelhasználási stratégiái és a relatív fejlesztési szükségletei között.

Az elemzésbe bevont adatok

Az elemzés elvégzéséhez az RRF-tervek tartalmának és az egyes kategóriák közötti allokációjának meghatározásához a dolgozat a Darvas és szerzőtársai (2022) adatbázisát használja fel. A tagállamok relatív fejlesztési szükségleteinek meghatározásához a dolgozat a Medve-Bálint (2018) által alkalmazott indikátorokat alkalmazza az egyes kategóriák terén. Minél alacsonyabb egy tagállam teljesítménye az

egyes kategóriákban a többi tagállamhoz viszonyítva, annál magasabb az adott terület fejlesztésének relatív szükségessége.

Az elemzésbe bevont indikátorok mindegyike a 2019-es, vagy az ennél korábbi legfrissebb évre vonatkozik. Ezáltal az elemzést nem befolyásolják a COVID-19 pandémia által okozott esetleges külső sokkok az adatsorokban. A pandémia által már befolyásolt adatok használatából levont következtetések inkább a válaszreakció milyenségét jellemoznék, nem pedig azt, hogy a tagállami tervek miképp illeszkednek a hosszú távú fejlesztési szükségletekhez.

Eredmények és diszkusszió

Az RRF-tervek regionális összevetése

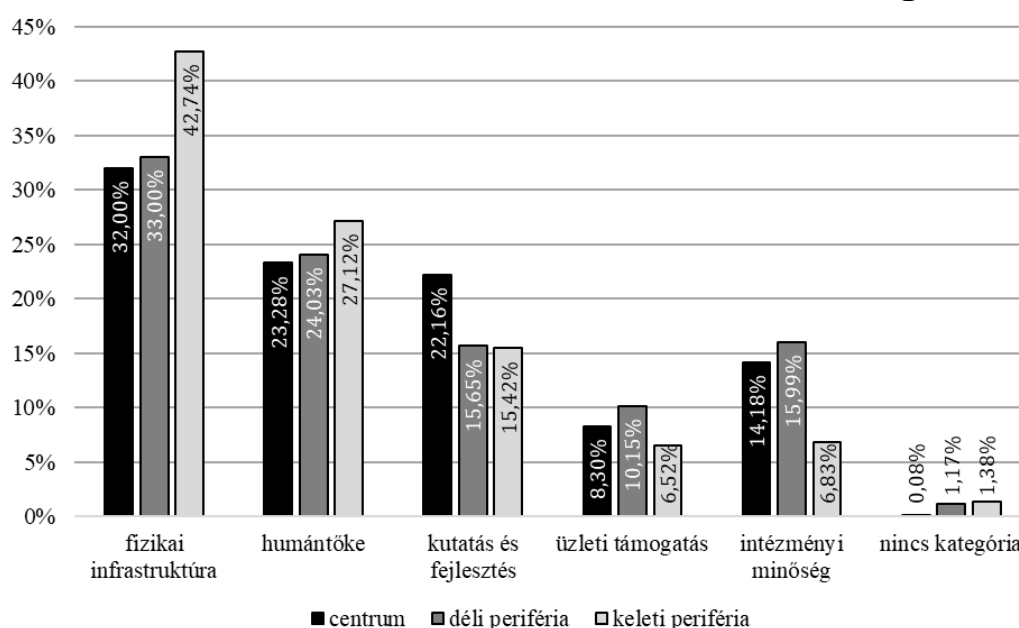
Az EU-ban három makrorégió különíthető el Medve-Bálint (2018) kategorizálását kiegészítve. A centrum országai Ausztria, Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Luxemburg és Svédország. Darvas és szerzőtársai (2022) adatbázisa a holland RRF-tervre vonatkozó adatokat annak megkésett benyújtása okán az elemzés elvégzésekor nem tartalmazta, így az elemzés Hollandia nélkül került elvégzésre. A déli periféria országai Ciprus, Görögország, Írország, Olaszország, Málta, Portugália és Spanyolország. A keleti periféria országai Bulgária, Horvátország, Csehország, Észtország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Románia, Szlovákia és Szlovénia.

Az RRF-tervek súlypontja minden makrorégió esetében a fizikai infrastruktúrára helyeződik (2. ábra). Ezt a humántőke és a kutatás-fejlesztés területén tervezett költségek követik. A fizikai infrastruktúra és a humántőke súlya

leghangsúlyosabban a keleti periféria esetében emelkedik ki, míg a centrum országai a tervek nagyobb hányadátallokálják a kutatás-fejlesztés területére a többi makrorégiónál. Az üzleti támogatás és az intézményi minőség kategóriáira a keleti periféria országai allokálják a legkisebb forráshányadot.

Továbbá megvizsgálható, hogy van-e eltérés a régiók forrásallokációs stratégiái között. A függetlenségvizsgálat χ^2 -próbával végezhető el, mely p-értéke 0,31. Ez alapján a forrásallokációs stratégiák függetlenek a makrorégióktól.

2. ábra. Az RRF-tervek összetétele az EU makrotérségeiben

Forrás: saját számítás Darvas et al. (2022) alapján

A tagállamok relatív fejlesztési szükségletei

Az öt fejlesztési kategóriában három-három releváns indikátor mentén rangsorolhatók a tagállamok. A rangsorpontszámok kategóriánként kerültek összegzésre. E pontszámokat tagállamonként és fejlesztési kategóriánként az 1. táblázat foglalja össze, mely így képet ad arról, hogy mely

tagállam hogyan teljesít a többi tagállamhoz viszonyítva. A magasabb pontszámok magasabb relatív fejlesztési szükségletekre utalnak.

1. táblázat. A relatív fejlesztési szükségleteket mérő rangsorpontszámok a fejlesztési kategóriákon belül

Ország	fizikai infra- struktúra	humán- tőke	kutatás- fejlesztés	üzleti támogatás	intézmé- nyi minő- ség
Ausztria	35	32	11	25	21
Belgium	10	42	19	53	29
Bulgária	59	54	72	59	74
Ciprus	57	46	56	39	47
Csehország	46	41	40	21	44
Dánia	17	32	7	8	7
Észtország	57	28	45	7	21
Finnország	51	22	14	23	5
Franciaország	23	30	27	42	29
Görögország	48	50	39	76	69
Horvátország	50	50	65	56	69
Írország	39	32	30	39	23
Lengyelország	40	40	54	26	52
Lettország	46	39	64	45	43
Litvánia	55	32	58	28	42
Luxemburg	35	31	12	29	10
Magyarország	38	47	55	29	67
Málta	60	50	56	27	49
Németország	13	40	17	29	15
Olaszország	24	58	31	73	64
Portugália	38	55	37	53	40
Románia	59	56	76	55	78
Spanyolország	24	46	41	61	48
Svédország	51	21	30	39	8
Szlovákia	51	46	64	61	59
Szlovénia	21	30	33	44	40

Forrás: saját számítás az Európai Szabadalmi Hivatal (2020), Eurostat (2022a–b, 2023a–f) és Világbank (2022a–b) alapján

A fejlesztési szükségletek és a tagállami tervek összetétele közötti kapcsolat vizsgálata

A relatív fejlesztési szükségletek és az egyes kategóriákra allokkált forrásarányok közti összefüggéseket a 2. táblázat foglalja össze. A fizikai infrastruktúra, a humántőke, az üzleti támogatás és az intézményi minőség kategóriáiban nincs szignifikáns kapcsolat: a forrásallokációs stratégiák e kategóriáknál nem illeszkednek a relatív fejlesztési szükségletekhez.

A kutatás-fejlesztésben az EU egészében szignifikáns negatív kapcsolat fedhető fel. Azon tagállamok, melyek relatív fejlesztési szükséglete e területen eleve alacsony, nagyobb arányban költenek erre, mint azok, melyek relatív fejlesztési szükséglete magasabb. Így itt sem valósul meg a forrásallokációs stratégiák relatív fejlesztési szükségletekhez való illeszkedése. A makrorégiók esetében szintén negatív irányú, szignifikáns összefüggés figyelhető meg a déli periféria államait illetően.

2. táblázat. Az RRF-tervek forrásallokációs arányai és fejlesztési szükségletek közötti kapcsolatok az EU-ban és annak makrorégióiban

		fizikai infra- struk- túra	humán- tőke	kutatás- fejlesztés	üzleti támoga- tás	intézmé- nyi mi- nőség
EU	τ	0,08	0,04	−0,37***	0,09	−0,07
centrum	τ	−0,04	−0,15	0,25	−0,33	−0,07
déli periféria	τ	−0,15	0,05	−0,59*	−0,24	0,20
keleti periféria	τ	0,15	−0,13	−0,16	−0,05	−0,29

H0: $\tau = 0$, mindig a kétoldali alternatív hipotézissel szemben tesztelve.
*szignifikáns 10%-on, ***szignifikáns 1%-on.

Forrás: saját számítás Darvas et al. (2022), EPO (2020), Eurostat (2023a–f és 2022a–b) és Világbank (2022a–b) alapján

Összegzés

Jelen dolgozat megállapította, hogy nincs szignifikáns különbség a tagállamok RRF-forrásallokációs stratégiái közt. A leghangsúlyosabban az infrastrukturális beruházások jelennek meg, melyeket a humántőke és kutatás-fejlesztés kategóriái követnek. Emellett az RRF-tervek nem illeszkednek a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez. A fizikai infrastruktúra, a humántőke, az üzleti támogatás és az intézményi minőség kategóriáiban nincs szignifikáns kapcsolat. A kutatás-fejlesztés területén szignifikáns negatív irányú kapcsolat áll fent.

Az eredmények összevethetők Medve-Bálint (2018) megállapításaival. Az RRF-tervek forrásallokációja hasonló a strukturális alapokéhoz: a forrásallokáció súlypontjai függetlenek a makrorégióktól, és a fizikai infrastruktúra felül-, míg a kutatás-fejlesztés alulpriorizált. A humántőke-befektetések prioritása az RRF-források esetében nagyobb, mint a strukturális alapoknál. A kutatás-fejlesztés terén a strukturális alapok esetében megfigyelt negatív irányú kapcsolat az RRF-forrásokkal illetően is fennáll.

Az eredmények korlátja, hogy a forrásallokáció a források felhasználásának csak első lépése, azaz az RRF-források hatása nem csak az RRF-tervektől függ. További korlát, hogy a forrásallokáció megtervezésekor nem szükségszerű a relatív fejlesztési szükségletekből kiindulni.

A dolgozat empirikus eredményei alapján a strukturális alapok esetében Medve-Bálint (2018) által feltárt allokációs problémák és súlyponteltolódások jórésze lényegében átöröklődött az RRF-források allokációjára is. A dolgozat eredményei számos további kérdést vetnek fel. Egyfelől a továbbiakban feltárható, hogy az RRF-források vonatkozásában milyen motivációk állnak annak a hátterében, hogy a

tagállamok továbbra is a fizikai infrastruktúrát priorizálják, valamint, hogy a strukturális alapokhoz képest immár nagyobb prioritást élveznek a humántőke-befektetések. Másrészt további kvalitatív kutatás tárgyát képezheti az is, hogy a tagállami döntéshozók figyelembe veszik-e a relatív fejlesztési szükségleteket a forrásallokációk megtervezésekor, s hogy milyen egyéb faktorok kerülnek még ekkor figyelembevételre.

Felhasznált források

- Becker, S. O. – Egger, P. H. – von Ehrlich, M. (2010). Going NUTS: The effect of EU Structural Funds on regional performance. *Journal of Public Economics*, 94(9-10), 578–590. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2010.06.006>
- Becker, S. O. – Egger, P. H. – von Ehrlich, M. (2018). Effects of EU Regional Policy: 1989-2013. *Regional Science and Urban Economics*, 69, 143–152. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2017.12.001>
- Celi, G. – Guarascio, D. – Simonazzi, A. (2020). A fragile and divided European Union meets Covid-19: further disintegration or ‘Hamiltonian moment’?. *Journal of Industrial and Business Economics*, 47(3), 411–424. <https://doi.org/10.1007/s40812-020-00165-8>
- Egger, P. H. – von Ehrlich, M. – Becker, S. O. (2013). Regional transfers in Europe: Do we need fewer of them or different ones?. *VoxEU*, 2013.06.06. <https://cepr.org/voxeu/columns/regional-transfers-europe-do-we-need-fewer-them-or-different-ones>
- Medve-Bálint, G. (2018). The Cohesion Policy on the EU’s Eastern and Southern Periphery: Misallocated Funds?. *Studies in Comparative International Development*, 53(2), 218–238. <https://doi.org/10.1007/s12116-018-9265-2>

- Nagy, M. (2022). Did not applying for the loan part of RRF-funds make sense? An AMT-based analysis of a Hungarian government official's argumentation. TDK-dolgozat, ELTE Gazdaságtudományi Kar.
- Pappa, E. – Canova, F. (2021). On the effectiveness of the Next Generation EU funds. VoxEU, 2021.11.09. <https://cepr.org/voxeu/columns/effectiveness-next-generation-eu-funds>
- Picek, O. (2020). Spillover Effects From Next Generation EU. *Intereconomics*, 55, 325–331. <https://doi.org/10.1007/s10272-020-0923-z>
- Pfeiffer, P. – Varga, J. – In 't Veld, J. (2021). Quantifying Spillovers of Next Generation EU Investment. European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Discussion Paper 144, July 2021. <https://doi.org/10.2765/80561>

Egyéb internetes források, honlapok:

- Darvas, Z. – Domínguez-Jiménez, M. – Devins, A. – Grzegorzcyk, M. – Guetta-Jeanrenaud, L. – Hendry, S. – Hoffmann, M. – Lenaerts, K. – Tzaras, A. – Vorsatz, V. – Weil, P. (2022). European Union countries' recovery and resilience plans. Bruegel. <https://www.bruegel.org/dataset/european-union-countries-recovery-and-resilience-plans>
- EPO [Európai Szabadalmi Hivatal] (2020). European patent applications per country of origin. <https://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/statistics/2019/statistics/patent-applications.html#tab2>
- EU (2020a). A Tanács (EU, Euratom) 2020/2053 határozata (2020. december 14-én.) az Európai Unió saját forrásainak rendszeréről és a 2014/335/EU, Euratom határozat hatályon kívül helyezéséről. (saját forrás határozat) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32020D2053&from=HU> (Letöltve 2022. 11. 03.)

- EU (2020b). A Tanács (EU) 2020/2094 rendelete (2020. december 14.) a Covid19-válság utáni helyreállítás támogatására szolgáló Európai Unió Helyreállítási Eszköz létrehozásáról. (NGEU-rendelet). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32020R2094&from=HU>
(Letöltve 2022. 11. 03.)
- EU (2021). Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/241 rendelete (2021. február 12.) a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz létrehozásáról. (RRF-rendelet). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32021R0241&from=HU>
(Letöltve 2022. 11. 03.)
- Eurostat (2022a). Energy efficiency [NRG_IND_EFF]. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_IND_EFF_custom_4573420/default/table
- Eurostat (2022b). Road, rail and navigable inland waterways networks by NUTS 2 region [TRAN_R_NET]. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRAN_R_NET_custom_4573177/default/table
- Eurostat (2023a). Employment and activity by sex and age - annual data [LFSI_EMP_A]. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_EMP_A_custom_4574287/default/table
- Eurostat (2023b). Long-term unemployment by sex - annual data [UNE_LTU_A]. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/UNE_LTU_A_custom_4574327/default/table
- Eurostat (2023c). Participation rate in education and training (last 4 weeks) by sex, age and country of birth [TRNG_LFS_13]. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRNG_LFS_13_custom_4573776/default/table
- Eurostat (2023d). Population by educational attainment level, sex and age (%) - main indicators [EDAT_LFSE_03]. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDAT_LFSE_03_custom_4573652/default/table

Eurostat (2023e). R&D personnel by sector of performance, professional position and sex [RD_P_PRESOCC]. [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/RD_P_PERSOC C\\$DEFAULTVIEW/default/table](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/RD_P_PERSOC C$DEFAULTVIEW/default/table)

Eurostat (2023f). GERD by source of funds [RD_E_FUNDGERD]. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/RD_E_FUNDG ERD/default/table?lang=en

Világbank (2022a). Logistics performance index: Quality of trade and transport-related infrastructure (1=low to 5=high). <https://data.worldbank.org/indicator/LP.LPI.INFR.XQ>

Világbank (2022b). Worldwide Governance Indicators. <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>

A tanulmány a szerző azonos című tudományos diákköri dolgozata alapján készült.

Konzulens: Dr. Medve-Bálint Gergő és Szánthó Péter István

A dolgozat a BCE 2023. évi Tudományos Diákköri Konferenciáján az Európa szekcióban I. helyezést ért el.

Varga Virág Judit

A vendéglátás munkaerő- piacának kihívásai és kompenzációs stratégiák

Jelen kutatás a vendéglátóiparban tapasztalható súlyos munkaerő-fluktuációs kihívások kezelésére, valamint a kompenzációnak a munkavállalók megtartásában játszott szerepének vizsgálatára összpontosít. Kvalitatív és kvantitatív módszerek keverékét alkalmazva szoros kapcsolat tárul fel a versenyképes kompenzációs elemek és a munkavállalók elkötelezettsége és fluktuációja között. Az eredmények alapján az elégedettség növelése és a fluktuáció csökkentése érdekében szükség van a HR-menedzsment gyakorlatok fejlesztésére. Az iparág problémái nem csak helyi, hanem rendszerszintűek is, és a felsővezetés által kezdeményezett hosszú távú megoldásokat igényelnek.

Bevezetés

Számos tudományos és piaci forrás (ld. pl. Matazu, 2017; Ghani et al., 2019; Dawson et al., 2023; Heymann, 2022; Seo, 2022; Barrow, 2023) alátámasztja, hogy a vendéglátás ágazata erőteljesen szenved a munkaerő-fluktuációtól. A vendéglátásban, azaz olyan kiskereskedéssel foglalkozók körében, akik szálláshely, vagy helyszíni fogyasztásra szánt étel-ital szolgáltatással kereskednek, kihívást jelent egyrészt az adott és jelenlegi munkaerőt megtartani, másrészt újat is bevonítani.

A kompenzáció mint közgazdasági fogalom azon ellenszolgáltatásokat jelenti, amelyeket a munkavállaló a munkájáért kap (Sudiardhita et al., 2018). A kompenzáció két fő típusa különböztethető meg: külső és belső kompenzáció. A külső kompenzáció pénzügyi juttatásokat foglal magában, mint például alaphét, órabét, bónusz, fizetett szabadság, különféle juttatások (például akár a gyümölcsnap) vagy nyugdíjbiztosítás. A belső kompenzáció kevésbé konkrét, ide tartoznak például a karrierlehetőségek, rugalmas munkaidő, munka-magánélet egyensúlyának támogatása, valamint a munkahelyi kapcsolatok és közösséghez tartozás (Sudiardhita et al., 2018).

Kutatásomban azt vizsgáltam, hogy ezek a kompenzációs tényezők milyen mértékben befolyásolják a munkavállalók megtartását az iparágban, és milyen változtatásokat kellene végrehajtaniuk a munkáltatóknak a fluktuáció csökkentése érdekében.

Ezen gondolatok mentén négy kutatási kérdés került megfogalmazásra:

- (RQ1) Milyen kompenzációs elemekkel szükséges rendelkeznie egy vendéglátás és/vagy szálláshelyszolgáltatással foglalkozó szervezeteknek a munkavállalói elégedettség eléréséhez?
- (RQ2) Milyen kompenzációs elemek hiányoznak jelenleg a vendéglátóiparban, vagy melyek azok, amelyekben fejleszteni lenne szükséges?
- (RQ3) Hogyan lenne célszerű kezelni a vendéglátóiparban jelentkező kompenzációs rendszerrel kapcsolatos problémákat?
- (RQ4) Milyen hiányosságok jellemzik a vendéglátás területén tevékenykedő szervezetek menedzsment gyakorlatait?

Ezt követően a szakirodalmi kutatás – mely terjedelmi korlátok miatt nem képezi a jelen tanulmány részét (ld. Varga, 2023) – eredményei alapján további három feltételezés került felállításra, melyeket később empirikusan, kvantitatív online kérdőíves kutatással vizsgáltam:

- (H1) A versenyképes kompenzációs elemek nyújtása a vendéglátóiparban szignifikáns változóknak tekinthetők és korrelálnak a munkavállaló munkahelyi elkötelezettségen elérésével
- (H2) A munkahelyi elégedettség növeli a munkavállalók megtartását.
- (H3) A hatékony EEM gyakorlatok megoldást kínálnának a magas fluktuációra a vendéglátóipar területén.

Módszertan

Kutatásomban a kvalitatív és kvantitatív elemzési módszerek ötvözetét alkalmaztam.

A kvalitatív kutatási módszer alkalmazása lehetővé teszi a mélyebb nézőpontok megértését. Ugyanakkor egy másik szempontot szem előtt tartva a reprezentativitás fenntartásának érdekében alkalmaztam nagy mintát könnyen lehetővé tévő kvantitatív módszert is. A két elemzési módszer különböző szemszögből közelíti meg a témát, melyek egyrészt egymást támogatják, másrészt egészítik ki (Fielding & Fielding, 1986).

Kvalitatív kutatásomhoz 10 szakmabelivel készítettem 45-60 perces interjúkat a témában. Közülük hat munkavállaló és négy munkáltató, avagy tulajdonos is az adott szervezetnél. A kvantitatív adatfelvétel keretében online kérdőívet készítettem, amelyet 162 vendéglátásban dolgozó töltött ki. Az interjúk során hangfelvételeket, majd szövegátiratokat készítettem. Ezek után induktív tartalomkódolást végeztem a szövegekből. Ennek gyakorlati jelentése, hogy figyelemmel kísértem az interjúalanyok által felvetett témákat, és részletesen megvizsgáltam, milyen témákat hoztak fel, valamint azt, hogy ezeket milyen módon érintették vagy válaszoltak rájuk. Ezek összessége határozta meg a két fő- és kilenc altartalomkódomat (1.táblázat), amelyek így az eredmények elemzése során a továbbiakban érintett témaköröket képezték.

1. táblázat: Az interjúk elemzése során körvonalazódott induktív tartalomkódok

Fő kód	Elsődleges, másodlagos és harmadlagos altartalomkódok	
VI.1. Általános menedzsment gyakorlat	VI.1.1. Vezetés és menedzsment	
	VI.1.2. Elismerés	
	VI.1.3. A munkavállalói visszajelzés támogatása	
	VI.1.4. A szemlélet és a vezetési megközelítés megváltoztatásának ösztönzése	
	VI.1.5. A szabályozási keretek átfogó értékelésének szükségessége	
	VI.1.6. A versengéstől az együttműködés felé való elmozdulás	
VI.2. Emberi erőforrás menedzsment	VI.2.1. Toborzás, kiválasztás	VI.2.1.1. Kihívások a szakképzett munkaerő toborzása és megtartása terén
		VI.2.1.2. A fiatalabb munkavállalókba való befektetés és megtartás fontossága
	VI.2.2. Munkakörmenedzsment	VI.2.2.1. Egyértelmű munkaköri leírások
		VI.2.2.2. A munkaterhelés kezelése
	VI.2.3. Kompenzációs rendszer	VI.2.3.1. Nettó jövedelem jelentősége
		VI.2.3.2. Munkavállalói juttatások szerepe
		VI.2.3.3. Biztonság
		VI.2.3.4. Fejlődési lehetőségek és kibontakozás
		VI.2.3.5.1. A szociális feltételek és a közösségépítés jelentősége
		VI.2.3.5. Képzés, fejlesztés és csapatépítés
		VI.2.3.6. A bérek szerkezetének újragondolása

Forrás: Saját szerkesztés

Az online kérdőíves mintában elsőként regresszióanalízis segítségével vizsgáltam a kompenzáció és a munkaerő megtartás/fluktuáció közötti kapcsolatot. A regresszióanalízis egy széles körben alkalmazott kvantitatív elemzési módszer, amely azt vizsgálja, hogyan kölcsönhatásban áll két változó vagy téma. A fő fókusz ebben az esetben a vendéglátás területén alkalmazott kompenzáció és a munkaerő-megtartás/fluktuáció volt. Ezután a korrelációs együtthatókat alkalmaztam, hogy mélyebben megvizsgáljam a kapcsolatok erősségét és jellegét a két fő téma között. Míg a regresszióanalízis elsősorban azt tárgyalja, hogy van-e kapcsolat két téma között, a korrelációs együtthatók mérik ennek erejét és szorosságát. A további vizsgálatok során, mint például a varianciaanalízis és a függetlenségvizsgálat, azt céloztam meg, hogy azonosítsam a kompenzáció különböző aspektusait, mint például az alaphér, a teljesítményalapú bérezés és a munka–magánélet egyensúlya, amelyek szignifikánsan befolyásolják a munkaerő-megtartást. Ezen kívül megkülönböztettem azokat a tényezőket, amelyek kevésbé jelentősek, és csak a felmérés részét képezik, ezeket nevezzük véletlen változóknak (Hunyadi – Vita, 2019).

Eredmények

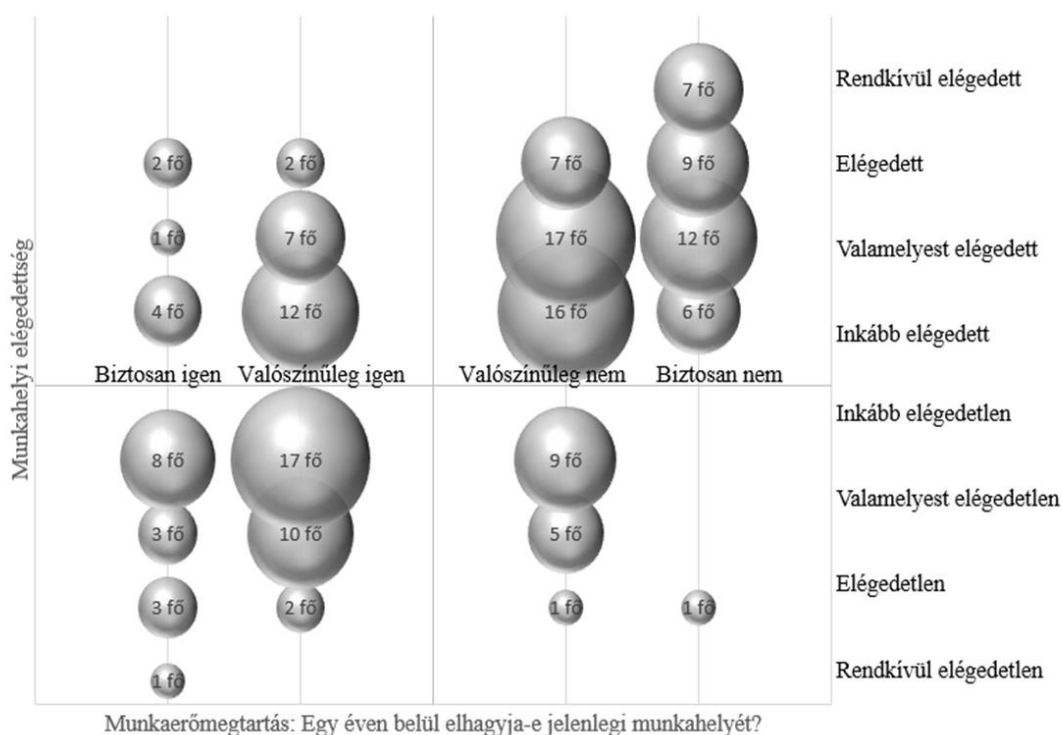
A szakmai mélyinterjúk eredményei alapján megállapítottam, hogy a vendéglátóiparban számos kompenzációs elem hiányzik, melyben jelentős szerepet játszik az emberierőforrás-menedzsmenthez szükséges szakértelem hiánya. A vendéglátóipari egységeknek aktívan kellene összpontosítaniuk bizonyos kompenzációs elemekre és az ezt befolyásoló emberierőforrás-menedzsment gyakorlatokra a

dolgozói elégedettség növelésén keresztül a fluktuáció elkerülése érdekében. Ezen emberierőforrás-menedzsment gyakorlatok közé tartozik a nettó jövedelem kezelése, kihangsúlyozva a munkavállalói juttatásokat, melyeknek döntő szerepe van a vendéglátásban, mivel mindkét javadalmazási típusnak vannak olyan hiányosságai, amelyek alapvető stabilitást és biztonságot nyújtanak a munkahe-lyen. Ezen felül a vendéglátóiparnak különös figyelmet szükséges fordítani a közösségépítés jelentőségére, a munkaterhelés és a munka rugalmasságának kezelésére, a kibontakozási és karrierépítési lehetőségekre, a munkavállaló kielégítő elismerésére és megbecsülésére, a munkaköri leírások tisztázására, a vezetés és menedzsment stílusára, melyben külön említendő az emberi erőforrás menedzsment feladatait ellátó vezetők szerepe, a nyitott kommunikáció és az őszinte munkavállalói visszajelzés támogatására, a munkavállalók képzésének és fejlesztésének jelentőségére, és mindennek megfelelően a kiválasztási folyamat és annak fontosságára.

Ahhoz, hogy a vendéglátóiparban valódi munkavállalói elégedettséget lehessen elérni, újra kell gondolni a bérek és a teljesítményalapú kifizetések struktúráját, és szükséges a vezetői és tulajdonosi szemléletváltás. A szakmai képesítésekkel kapcsolatban is felmerülnek problémák, amelyeket a vezetői gondolkodásmód megváltoztatásával és a fiatalokba való befektetéssel lehetne megoldani. A rendszer-szintű problémák megoldása a felsőbb hatóságoktól származó szabályozások átalakítását és a rendszer átdolgozását igényli, ezenfelül szükség volna egy ágazati összefogásra, ahol a szakmát érintő problémák megoldására irányuló kezdeményezéseket indítanának el.

A szakirodalom alapján felállított hipotézisek közül H1-et, mely szerint *a versenyképes kompenzációs elemek nyújtása a vendéglátóiparban szignifikáns változóknak tekinthetők és korrelálnak a munkavállaló munkahelyi elkötelezettségének elérésével*, elfogadtam. A felmérés alapján vendéglátóiparban a munkahelyi elkötelezettség mérsékelten szoros kapcsolatban áll az alapbérrel, a teljesítményhez kötött fizetéssel és a juttatások típusával való elégedettséggel. A regressziós elemzés kimutatta, hogy ezen mindhárom változó szignifikáns, és hatással van a munkavállalók elkötelezettségére. Az alapbérrel való elégedettség és a munkavállalói elkötelezettség között szorosabb kapcsolat áll fenn, mint a másik két tényezővel.

A második hipotézist (*A munkahelyi elégedettség növeli a munkavállalók megtartását*) szintén elfogadtam. A munkavállalói elégedettség és a munkahely-elhagyási szándék között kapcsolat áll fenn, melyet az 1. ábra szemléltet. Az x tengely az egy éven belüli munkahely-elhagyási szándékot mutatja, míg az y tengely a munkavállaló elégedettségét ábrázolja. A buborékok mérete az adott kategóriába tartozó dolgozók számát jelképezi. Mindezek alapján egyértelműen látható volt, hogy a munkavállalói elégedettség és a munkahely-elhagyási szándék között fordított arányosság áll fenn. Azaz minél elégedettebb a munkavállaló az ágazatban, annál inkább kevésbé szándékozik elhagyni az adott munkahelyét, annál nagyobbak a buborékok az ábrán.

1. ábra: Munkavállalói elégedettség és munkahely elhagyási szándék

Forrás: Saját szerkesztés

A harmadik hipotézis – mely kimondja, hogy *a hatékony EEM gyakorlatok megoldást kínálnának a magas fluktuációra a vendéglátóipar területén* – szintén elfogadásra került. A hipotézisvizsgálat alapján elmondható volt, hogy a munkavállalói felmondások vagy a munkahely elhagyására vonatkozó gondolatok gyakorisága összefügg az adott vendéglátóipari egységen belüli emberi erőforrás menedzsment gyakorlatok alkalmazásának arányával.

Következtetések

A szakirodalmi áttekintéséből kiderült, hogy a kompenzáció tág fogalom. Ez magában foglalja a hétköznapi nyelven használt bért, de ide tartoznak például a nem anyagi jutatások, melyek célja a munkavállalók motiválása.

A vendéglátásban gyakran probléma a munkaelhagyás, és ennek egyik oka lehet a nem megfelelő bérezés. A HR-menedzsment nagy hatással van arra, hogy a fluktuációs arányok hogyan alakulnak egy vállalatnál. Szakirodalmi kutatásomból egyértelműen meg tudtam állapítani, hogy a kompenzációra irányuló fejlesztendő gyakorlatok közé tartozik a versenyképes javadalmazás, a karrierépítési lehetőségek, a pozitív munkakörnyezet megteremtése, a munka és magánélet egyensúlyának támogatása és a képzés és fejlesztés lehetőségek biztosítása. Továbbá megállapítottam, hogy fontos szerepet játszanak a munkaerő megtartásában az olyan tényezők, mint a munkavállalói elismerés, a vezetés és menedzsment minősége, a toborzás és kiválasztás, valamint a munkavállalói visszajelzési tevékenységek. Habár a kvalitatív kutatásom eredményei más nézőpontból közelítették meg a témát, azok megerősítették az előbb felsoroltakat. Kvalitatív kutatásomban a szakirodalomban említett kompenzációs fejlesztési területeken túlmenően rámutattam arra is, hogy elengedhetetlen egy rendszerszemléletű megközelítés alkalmazása, és nem lehet teljesen külön választani a kompenzáció értékelését a szervezeti kérdésektől.

A vendéglátó szervezeteknek a munkavállalói elégedettség eléréséhez fontos odafigyelniük bizonyos kompenzációs tényezőkre, mint például a nettó jövedelem, juttatások, képzés-fejlesztés és közösségépítés. Emellett a stabil és biztonságos munkahely, valamint a fejlődési lehetőségek és kibontakozás is elengedhetetlen. Azonban a többi kompenzációs tényező további fejlesztésre szorul, mivel vagy nem általános az iparágban, vagy nem megfelelően kezelték eddig. A vendéglátóiparban tapasztalható gondok megoldásához szükséges volna a bérek szerkezetének újra-gondolására, és nagyobb hangsúlyt fektetni bizonyos

menedzsment gyakorlat fontosságára. Például különösen oda kell figyelni a személyzeti toborzás-kiválasztásra, valamint a munkakörök pontos kezelésére. Ezen túlmenően kiemelkedő fontosságú, hogy a vezetők hatékonyan ellássák feladataikat, értékeljék munkavállalóik teljesítményét, és támogassák a visszajelzési folyamatot mindkét irányból. Mindezen gyakorlatok elérése érdekében a vezetői szemlélet és megközelítés megváltoztatására volna szükség, a szabályozási keretek átfogó értékelésének szükségességére és mindezekből adódóan a vendéglátóipari szövetségek együttműködésre.

Kvantitatív kutatásom eredményei úgyszintén alátámasztották a szakirodalmi áttekintésben tapasztaltakat, mely szerint a munkahelyi elkötelezettség erősen kapcsolódik az alapbérhez, a teljesítményhez kötött fizetéshez és a juttatásokhoz. A regresszióanalízis megmutatta, hogy az alapbérrel való elégedettség és a munkavállalói elkötelezettség közötti kapcsolat szorosabb, mint a másik két tényezővel. De azt is elmondhattam, hogy ez egy összetett kérdés, és nem csak ezen három dolog határozza meg a munkavállalói elkötelezettséget. Igazoltam, hogy van kapcsolat a munkavállalói elégedettség és a munkahely elhagyási szándék között, és az 1. ábrán láttattam, hogy minél elégedettebb valaki a munkájával, annál kevésbé gondolkozik munkahely váltáson. Ugyanez igaz a munkahely elhagyására vonatkozó gondolatokra is, ami összefügg azzal, hogy az adott helyen milyen gyakran alkalmazzák az emberi erőforrás menedzsment gyakorlatokat.

A szakirodalomból és mind a kvalitatív, mind a kvantitatív kutatások eredményeiből egyértelműen kiderül, hogy az ágazat kompenzációs problémái nem csak egyszerű helyi gondok, hanem szélesebb rendszerszintű kérdések. Azok nem orvosolhatók csak egy, kizárólag a kompenzációra

fókuszáló megközelítéssel. Ezek a problémák hosszú távú megoldást igényelnek, amit a felső vezetésnek kell kezdeményeznie. Ide tartozik az egész ágazatot érintő változások irányítása, a szabályozási rendszerek átalakítása és a munkáltatók szélesebb együttműködése. Természetesen a kompenzáció szerepe itt kulcsfontosságú, és nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ám ha az ágazat fenntartható fejlődésre törekszik, ezekkel a kérdésekkel átfogóan kell foglalkoznia.

Felhasznált források

- Barrow, I. (2023). Could poor onboarding be the reason for your high staff turnover?. Hospitalitynet, July 20. <https://www.hospitalitynet.org/opinion/4117334.html>
- Brannen, J. (szerk.) (2017). Mixing methods: Qualitative and quantitative research. Routledge.
- Dawson, M. – Guchait, P. – Russen, M. – Wang, X. – Pasamehmetoglu, A. (2023). Hospitality organizational culture: Impact on employee's job satisfaction, organizational citizenship behaviors, service recovery performance, and intention to leave. Journal of Human Resources in Hospitality and Tourism. 22(3), 460–488. <https://doi.org/10.1080/15332845.2023.2180963>
- Fielding, N. G. – Fielding, J. L. (1986). Linking data. Sage.
- Ghani, B. – Zada, M. – Memon, K. R. – Ullah, R. – Khattak, A. – Han, H. – Ariza-Montes, A. – Araya-Castillo, L. (2022). Challenges and Strategies for Employee Retention in the Hospitality Industry: A Review. Sustainability, 14(5), 2885. <https://doi.org/10.3390/su14052885>
- Heymann, M. (2022). Putting An End To The Bleeding Effect On Hospitality's Workforce. Forbes, Apr 27. <https://www.forbes.com/councils/forbestechcouncil/2022/04/27/putting-an-end-to-the-bleeding-effect-on-hospitalitys-workforce/>

- Hunyadi, L. – Vita, L. (2019). Statisztika (I. és II. kötet). Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634542216>, <https://doi.org/10.1556/9789634542223>
- Matazu, M. A. (2017). Factors Influencing Employee Retention in the Hospitality Industry in North-West Region of Nigeria. Kenyatta University, 77–121. <https://ir-library.ku.ac.ke/handle/123456789/18969>
- Seo, J. (2022). Average of 6% of hospitality staff leave jobs each month, report claims. The Caterer, Aug 22, <https://www.thecaterer.com/news/hospitality-high-staff-turnover-fourth-report>
- Sudiardhita, K. I. – Mukhtar, S. – Hartono, B. – Sariwulan, T. – Nikensari, S. I. (2018). The effect of compensation, motivation of employee and work satisfaction to employee performance Pt. Bank Xyz (Persero) Tbk. Academy of Strategic Management Journal, 17(4), 1–14.
- Varga, V. (2023). A kompenzációs rendszer szerepe a munkaerőmegtartásban a vendéglátás területén. TDK dolgozat, Budapesti Corvinus Egyetem. <https://szd.lib.uni-corvinus.hu/15811/>

Zárszó és köszönetnyilvánítás

Öszintén megvallva a TDK írás kezdetekben nem állt nagyon közel a szívemhez, ám két tudományos írásom során rengeteg értékes tapasztalatot szereztem. Elsősorban, melyet kiemelnék és úgy gondolom, hogy ezen tényező az, mely a legtöbb értéket adta számomra, hogy számos olyan emberrel beszélhettem, felsővezetőkkel, tulajdonosokkal és munkavállalókkal, akiktől alapjában véve ismerhettem meg rengeteg színes és sokoldalú perspektívát. Beleláthattam egy számomra érdekes szakmába, és átfogóan vizsgálhattam rendszerszintű problémákat úgy, hogy a kutatásom elsődleges fókusza nem erre irányult. Ezenfelül rengeteget tanulhattam a tudományos és kutató jellegű írások összetételéről, ezek menetéről, és természetesen az ehhez szükséges befektetett munkáról. Úgy gondolom, hogy mindez rengeteg fejlődési lehetőséget hordoz

magában, különlegessége pedig abban rejlik, hogy mi magunk vagyunk nyitottak új nézőpontokra, perspektívákra és a világ folyamatainak megismerésére és megértésére.

Először is, köszönettel tartozom családomnak, akik mindvégig bátorítottak, és támogattak abban, hogy elmerülhessek a kutatásban. Az ő támogatásuk nélkül nem lenne ez a munka.

Külön köszönetet szeretnék mondani Domschitz Andrásnak, akitől rengeteg inspirációt és segítséget kaptam a kutatás során. Az ő támogatása és bátorítása volt az, ami elindított a kutatói úton, és ezért rendkívül hálás vagyok.

Óriási köszönetet szeretnék mondani konzulensemnek, Dr. Harmat Vandának a segítségével, aki eszméletlen mennyiségű energiát és időt fektetett dolgozatomba. Hálás vagyok, hogy nála sosem volt olyan, hogy rossz kérdés, mindig nyitott volt az irányomba. Az általa nyújtott folyamatos lektorálás, részletes visszajelzések és támogatás nélkül a kutatásom nem lenne ugyanaz. Köszönöm, hogy mindig mellettem állt, és segített ezen eredmény elérésében.

Végül, köszönettel tartozom az állandó érzelmi támogatásért és ösztönzésért családomnak, barátaimnak és konzulensemnek, amit ezen időszak alatt kaptam. Köszönöm, hogy hittetek bennem és a kutatás sikerében.

S nem utolsósorban köszönöm Dr. Csordás Tamásnak, Dr. Mitev Arielnek és Dr. Wimmer Ágnesnek, hogy lehetőséget kaptam a Közgáz Diáktudós könyvsorozatban megjelenő ezen cikk megírására.

A tanulmány a szerző „A kompenzációs rendszer szerepe a munkaerőmegtartásban a vendéglátás területén” című tudományos diákköri dolgozata alapján készült.

Konzulens: Dr. Harmat Vanda Daniella

A dolgozat a BCE 2023. évi Tudományos Diákköri Konferenciáján a Turizmus – Turizmusmenedzsment szekcióban III. helyezést ért el és Best Paper Díjban részesült.

A dolgozat a 37. OTDK Közgazdaságtudományi Szekció Világgazdaság, Turizmus, Vendéglátás – Szálloda és Vendéglátás tagozatban különdíjas helyezést ért el.

Tepfenhart Beatrix

A storytelling mint meggyőzősi eszköz: A véleményvezérek által előállított fizetett hirdetések meggyőző ereje és szerepe a fogyasztói döntéshozatalban

A tanulmány a történetmesélés (storytelling) szerepét vizsgálja a véleményvezérek fizetett tartalmaiban, különös tekintettel a fogyasztói döntéshozatalra a fitness és egészség iparágban. Elméleti alapját a narratív pszichológia és marketingkommunikációs modellek adják, amelyek a történetek meggyőző erejét és a márkához való kapcsolódás fontosságát hangsúlyozzák. A kutatás kvalitatív tartalomelemzéssel ($n_1=20$ poszt) és fókuszcsoportos interjúkkal ($n_2=3$) készült. Az eredmények szerint a történetek akkor hatékonyak, ha hitelesek, érzelmileg bevonóak és illeszkednek az influencers személyes márkájához. A fogyasztók elsősorban információszerzésre, inspirációra és azonosulásra használják e tartalmakat. A történetmesélés főként az információgyűjtés és alternatívaértékelés szakaszában bizonyult relevánsnak. A tanulmány rávilágít arra, hogy a platformspecifikus alkalmazás és a hitelesség kulcsfontosságú a sikeres meggyőzéshez.

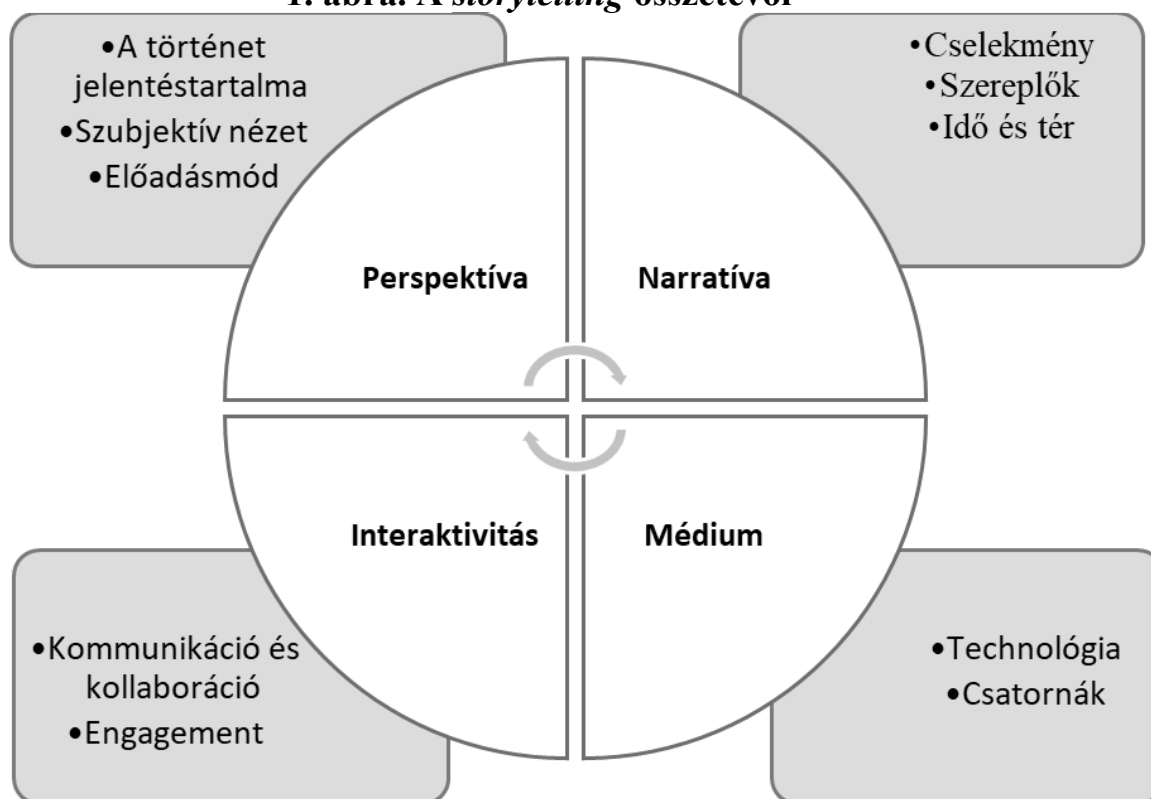
Bevezetés

A vállalatok megszámlálhatatlan kommunikációs csatorna és forma közül választhatnak, hogy megszólítsák aktuális, illetve potenciális fogyasztóikat. A kortárs marketingkommunikációs környezet egyik legfontosabb jellemzője a hatalmas mértékű reklámzaj, amelynek elkerülhetetlen eredménye a reklámmal szembeni negatív fogyasztói attitűd kialakulása. A piaci szereplőknek tehát arra kell törekedniük, hogy kommunikációjukban olyan üzeneteket alkalmazzanak, amelyek meghaladják a célcsoport ingerküszöbét, azt a szintet, ahol ténylegesen befogadja a neki szóló tartalmat, miközben ügyelniük kell arra is, hogy a kommunikáció semmiképp se legyen túl erőszakos, mert az ellenszenvet váltana ki és az üzenet elvetését idézné elő. E törekvés egy központi eleme lehet a történetmesélés, angol, illetve marketingkommunikációs szakmai szóhasználatnál *storytelling* beépítése a marketingstratégiába, hisz a történetek az élet összes területén velünk vannak, összekötnek minket és a történelem során ez mindig is így volt. Mátyás (2017:223) alapján a *storytelling* „a marketingkommunikáció napjainkban »újra felfedezett«, modernnek számító eszköze. Sikereségének, alkalmazásának oka abban keresendő, hogy a fogyasztók telítődtek a gyakran rámenős, erőszakos reklámokkal. [...] A *storytelling* értelmében éppen ez a fajta negatív, »rámenős« hatás küszöbölhető ki, mert a néző a történet részese lesz, bevonódási szintje, a termék iránti érdeklődése fokozódik”. Jelen dolgozat célja a történetmesélés mint meggyőzési eszköz vizsgálata a véleményvezérek tartalmain belül. Elsődlegesen arra a kérdésre keressük a választ, hogy a véleményvezérek által előállított modern, fizetett hirdetésekben hogyan, milyen jellemzők mentén jelennek meg a történetek és ezek milyen

szerepet töltenek be a fogyasztói döntéshozatalban. A téma alapos feltárásához megvizsgáljuk a történetek sajátosságait, aktuális alkalmazási módjait az üzleti kommunikációban, illetve mindennek a fogyasztói észlelését.

Elméleti háttér

A történetmesélés jelenségének és jelentőségének a narratív pszichológia ad értelmezési keretet, amely szerint az emberek cselekedeteiket, élményeiket narratívumokkal közvetítik és történetekbe ágyazva osztják meg egymással (Bruner, 1986). A narratívumokat Barthes (1977) szerint „mindenütt jelenvalóság” jellemzi, így nem csoda, hogy a marketing-kommunikációban is felismerték fontosságukat. A *storytelling* ezen narratívumok összekovácsolódásának eredménye, melynek négy lényeges összetevője Meadows (2002) alapján a perspektíva, a narratíva, az interaktivitás és a médium (kommunikációs közeg). Ezek mindegyike szoros kölcsönhatásban áll egymással, a sikeres meggyőzéshez ezek együttes ereje szükséges (1. ábra).

1. ábra. A *storytelling* összetevői

Forrás: Meadows (2002) alapján saját szerkesztés

Borth (2013) három olyan tényezőt azonosít, amelynek köszönhetően egy egyszerű történet egy meggyőző üzenetté képes válni, ezek a kreativitás, a fogyasztói bevonás és a márkához való kapcsolódás. A kreatív megoldások általában a figyelem felkeltésére szolgálnak, hisz minél inkább eltér valami a hétköznapiától, a megszokottól, annál inkább felfigyelnek rá az emberek. A hallgatóság történetbe való bevonása szintén egy fontos aspektus, hisz ha át tudják élni és érezni a történeteket, akkor azok hatással is lesznek rájuk. Nem utolsó sorban pedig elengedhetetlen, hogy a márka és a történet könnyen összekapcsolhatóak legyenek, hisz a későbbi felidézést a megjegyezhető asszociáció teszi lehetővé. Ehhez hasonló megközelítést mutat fel Znanewitz és Glich (2016), akik hét pontban foglalják össze a sikeres vállalati történetmesélés esszenciáját (1. táblázat).

1. táblázat. A sikeres vállalati történetmesélés tényezői

A megfelelő történet bemutatása A történetnek tükröznie kell a vállalat alapvető értékeit és küldetését.
Izgalom és szórakoztatás A történet csak akkor képes fenntartani a befogadó figyelmét, ha az valami izgalmasat rejt számára.
Izgalom és szórakoztatás A történet csak akkor képes fenntartani a befogadó figyelmét, ha az valami izgalmasat rejt számára.
Egyértelműség A történet célja röviden összefoglalható.
Egyszerűség Az elmesélt történet nem túl komplex, nincsenek benne felesleges részletek vagy karakterek.
Csatlakoztathatóság A történetnek van néhány kisebb hiányossága, vagy nem konkrét a befejezése, hogy a fogyasztó könnyen csatlakozni tudjon a közös alkotás folyamatához.
Archetípusok Az archetípusok használata segíti a közönséggel való kapcsolat kialakulását, de a történet archetípusa illeszkedjen a márkaszemélyiséghez.

Forrás: Znanewitz és Glich (2016) alapján saját szerkesztés

A fenti tényezőket és alapelveket figyelembe véve elmondható, hogy a történetmesélés szerteágazó lehetőségeket biztosít arra vonatkozóan, hogy szimbolikus előnyöket emeljen ki a termékek kapcsán. Ehhez kapcsolódóan Padget és Allen (1977) fogalmazták meg a narratívák által biztosított legfőbb versenyelőnyt: az ő értelmezésükben a történetek alkalmazásán keresztül hatékonyabban lehet információt közvetíteni a márka által nyújtott szimbolikus előnyökről a hagyományos, érveken alapuló reklámokkal (*argument ads*) szemben. Ennek oka, hogy a racionális érvek általában a termékattribútumokra koncentrálnak és így a funkcionális előnyök kerülnek kiemelésre, korlátozott lehetőséget

biztosítva ezzel a márkáknak a szimbolikus jelentések kommunikálására. A narratív reklámok középpontjában azonban hihető, a célközönség szempontjából érdekes, hiteles történetek állnak, amelyek arra ösztönzik a fogyasztót, hogy maguk is élvezhessék az ígért előnyöket, később pedig saját történeteket kreálhassanak az élményeikről.

Kutatási módszertan

Jelen kutatás célja feltárni, hogy online véleményvezérek (influenzserek) által elmesélt történetek milyen szerepet töltenek be a fogyasztók vásárlási döntéshozatalában. A storytellingre tehát egy specifikus meggyőzési eszközként tekintünk, és azt vizsgáljuk, hogy a véleményvezérek által előállított tartalmak keretein belül ez hogyan, milyen fő jellemzők mentén jelenik meg és azok mennyire vannak összhangban a szakirodalomban tárgyalt aspektusokkal.

A kutatás egy adott iparágra fókuszál annak érdekében, hogy a következtetéseket egy homogénebb környezetben vonhassuk le, amely segíti az eredmények átláthatóbb és összehasonlíthatóbb elemzését. A választás a fitness és egészség iparágra esett, amelyet legnagyobb részben a téma egyre növekvő népszerűsége indokolt. A fenntarthatósági témák előtérbe kerülése, a fogyasztók tudatossága és az átalakuló trendek közösen azt eredményezik, hogy a fogyasztók egyre tudatosabbak a sporttal és a táplálkozással kapcsolatban egyaránt.

A kutatás feltáró jellegét szem előtt tartva a kutatási design két kvalitatív kutatási módszer szekvenciális kombinálásából állt össze: a kvalitatív tartalomelemzést fókuszcsoportos interjúk lebonyolítása követte. A tartalomelemzés lehetőséget adott arra, hogy azonosítsuk és feltárjuk az

influenzserek tartalmaiban fellelhető történeteket és narratív technikákat, azok jelentéseit és jelentőségeit. Húsz, influenzerek által közzétett Instagram-poszt került elemzésre a sport, fitness és egészség iparágak hirdetési közül. A minta magyar és külföldi, valamint férfi és női véleményvezéreket egyaránt tartalmaz, kódolásuk pedig egy tizenhárom szempontból álló szempontrendszer alapján történt. A fókuszcsoporthoz interjúk elsődleges sajátossága, hogy „az adatok úgy keletkeznek, hogy a kutatás alanyai csoportosan kommunikálnak egy adott témáról” (Vicsek, 2006:17). Az alanyok kiválasztásakor elbírálós mintavételt alkalmaztam, így az eredmények elemzésekor fontos figyelembe venni a megközelítés legfőbb korlátját, miszerint nem engedi meg a közvetlen általánosítást a megadott sokaságra vonatkozóan (Malhotra, 2017). Összesen három fókuszcsoporthoz interjú lebonyolítására került sor, minden csoportban öt személy vett részt. Homogén csoportok alakultak ki az alapján, hogy a résztvevők önbevallás alapján milyen mértékben befolyásolta őket véleményvezér/influenszer a vásárlási döntésükben. A csoportok heterogenitását a résztvevők neme, illetve a sporthoz, egészséges életmódhoz való kapcsolódása adta, ami lehetővé tette, hogy a témában való bevonódás mértéke változatos legyen és ezáltal többféle perspektíva jelenhessen meg.

Eredmények

A történetek marketingkommunikációs szerepére és erejére vonatkozóan számos tanulmány készült már, ugyanakkor a véleményvezérek tartalmain belül előforduló történetmesélés kevésbé áll a kutatások fókuszában.

A minta négy fő kategória mentén került elemzésre. Az első kategóriát az analitikai szempontok adták: a véleményvezér neve, követőinek száma, az adott bejegyzésre érkezett kedvelések száma. A második csoportba az együttműködés különböző aspektusai kerültek: a hirdetett márka és termékkategória, a GVH (2022) által meghatározott megjelölések helyes alkalmazása, valamint az influenszer potenciális közvetlen kapcsolódása a márkához/termékhez. A harmadik csoport a bejegyzés tartalmára fókuszált, így ide a fő téma és az elmesélt történet rövid tartalma került. Az utolsó részegység a storytelling sajátosságait vette górcső alá, a kognitív-affektív-konatív dimenzióhármass révén vizsgálja az elmondott történetek hatásmechanizmusait.

A vizsgált mintáról elmondható, hogy a 20 bejegyzésben összesen 16 különböző márka képezte az együttműködés alapját, melyek közül többségben voltak a nemzetközi márkák (Myprotein, Puma, Alpro). A termékkategóriákat szemlélve egy kevésbé heterogén mintáról beszélhetünk, hisz a témában alkotó influenszerek nagy része valamilyen táplálékkiegészítő-gyártóval áll együttműködésben. Ez nagyrészt a piacot jellemző intenzív versenynek tudható be: 2016 és 2020 között az új termékek fejlesztését illetően Európát 13,8%-os növekedés jellemezte, ami négyszerese a globális piac növekedési ütemének az AFHES 2021-es kutatása szerint.

A tartalomelemzés eredményei egyértelműen rávilágítottak arra, hogy az ilyen jellegű közösségimédia-hirdetésekből is számos esetben fellelhetők a személyes sztorik. Az egészség és fitness iparág vizsgált tartalomgyártói a történeteken keresztül általában öt nagyobb témát taglalnak: életmódváltás, önmegvalósítás, mentális egészség, sport/edzés, táplálkozás. Ezek a témák számos esetben az aktuális trendekből indulnak ki és kevésbé az adott tartalomkészítő személyes

indíttatásaiból, ami – ha a téma nem konzisztens az influenszer által felépített személyes márkával – csökkentheti a fogyasztók által észlelt hitelességet és ezáltal az azonosulás szintjét (*identification*) is. Ezeken a tágabb témakörökön belül minden esetben jelennek meg kisebb, specifikusabb témakörök is (vitamindús étkezés, növényi alternatívák a táplálkozásban, megfelelő sportruházat fontossága stb.).

Megfigyelhető volt ugyanakkor, hogy a fókuszcsoportokon részt vevő alanyok elsősorban nem a feldolgozott témakör alapján döntenek arról, hogy mi minősül értékes történetnek. Ebben a tekintetben a megfogalmazott vélemények arra mutatnak rá, hogy az elsődleges kritérium a hitelesség: kiemelkedő fontosságú, hogy a véleményvezér és az általa hirdetett termék/márka között legyen valamilyen közvetlen, teljesen egyértelmű kapcsolódási pont, ami nem igényel semmilyen további magyarázatot: „*A hitelesség nekem az, hogy olyan terméket reklámoz, ami illik hozzá*”; „*Ne legyenek ellentmondások, olyan együttműködést vállaljon el, ami őszintén jön és beleillik a profiljába*”.

Ebben a specifikus hirdetési környezetben az őszinteség egyben az énképhez való illeszkedést is jelenti, hisz az influenszerek személyes márkája (*personal brand*) nagy szerepet játszik a megítélésben. Potgieter (2017:1) szerint „a személyes márkaépítés révén az egyén mindenkiben kialakítja a képet arról, hogy ő ki akar lenni, annak érdekében, hogy létrejöjjön az ő egyedi értékajánlata”. Elmondható tehát, hogy az önazonos személyes márka versenyelőny lehet az influenszerek számára a telített piacon.

A fogyasztói oldal vizsgálata egyértelművé tette, hogy a résztvevők számára az értékes történet az, amelyekből valamilyen „hasznót” tudnak szerezni; vagyis a bejegyzésben fellelhető számukra valamilyen hozzáadott érték. Ez elsősorban az információszerzésben, szórakozásban és

inspirációgyűjtésben merül ki a vizsgált iparág vonatkozásában. Ezek az értékek összhangban vannak azokkal a – résztvevők által megfogalmazott – belső motivációkkal, ami miatt bekövetnek a témában jártas felhasználókat, hisz többen fejezték ki azt, hogy számos sportoló vagy fitness influenszer inspirálóan hat rájuk a mozgást illetően, illetve, hogy gyakran vesznek át tőlük táplálkozási tippeket vagy edzéstervhez köthető módszereket és fogalmakat.

A fókuszcsoporthoz tartozó interjúk egyik fő tanulsága, hogy bár a storytelling egy divatos és sokoldalú megközelítése a kommunikációnak, a megítélése nem egyöntetűen pozitív az alanyok körében. A történetek fontossága a kutatás alapján több dologgal is indokolható. Egyrészt egy interjúalany szerint *„volt egy erős váltás a tartalomgyártásban, az influenszerek ma már azt akarják mutatni, hogy ők ugyanolyanok, mint egy átlagfogyasztó – ebben segítenek a sztorik”*. Ez összefüggésbe hozható a Ringer és Thibodeau (2008) által megfogalmazott narratív reklámozás egyik komponensének, a szereplőnek a jelentőségével: a szerzőpáros szerint az elmesélt történetek központi karaktere a legmeghatározóbb része a márkaszemélyiség közvetítésének, amely a fogyasztó márkával való azonosulását segíti elő. Ebben az esetben tehát a márka által megbízott influenszer a történet központi szereplője, aki úgy képviseli a márka értékeit és fő jellemzőit, hogy közben saját perspektíváját is implementálja a sztoriba. Másrészt a történetek létjogosultsága abban is keresendő, hogy azok segítenek a véleményvezér személyiségjegyeinek megjelenítésében. Ez az aspektus Znanewitz és Glich (2016) alapelvei közt is feltűnik, mint a megfelelő történet bemutatása. Tehát, ha az influenszer olyan sztorit oszt meg követőivel, ami önazonos és konzisztens a felépített személyes márkájával, az sikeres meggyőzést eredményez.

A kutatásból az is kiderült, hogy a történetmesélés negatív megítélését az alanyok körében legtöbb esetben a túlságosan hosszú és részletes leírások váltják ki. A mintában az egyének ingerküszöbe ilyen tekintetben alacsonyan volt: az elmondottak alapján azonnali reakciók, interakciók szükségesek a figyelmük fenntartásához és az attitűd megváltoztatásához: *„Ránézek és elszörnyülködök, hogy nekem ezt nincs időm elolvasni”*. A negatív megítélést továbbá az is előidézheti, ha az elmesélt történet valóságtartalma megkérdőjelezhető. Legtöbb esetben ez olyankor jelentkezik, amikor a már korábban tárgyalt hitelesség és transzparencia sérül. Hozzá kell tenni ugyanakkor azt is, hogy olyan eset is előfordult, melyben a megkérdezettek nem magát a storytelling technikáját utasították el, hanem alapvetően az influenszerek kapcsán voltak bizalmatlanok: *„Az influenszerek sok pénzt kapnak, ennyiért én is bármit megosztanék Instagramon”*.

A tartalomelemzés és a fókuszcsoportos eredmények összevetése elsődlegesen arra világított rá, hogy a mintát alkotó történetek leginkább az affektív dimenzión keresztül tudnak érvényesülni és hatást gyakorolni a vásárlási döntésre; vagyis azok az influenszer-sztorik, amelyek erős személyes, érzelmi aspektust integrálnak a tartalomba, miközben a hitelesség kritériuma nem csorbul, egyértelműen képesek a fogyasztói magatartás befolyásolására: *„Nagyon tetszett [influenszer neve] posztja, amelyben a célkitűzéseiről beszél és elmondja, hogy ezeket a célokat hogyan tudja elősegíteni a márka”*; *„Ha látom a posztban a tartalomgyártó önmegvalósítását, az már érték”*. Az érzelmekre hatás a „hagyományos” reklám kontextusában is hangsúlyos tényező, azonban ebben a specifikus hirdetési környezetben – amelyben sajátos kötődés alakulhat ki a tartalomgyártó és az üzenet befogadója között – még nagyobb szerepet kap.

A történetek alkalmazása ettől függetlenül nem használható univerzálisan, bármilyen tartalom és csatorna esetén. A hirdetőknél kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy a kiválasztott kommunikációs csatorna jellegzetességeit figyelembe véve kerüljenek elmondásra a történetek. Az eredmények interpretációja kapcsán éppen ezért fontos kiemelni, hogy az Instagram nem a legideálisabb felület a narratívák szöveges alkalmazására, hiszen egy olyan platformról van szó, amelynek létjogosultságát éppen a vizuális kommunikáció teremti. A történetek szöveges alkalmazása nem veszi figyelembe ezt a sajátosságot, ennek megfelelően pedig a sikeres meggyőzés mértéke nagyban sérülhet. Ez az aspektus a fókuszcsoporthoz tartozó interjúk során is előkerült: *„Ha ugyanezt egy Reels-videóban meséli el az influencerszer, akkor sokkal nagyobb a valószínűsége, hogy végighallgatom és elraktározom”*.

Összegzés és javaslatok

A tartalomelemzés, valamint a fókuszcsoporthoz tartozó interjúk eredményei alapján elmondható, hogy a *storytelling* a modern, fizetett hirdetések piacán is egy gyakran alkalmazott módszer. Számos szempontból egy remek meggyőzési eszköz tud lenni: lehetőséget teremt az érzelmek közvetítésére, az influencerszer személyiségjegyeinek kifejezésére, emellett pedig az információszerzésben is segíthet a fogyasztóknak. Ugyanakkor a történetmesélés során maradéktalanul figyelni kell a használt csatorna sajátosságaira és hatásmechanizmusaira, a sikeres meggyőzést a megfelelő üzenet és a platformspecifikus felhasználás szintézise hozza létre. A jelen kutatás esetén ugyanakkor ez nem tudott tökéletesen érvényesülni, hiszen narratívák, szövegek

elemzésére fókuszált egy olyan felületen, amely elsősorban a vizuális kommunikáció miatt lett népszerű.

A kutatási kérdést megválaszolva kijelenthető, hogy a vizsgált iparágban és mintában az influenzaszerek által elmesélt történeteknek a fogyasztói döntéshozatalban leginkább az információgyűjtési, valamint az alternatívaértékelési szakaszban van jelentőségük.

Azáltal, hogy a történetek sok esetben lényegre törőek és mindeközben tanító jellegűek, hozzájárulhatnak a döntéshez fűződő információk felderítéséhez. Ezt erősíti az a tendencia is, miszerint a közösségi média egyre gyakrabban válik információgyűjtési csatornává; számos fogyasztó a különböző közösségi felületeken értesül új termékek megjelenéséről, akciókról, esetleg ott találkozik korábbi tapasztalatokkal.

Az érzelmi aspektust remekül integráló történetek emellett az alternatívák összehasonlításakor is teret kaphatnak. Ebben a szakaszban az egyének saját szempontjaik, preferenciáik szerint értékelik a begyűjtött információkat. Ezek a szempontok rendkívül változatosak, ugyanakkor meghatározó lehet a termék fogyasztásához kapcsolódó szimbolikus előnyök összessége, a termékhasználatához kötődő előnyök, amelyeket a véleményvezérek számos bejegyzésükben taglálnak.

Összegezve elmondható, hogy az eredmények teljes mértékben tükrözik Znanewitz és Glich (2016), valamint Meadows (2002) kutatási eredményeit. Azok az elmesélt történetek, amelyek az általuk megfogalmazott valamely alapelvnek nem feleltek meg (jellemzően túl hosszúak és részletesek voltak, nem volt bennük egyedi értékajánlat, nem tükröződött bennük az influenzszer személyisége), sokkal kevésbé részesültek pozitív fogadtatásban, mint azok a sztorik, amelyek ezen kritériumok mentén épültek fel.

A fitness influenszerek által megosztott történetekben kiemelt fontosságú az önazonosság, az egyediség és a hozzáadott érték (a szakmai tudás átadása, inspirálás); ezek azok az aspektusok, amelyek a fogyasztói döntéshozatalban is szerephez juthatnak.

Felhasznált források

- AFHES [Atlantic Healthy Food EcoSystem] (2021). Sports nutrition: European market, consumer trends and innovation. October 2021. URL: https://www.ahfesproject.com/app/uploads/2021/11/AHFES-A6.2_Sports-nutrition-report-20211025.pdf (Letöltve: 2023.04.11.)
- Barthes, R. (1977). Image, Music, Text. New York, NY: Hill & Wang.
- Bruner, J. (1986). Play, thought and language. Prospects. Quarterly Review of Education, 16(1), 77–83.
- GVH [Gazdasági Versenyhivatal] (2022). Tájékoztató az influenszer marketingről. URL: https://gvh.hu/pfile/file?path=/szakmai_felhasznaloknak/tajekoztatok/Tajekoztato_az_influenszer_marketingrol.pdf1&inline=true (Letöltve: 2023.04.10.)
- Malhotra, N.K. (2017). Marketingkutató. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Mátyás, J. (2017). Storytelling a marketingben és turizmusban: Storytelling nyelvészeti aspektusban. Köztes-Európa, 9(1-2), 223–231.
- Meadows, M. S. (2002). Pause & effect: the art of interactive narrative. Pearson Education.
- Padgett, D. – Allen, D. (1997). Communicating experiences: A narrative approach to creating service brand image. Journal of advertising, 26(4), 49–62.

- Potgieter, A. – Doubell, M. – Klopper, H.B. (2017). Personal branding: Empirical testing of the criteria for an authentic personal brand. Proceedings of the 6th Annual International Conference on Enterprise Marketing and Globalization – EMG 2017, Dec 11-12, Global Science and Technology Forum, Singapore. https://doi.org/10.5176/2251-2098_EMG17.9 (Letöltve: 2023.04.10.)
- Ringer, R. –Thibodeau, M. (2008). A breakthrough approach to brand creation. Verse Group. URL: <https://www.yumpu.com/en/document/read/28154079/a-breakthrough-approach-to-brand-creation-verse-group> (Letöltve: 2023.03.20.)
- Vicsek, L. (2006). Fókuszcsoporthat – elméleti megfontolások és gyakorlati alkalmazás. Budapest: Osiris.
- Znanewitz J. – Gilch K. (2016). Storytelling – A guideline and an application in the Bundeswehr's (personnel) marketing. Transfer: Werbeforschungs & Praxis, (4), 30–35.

A tanulmány Tepfenhart Beatrix „A storytelling, mint meggyőzési eszköz – A véleményvezérek által előállított fizetett hirdetések meggyőző ereje és szerepe a fogyasztói döntéshozatalban” című tudományos diákköri dolgozata alapján készült.

Konzulens: Dr. Markos-Kujbus Éva

A dolgozatot a BCE 2023. évi Tudományos Diákköri Konferenciáján a Kommunikációelmélet szekcióban Best Paper díjra jelölték.

Gőz Anett

Rangsorok hálójában – A felsőoktatási rangsorok hatásai az egyetemi hallgatók motivációira és várakozásaira

A felsőoktatásban részt vevő diákok csoportjának bővülésével megjelent az igény az intézmények összehasonlítására. A rangsorok olyan információkat közvetítenek, amelyek által a diákok a számukra legmegfelelőbb egyetemet tudják kiválasztani. Elemzésemben azt vizsgáltam, hogy az intézményi rangsorok milyen hatással vannak a hallgatók társadalmi összetételére, intézményválasztási motivációira és a munkaerőpiaci érvényesüléssel kapcsolatos várakozásaikra. A HVG Diploma 2023 kiadvány abszolút rangsorát és tudományterületi rangsorokat alapul véve hét magyarországi egyetemen, gazdaság- és társadalomtudományi területen, alapszakos hallgatók körében folytattam kvantitatív felmérést. Az eredmények azt mutatták, hogy az intézmények hallgatóinak összetétele eltér a rangsorban elfoglalt pozíció szerint, hogy intézményválasztásnál a legfőbb motiváció az oktatás minősége, illetve, hogy az egyetem pozíciója nem befolyásolja a munkaerőpiaci belépéssel kapcsolatos várakozásokat.

Bevezetés

A világ egyre inkább számokban és helyezésekben méri az értéket – nemcsak autó vagy televízió vásárlásakor, hanem a felsőoktatási intézmények kiválasztásakor is. A rangsorok meghatározott szempontok szerint számszerűsítik és összehasonlíthatóvá teszik azokat a különbségeket, amelyek az egyes szereplők között előfordulnak. A felsőoktatási rangsorok létrejöttét az intézményekre vonatkozó átláthatóbb és összehasonlíthatóbb adatok iránti igény megjelenése indukálta (Usher – Savino, 2007), ugyanis a felsőoktatásban részt vevő diákok csoportjának bővülésével és sokszínűségének növekedésével egyre több olyan szempont jelent meg, amelyet a jelentkezők mérlegelnek az intézmények kiválasztásánál. Hazelkorn (2016) szerint a leendő hallgatók körében egyre jellemzőbb, hogy a felsőoktatási intézményt az általa nyújtott lehetőségek, a felmerülő költségek, illetve a hozzáadott érték, a diploma értékének figyelembevételével választják ki úgy, hogy a tanulmányaikból származó hasznot maximalizálni tudják majd a munkaerőpiacon.

Felmerül azonban több kérdés a rangsorok alkalmazhatóságával kapcsolatban: egyrészt az objektivitás mértékének tekintetében, másrészt pedig az érintettekre gyakorolt hatás miatt. Mennyire „jók”, mennyire használhatóak a rangsorok? Valóban azt tükrözik-e, amit várunk tőlük? Hogyan befolyásolják az érintettek, vagyis a hallgatók, illetve az intézmények magatartását, döntéseit? A rangsorolás és annak mikéntjei olyan szándékolt vagy nem szándékolt következményekkel járhatnak, amelyek megkérdőjelezhetik, alááshatják a listák alkalmazhatóságát.

TDK-dolgozatomban hét, a rangsorban különböző pozíciót elfoglaló felsőoktatási intézmény tanulóinak válaszai alapján vizsgáltam, hogy milyen összefüggés van az egyetemek presztízse és a tanulók társadalmi összetétele között; az egyes egyetemek esetében milyen motivációk állnak a diákok intézményválasztása mögött; illetve, hogy a felsőoktatási rangsorok hogyan hatnak a diákok jövőképre? Az alábbi tanulmányban a rangsorok és a társadalmi összetétel, valamint a jövőkép összefüggéseire térünk ki részletesebben.

Elméleti háttér: A rangsorok hallgatókra gyakorolt hatásai

Kevés olyan empirikus kutatás készül, amely a felsőoktatási rangsorok hallgatói döntéseire koncentrálna, hiszen a sok egyéb tényező mellett nehéz meghatározni csupán a rangsorok hatását. A felhasznált források nagyrészt az amerikai felsőoktatási rendszert veszik alapul, azonban a jellemző tendenciák vélelmezhetően minden egyéb felsőoktatási piacon hasonlóan jelen vannak.

A felsőoktatási rangsorok érintettjei az intézmények vezetői és oktatói, a jelenlegi és a leendő hallgatók, illetve a munkaadók. Különböző szempontok miatt, de mindannyiuk számára jelentőséggel bírnak az intézményeket besoroló rangsorok – épp ezért valamilyen módon reagálnak is azokra. A reakciók függetlenek attól, hogy a rangsorok mennyire objektívek és megbízhatóak, hiszen azokra a besorolásokra is reagálnak, amelyek valamely szempontból kivetnivalót hagynak maguk után.

A hallgatók esetében a rangsoroknak az intézmények kiválasztásánál és ennek eredményeképp a munkaerőpiacra való

bekerüléskor van jelentősége. A jelentkező diákok csoportjának sokszínűbbé válása egyre eltérőbb motivációkat és egyéni szempontokat hoz magával, emellett pedig a kínálat is egyre növekedik. Ez azonban megbízható információforrás hiányában egyre nehezebb és összetettebb választási folyamatot eredményez (Hazelkorn, 2016) – mindezt megkönnyíteni hivatottak a rangsorok.

Hazelkorn (2016), illetve Monks és Ehrenberg (1999) felméréseiből kiderült, hogy a rangsorokra való támaszkodás leginkább a kiemelkedőbb teljesítményű, jobb társadalmi háttérrel rendelkező hallgatókra jellemző. Számukra fontosabb az iskola presztízse, hiszen azt feltételezik, hogy ezzel egyenes arányban növekednek a későbbi lehetőségeik is mind a munkakapcsolatok terén, mind a munkaerőpiacon. Azonban azok a diákok, akik a rangsorokra támaszkodnak az egyetemek kiválasztásakor, viselkedésükkel megerősítik a besorolások információszűkítését (Espeland – Sauder, 2009), tehát hozzájárulnak az önbeteljesítő jóslat fennmaradásához.

A hallgatók mellett, hogy reagálnak a rangsorokra, elszenvedői is az intézmények részéről a besorolásokra érkező válasznak. Az egyetemeknek az a céljuk, hogy a hallgatóik minél jobb teljesítményeket érjenek el – ez biztosítja számukra a rangsorban elfoglalt magas pozíciót. Mindehhez – akár a felvételi politikájuk megváltoztatásával – olyan diákokat választanak ki, akikről már a felvételi során feltételezhető, hogy kimagaslóan jó lesz a teljesítményük (Espeland – Sauder, 2009). Ez szelekciót okoz a diákok között, amelynek következtében növekednek az egyenlőtlenségek a bejutási esélyek tekintetében, hiszen az intézmények számára kevésbé „rizikós” diákok a jobb társadalmi háttérrel rendelkező családokból fognak kikerülni. Ez a közeg tudja biztosítani azt a kulturális tőkét (Bourdieu, 2006),

amely magában hordozza az oktatási intézmények által elvárt kidolgozott nyelv kód ismeretét és használatát (Bernstein, 1996).

A rangsorok hatása az egyetemről való kikerülés után is meglátszik: egyrészt a hallgatók választásának következményeként, másrészt pedig a munkaadók részéről. A munkaerőpiaci lehetőségek eltérhetnek aszerint, hogy a munkaadók figyelembe veszik-e a diplomát adó intézmény presztízsét, illetve rangsorban elfoglalt helyét. Ezt felülírhatja a szakterületek iránti kereslet, a képzés specifikussága és/vagy a végzetek alacsony létszáma, azonban azokon a területeken, ahol a munkaadó válogathat a jelentkezők között, jelentőséggel bírhat a diplomát adó intézmény státusza is (Sauder et al., 2019).

Kutatási kérdések és hipotézisek

A jelen kutatás középpontjában a felsőoktatási rangsorok érintettekre gyakorolt hatásának átfogó témája áll, különös tekintettel a hallgatókra gyakorolt hatásokra.

Első kutatási kérdésem arra irányult, hogy a rangsorban különböző helyet elfoglaló egyetemek hallgatóinak társadalmi összetételében milyen eltérések mutatkoznak? Hipotézisem szerint a vezető pozíciókban lévő intézmények hallgatói jobb társadalmi háttérrel rendelkeznek, mint a hátrébb sorolt egyetemek diákjai. Mindez abból fakadhat, hogy a top egyetemekre jelentkező diákok csoportja eleve egy szűrt csoport, hiszen azok jelentkeznek, akik vállalni tudják az adott egyetemen való tanulással járó pluszköltségeket. A magas pontszámokat elérő jelentkezők jellemzően olyan társadalmi közegeből érkeznek, amely hozzáférést biztosít számukra a minőségi középiskolai oktatáshoz,

magánórákhoz, illetve egyéb támogató erőforrásokhoz – tehát a tanulmányi teljesítményük nem lesz teljesen független a társadalmi helyzetüktől. Az egyetem a magasabb pontszámmal – jobb háttérrel – rendelkező hallgatókat veszi fel, ezáltal az alacsonyabb társadalmi háttérű hallgatók kiszorulnak.

Második kutatási kérdésem az egyetemválasztás motivációival foglalkozott, különös tekintettel a rangsorok befolyására. Ebben az esetben arra számítottam, hogy bár lesz kimutatható jelentősége a rangsoroknak, azonban más motivációk ennél erősebbek lesznek.

Harmadik kérdésem arra vonatkozott, hogy a felsőoktatási rangsorok hogyan hatnak a diákok jövőképre: az azonos szakokon, de a rangsorban eltérő helyen álló egyetemen tanuló diákok hogyan látják a karrierútjukat, elérhető jövedelmeiket? Feltételezésem szerint a vizsgált kérdésre befolyásolhatja a választ a tanuló szakiránya, ezért külön vizsgáltam a tudományterületeket. A gazdaságtudományi képzések esetében nagyobb különbségre számítottam a különböző presztízsű egyetemek hallgatóitól abban a tekintetben, hogy mennyire pozitívan ítélik meg a későbbi munkaerőpiaci lehetőségeiket.

Módszertan és a minta jellemzői

A kutatás kérdőíves felmérésen alapult, amelynek kitöltői a HVG Diploma 2023 kiadványa (HVG, 2022) alapján rangsorolt, különböző helyeken álló egyetemek alapszakos hallgatói voltak. A választott egyetemek a két tudományterület (gazdaság- és társadalomtudomány) esetében eltérnek, ugyanis szükséges, hogy a választott intézmény abszolút

rangsorban és a tudományterületi rangsorban elfoglalt helye megegyezzen.

Az 1. táblázatban láthatóak a választott egyetemek a rangsorban elfoglalt pozíciójukkal. A gyengébb helyezést elért intézmények túlsúlyát a hallgatók számának egyetemek közti ferde eloszlása indokolta.

1. táblázat. A kiválasztott egyetemek pozíciói a 2023-as rangsorban

Tudományterület	Intézmény	Helyezés az abszolút rangsorban	Helyezés a tudományterületi rangsorban
Gazdaságtudomány	Budapesti Corvinus Egyetem	6.	1.
	Budapesti Metropolitan Egyetem	22.	20.
	Nyíregyházi Egyetem	20.	22.
	Neumann János Egyetem	26.	20.
Társadalomtudomány	Eötvös Loránd Tudományegyetem	1.	2.
	Budapesti Metropolitan Egyetem	22.	19.
	Miskolci Egyetem	12.	17.
	Kodolányi János Egyetem	24.	20.

Forrás: HVG (2022: 46) alapján saját szerkesztés

A tudományterületek kiválasztásának oka, hogy feltételezésem szerint eltérnek a képzések tulajdonságai, tehát a rangsorok is másképp hathatnak a hallgatókra. A kérdőív kitöltésében gazdálkodási és menedzsment, pénzügy és számvitel, kommunikáció és médiatudomány, illetve szociológia szakokon tanuló diákok vettek részt. Az adatfelvétel online kérdőíves felmérés keretében zajlott 2023. március második és április első hete között, a kérdőív elérhetőségének terjesztésében hallgatótársak, oktatók, illetve a diákönkormányzatok képviselői segítettek. A kérdőív ennek

köszönhetően célozottabban jutott el a hallgatókhoz, azonban az online kitöltés kevésbé kontrollált helyzetet jelentett. A kérdőív egy bevezető szakaszból és négy fő blokkból állt. Az egyes részek az intézményválasztás motivációival, a jelenlegi tanulmányi eredményekkel, a karrierválasztással és jövőképpel foglalkoztak, majd ezt követte a záró demográfiai blokk.

Eredmények

Az alábbiakban az egyetemek társadalmi összetételére, illetve a diákok jövőképre vonatkozó kérdéseimet fejtem ki részletesebben. Az eredmények a minta kis elemszáma miatt nem általánosíthatók a teljes egyetemi fiatalságra, csak a mintában szereplő válaszadókra érvényesek.

A kérdőívet 199 diák töltötte ki, akik válaszaik tudományterületenként, illetve az egyetemek rangsorban elfoglalt pozíciója szerint kerültek csoportosításra. Mivel a kitöltők közel felét tették ki a rangsor elején álló egyetemek hallgatói, így a hátrébb sorolt egyetemek diákjainak válaszait összevonam. Az esetszámok megoszlása egyenletes volt a tudományterületek és a rangsorban elfoglalt pozíciók között is.

A rangsor hatása a hallgatók társadalmi összetételére

Lineáris regressziós elemzéssel megvizsgáltam, hogy eltér-e a hallgatók társadalmi összetétele annak függvényében, hogy az egyetem hol helyezkedik el az intézmények rangsorában. A modellben függő változóként a társadalmi háttér, függetlenként az egyetemek rangsorban betöltött pozíciója szerepelt. A társadalmi háttér változót főkomponenselemzéssel hoztam létre 11 kérdés eredményéből, amelyek közül legnagyobb súllyal a státusz és anyagi helyzet alapján

történő önbesorolás, valamint a szülők végzettségei szerepeltek. A rangsor ordinális változóként jelent meg a modellben – amely egyenlő távolságot feltételez az egyetemek között – azonban gyakran alkalmazott és elfogadott megoldás numerikusnak tekinteni az ötnél több kategóriájú, egyértelműen sorrendiséget kifejező változókat.

A 2. táblázatban látható eredmények azt mutatják, hogy a rangsorban előre haladva várhatóan 0,125 egységgel javulni fog a társadalmi háttér, vagyis a rangsor elején helyet foglaló egyetemek hallgatóinak társadalmi összetétele várhatóan jobb lesz, mint a hátrébb sorolt intézményekben. A rangsornak ez a hatása statisztikailag szignifikáns, azonban a modell becsülő ereje kicsi (R -négyzet=0,066), így a társadalmi háttér intézmények közötti szóródásának csak 7%-át magyarázza a rangsor.

2. táblázat. A rangsor hatása a hallgatók társadalmi összetételére

	B	t	Szignifikancia
Konstans	-0,590	-3,431	0,001
Egyetemek rangsorolva (1=NJE; 2=KJE; 3=METU; 4=NYE; 5=ME; 6=CORVINUS; 7=ELTE)	0,125	3,743	0,000
Függő változó: Társadalmi háttér			

Forrás: Saját eredmények

Az alacsony magyarázó erőnek egyik oka lehet, hogy a rangsorban hátul lévő egyetemek nem alkotnak homogén csoportot a hallgatók társadalmi összetétele szerint. A főkomponens átlagértékeit egyetemenként összehasonlítva kiderült, hogy bár a Budapesti Metropolitan Egyetem a rangsorban hátul szerepel, azonban a hallgatók társadalmi háttere legalább olyan magas, mint a rangsor elején álló

egyetemek diákjaié. Ez részben azzal magyarázható, hogy az intézmény magánegyetemként már hosszabb ideje elsősorban önköltséges hallgatókra épít, ami a hallgatói összetételben is visszaköszön.

Rangsor hatása a diákok jövőképre

A rangsorok hatásai között felmerül, hogy az intézmény besorolása hat a diákok jövőképre, illetve a jövőbeli munkaerőpiaci lehetőségeikkel kapcsolatos várakozására. A kérdés vizsgált vetületei a diploma értékét befolyásoló tényezők, a várt jövedelem és a munkába állás várt sikeressége, az elsőbbség érzése a többi – más presztízssű egyetemen tanuló – diákkal szemben, illetve a kapcsolati háló építésének lehetősége voltak. A vetületek közül a várt sikerességgel, valamint az elsőbbséggel kapcsolatos kérdésekre térek ki.

Megvizsgáltam, hogy a hallgatók által várt végzés utáni nettó jövedelem és a munkahely megtalálásához szükséges idő átlagára milyen hatással van az intézményük rangsorban elfoglalt pozíciója. Az eredmények azt mutatták, hogy az előrébb álló egyetemek hallgatói eredményesebbnek gondolják a végzés utáni munkába állásukat (1. modell). A várt munkaerőpiaci lehetőségeket azonban feltehetően befolyásolja a tanulmányi eredmény, hiszen a tanulók jelenlegi és korábbi teljesítménye is hatással van a jövőbeli terveikre, elvárásaikra. A diákok teljesítményét kontrollváltozóként bevonva az elemzésbe (2. modell) – vagyis a különböző helyen álló egyetemek hallgatóinak eltérő képesség szerinti összetételét mint torzító hatást kiküszöbölve – azt az eredményt kaptam, hogy az eredeti magyarázó változó és a függő változó között már nincsen kapcsolat (3. táblázat). Ebben az esetben összetételhatásról van szó, mert az eredeti magyarázatban szereplő rangsorban

elfoglalt pozíció a tényleges magyarázat, vagyis a tanulmányi eredmény szerinti csoportösszetétel révén gyakorolt hatást.

3. táblázat. Az intézmény rangsorban elfoglalt helyének hatása a munkába állás vélt sikerességére, kontrollálva a tanulmányi teljesítménnyel

	1. modell		2. modell	
	B	Szignifikancia	B	Szignifikancia
Konstans	4,445	0,000	2,653	0,004
Intézmény rangsorban elfoglalt helye (0=Hátul; 1=Elöl)	0,459	0,001	0,188	0,337
Tanulmányi eredmény			0,009	0,052
Függő változó: Várt nettó jövedelem és a munkatalálást várt idejének átlaga				

Forrás: Saját eredmények

A kérdőív egyik kérdése azzal foglalkozott, hogy a hallgató előnyben érzi-e magát a munkaerőpiacon a többi jelentkezővel szemben amiatt, hogy melyik egyetemen szerezte meg a diplomáját? A válaszolók közül a legtöbben (130 fő, 65%) semlegesek voltak a kérdésben, azonban az intézmény rangsorban elfoglalt helyét bevonva az elemzésbe kiderült, hogy a top egyetemek hallgatói közül kikerült válaszadók körében 32,4 százalékponttal nagyobb arányban voltak, akik előnyben érzik magukat, mint a hátrébb sorolt egyetemeken.

Az előzetes feltételezésem szerint az előny érzése tudományterületenként eltér – ennek megvizsgálására interakciós tagként bevontam az elemzésbe a tudományterület változóját. Csak a gazdaságtudományi terület esetében volt szignifikáns az összefüggés az intézmény rangsorban elfoglalt helye és az előny érzete között. A gazdaságtudományi képzés esetében a top egyetemeken tanuló válaszadók

körében 49,2 százalékponttal nagyobb arányban voltak, akik előnyben érezték magukat, mint a hátrébb sorolt egyetemek hallgatói közt. Az előzetes vélekedés csak részben nyert alátámasztást, mert a társadalomtudományi terület esetében nincs szignifikáns bizonyíték arra, hogy lenne összefüggés az intézmény rangsorban elfoglalt helye és az elsőbbség érzése között. Az interakciós hatás fennáll, ugyanis a rangsor hatása eltér a tudományterület szerinti csoportokban, azonban csak az egyik helyen szignifikáns az összefüggés (4. táblázat).

4. táblázat. Az elsőbbség érzése szerinti megoszlás a rangsorban elől és hátul álló intézményekben tanulók között, a tudományterület típusa szerinti csoportokban

Tudományterület	Előny érzése	Intézmény rangsorban elfoglalt helye		Összesen
		Hátul	Elöl	
Gazdaságtudomány	Igen	3,7%	52,9%	27,6%
	Nem	96,3%	47,1%	72,4%
Társadalomtudomány	I	10,9%	25,0%	18,1%
	N	89,1%	75,0%	81,9%
Összesen	I	7,0%	39,4%	23,1%
	N	93,0%	60,6%	76,9%
	Ö	100,0% (n=100)	100,0% (n=99)	100,0% (n=199)

G: Khí-négyzet=31,808 (p-érték<0,001); T: Khí-négyzet=3,166 (p-érték=0,075)

Forrás: Saját eredmények

Összegzés

Dolgozatomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a felsőoktatási intézményi rangsorok milyen hatással vannak a hallgatókra. Hét, a rangsorban eltérő pozíciót elfoglaló magyarországi egyetem gazdaságtudományi és társadalomtudományi szakos hallgatóit kérdeztem meg és hasonlítottam össze a válaszaikat. Fő hipotézisem arra vonatkozott, hogy a rangsorban különböző helyen álló intézmények eltérő társadalmi összetétellel rendelkeznek; az intézményválasztásnál a rangsorok jelentőségét felülírják a személyes motivációk; illetve, hogy a gazdaságtudományi szakok hallgatói nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a rangsoroknak a munkaerőpiaci elhelyezkedésük és sikerességük tekintetében.

Az eredmények azt mutatták, hogy a rangsorban előre haladva valóban javul a hallgatók társadalmi összetétele, vagyis a rangsor elején helyet foglaló egyetemek hallgatói várhatóan jobb társadalmi háttérrel rendelkeznek, mint a rangsorban hátrébb sorolt intézmények diákjai. Az intézményválasztás motiváció esetében az eredmények azt mutatták, hogy – az egyetem rangsorban elfoglalt pozíciójától függetlenül – a hallgatók számára a legfontosabb szempontok az oktatás minőségével kapcsolatosak. A felsőoktatási rangsorokon keresztül az adott intézmény presztízse befolyásolhatja a diákok várt munkaerőpiaci lehetőségeit, a későbbi ambíciókat.

Az összefüggések vizsgálata során megállapítottam, hogy a gazdaságtudományi szakokon tanuló hallgatókra jobban hatnak a rangsorok: a top egyetemeken tanulók nagyobb arányban érzik magukat előnyben a munkaerőpiacra történő belépéskor, mint a hátrébb sorolt egyetemek diákjai. A társadalomtudományi szakokon tanulók esetében nem

találtam szignifikáns eltérést a rangsor szerint. A várt munkaerőpiaci lehetőségeket azonban befolyásolhatja a korábbi tanulmányi eredmény – ezt kontrollváltozóként bevonva az elemzésbe valóban eltűnt az eredeti összefüggés. Ez alapján megállapítható, hogy a rangsorban elfoglalt pozíció csak a diákok tanulmányi eredményei által előidézett szelekció miatt tűnt úgy, hogy hatást gyakorol a munkaerőpiaci belépéssel kapcsolatos várakozásokra.

A témában további kutatási irányt jelenthet még a rangsorok és a hallgatók társadalmi összetételének átfogóbb vizsgálata, illetve annak feltárása, hogy az egyes intézmények – különösen a magánegyetemek – hogyan pozicionálják magukat és ez milyen hatással van a hallgatói összetételre.

Felhasznált források

- Bernstein, B. (1996). Nyelvi szocializáció és oktathatóság. In: Meleg Cs. (szerk.). Iskola és társadalom. Szöveggyűjtemény, Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 173–196.
- Bourdieu, P. (2006). Gazdasági, kulturális és társadalmi tőke. In: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.). Gazdaságszociológia Szöveggyűjtemény, Budapest: Aula Kiadó, 132–146.
- Espeland, W. – Sauder, M. (2009). Rankings and Diversity. *Review of Law and Social Justice*, 18(3), 587–608.
- Hazelkorn, E. (2016). The Effects of Rankings on Student Choices and Institutional Selection. In: Jongbloed, B. –Vossensteyn, H. (eds.). *Access and Expansion Post-Massification. Opportunities and Barriers to Further Growth in Higher Education Participation* (pp. 107–128). Routledge.
- HVG (2022). Diploma, 2023: Egyetemek és főiskolák rangsora. HVG Zrt.

- Monks, J. – Ehrenberg, R. G. (1999). The Impact of US News and World Report College Rankings on Admission Outcomes and Pricing Decisions at Selective Private Institutions (NBER Working Paper No. 7227). National Bureau of Economic Research.
- Sauder, M. – Espeland, W. N. – Chun, H. (2019). Managing Measures: The Dangers of Reactivity. *Controlling & Management Review*, 63(5), 14–19.
- Usher, A. – Savino, M. (2007). A Global Survey of Rankings and League Tables. In: Institute for Higher Education Policy (ed.). *College and University Rankings Systems. Global Perspectives and American Challenges*. IHEP. 23–34.

A tanulmány a szerző azonos című tudományos diákköri dolgozata alapján készült.

Konzulens: Dr. Moksony Ferenc

A dolgozat a BCE 2023. évi Tudományos Diákköri Konferenciáján a Szociológia szekcióban 1. helyezést ért el.

Both Sára

Egy lépéssel közelebb az integrációhoz

Az oktatásban egyre növekvő hangsúly van a fenntarthatóságon, ami kihívások elé állítja az intézményeket. Jelen kutatás a fogyatékossgal élőkre fókuszál, kiemelve egy kevésbé elterjedt fenntarthatósági területet. A társadalmi elfogadás a fogyatékossgal élők életében kulcsfontosságú, ezért a dolgozat célja a hallgatók edukációja és érzékenyítése ebben a témában. A kutatás azt vizsgálta, hogy a tréningen részt vevő hallgatók attitűdjében bekövetkezik-e változás, vagyis elfogadóbbá válnak-e mindennapi és munkahelyi környezetükben a fogyatékossgal élő és megváltozott munkaképességű emberekkel szemben, a bővülő ismeretek hatására. Az oktatásnak köszönhetően a hallgatók attitűdjében és viselkedési preferenciáiban változás következett be az oktatás, munka és mindennapi élet területén. A tréningsorozat hatására a résztvevők gondolkodásmódja és tudásszintje megváltozott, mélyebb megértést eredményezve a fogyatékossgal élők társadalmi problémájáról. A kutatási eredmények alátámasztották a fogyatékossgal élők elfogadását elősegítő kurzusok felsőoktatásba történő integrálásának fontosságát.

Bevezetés

Az egyetemeknek kiemelkedő szerepe lehet a fogyatékos-sággal élők mindennapi megítélésében. Marcos-Merino és szerzőtársainak (2020) tanulmánya alátámasztja, hogy a hallgatók tudásának bővítése a fenntarthatóságról pozitív kapcsolatban áll attitűdjükkel, ez pedig elengedhetetlen a valós viselkedés megváltozásához. Ásványi és szerzőtársai (2022) cikke rávilágít arra, hogy a Budapesti Corvinus Egyetem projektalapú fenntarthatósági kurzusának hallgatói nagyobb tudással rendelkeztek a témában, attitűdjük pozitív irányba tolódott el, ezenkívül pedig nyitottabbak lettek a kurzus elvégzése után. Tehát, ha megfelelő edukációt kapnak a hallgatók a társadalmi fenntarthatóságról, akkor változás és szemléletmódváltás is lehetséges.

Az emberek sok hiedelmet állítanak fel azzal kapcsolatban, ami a megszokottól eltérő, nincs ez másképp a fogyatékos-sággal élő, vagy megváltozott munkaképességű emberekkel sem. A hétköznapiakban a megfogalmazások legtöbbször stigmatizációval járnak, és azt helyezik középpontba, hogy a célcsoportba tartozó emberek milyen hiányosságokkal rendelkeznek, mire nem képesek, mi az, amiben elmaradnak többi embertársuktól úgy, mint mozgáskorlátozott vagy gyengénlátó (Horváthné Nőth, 2009).

A sérült emberek legnagyobb hibája és hiányossága nem fogyatékoságukból származik, hanem a társadalom negatív hozzáállásából (Altman, 1981). A társadalom egy része nincs tisztában azzal, hogy mit jelent fizikailag, vagy szellemileg korlátozottnak lenni és ez milyen gátakat jelent ezen emberek számára az életben. Az emberek általában sztereotipizálják a sérült embereket és jelzőkkel látják el őket, amik általában negatív töltetet hordoznak (Csillag – Hidegh, 2011). A fogyatékos-sággal élőknek szüksége van

arra, hogy közvetlen környezetük és a szakmailag hozzáértő emberek elfogadóak legyenek velük szemben és bevonják őket a tevékenységekbe, hogy szociális kompetenciájuk fejlődjön. Hiszen, ha ez elmarad, az tovább nehezíti helyzetüket és társadalmi elfogadásuk és segítségük is több erőfeszítést igényel (Altman, 1981).

Kutatásomban azokat a szegmenseket igyekeztem vizsgálni, ahol fogyatékossgal élő személyekkel találkozhatunk. Egy átlagember nem sok helyen lép velük kapcsolatba, sem közvetlenül, sem közvetetten. Az inkluzív pedagógia ugyan már több óvodában és iskolában megjelent, azonban sok gyerek évekig nem kap semmiféle információt, tudást arról, hogy kik a fogyatékossgal élők és hogyan kell viselkedni velük. A fentiek pedig a stigmatizáció és a hiedelmek erősödéséhez vezethetnek. A hétköznapi életben a találkozás lehet egy-egy boltban, a tömegközlekedésen, a médiaiparban vagy az interneten is.

Ezenkívül a munkaerőpiacon is kiemelten fontos lenne a fogyatékossgal élő személyek integrációja. Így azt érezhetik, hogy hasznos tagjai a társadalomnak, részei elfogadó közösségnek. Ez csökkentheti szociális szorongásukat, mivel az emberek megismerik őket és tanulnak a szükséges különleges bánásmódról. Ennek következtében a stigmatizáció és a sértő megjegyzések visszaszorulhatnak, növelve a fogyatékossgal élő személyek társadalmi elfogadottságát.

Kutatások (ld. pl. Perez-Chao, 2022; Hofman, 2020) szerint a különböző nézőpontok alkalmazása munkahelyi összetartozást eredményez, ami kreatívabb és elkötelezett munkavállalókat hozhat létre. A sokszínűség kiemelten fontos az innovációban, különösen a neurodivergens egyéneknél, így ezen szervezetek felkészültebbek a jövőbeli kihívásokra.

Módszertan

Kutatásom fő kérdése, hogy a kiválasztott hallgatók attitűdjében történik-e preferenciaszerkezet-változás, vagyis elfogadóbbak lesznek-e mindennapi és munkahelyi környezetükben egyaránt a fogyatékossgal élő és megváltozott munkaképességű emberekkel szemben azáltal, hogy ismereteik bővülnek róluk. Ezzel célom felmérni a felsőoktatásban részt vevő fiatalok attitűdjét a fogyatékossgal és a fogyatékossgal élőkkel szemben, majd megvizsgálni, hogy mennyire nyitottak a hallgatók ezen téma közelebbi megismerésére. A végső cél pedig, hogy a percepciójuk pozitív irányban megváltozzon a témát illetően, és egy lépéssel közelebb kerüljön a társadalom a fogyatékossgal elfogadáshoz és integrációjához.

Kutatásom során kvantitatív és kvalitatív kutatást is alkalmaztam, mely alapsokasága 16 hallgató volt a Budapesti Corvinus Egyetemről. A résztvevők gondolkodásmódjának mélyebb megértése érdekében online mélyinterjút folytattam le, mely lehetőséget adott egy összetett és érzékeny téma feltárására. A tréning előtt és után került sor a kvantitatív elemzéshez használt kérdőív kitöltésére.

A tréning első részében kizárólag oktatási anyagok voltak, ahol a résztvevők általános képet kaphattak a fogyatékossgáról, beleértve a megfelelő fogalmak és kifejezések használatát is. Ezt követően három alkalommal, összesen hét videót kellett önállóan megnézniük, amelyek különböző kutatási területeket fedtek le. Az első videó bemutatta a fogyatékossgal élők mindennapjait a jelenség által közvetlenül érintett személyek nyilatkozatai alapján. A következő részek a fogyatékossgal élők oktatási rendszerben való jelenlétéről vagy annak hiányáról, illetve a

munkaerőpiacon való megjelenésükről szóltak a szülők és gyermekek nézőpontjából.

A tréningsorozat hosszú távú hatásának következtében a résztvevők attitűdjének vizsgálatára a Q-módszert alkalmaztuk. Az ATDP (*Attitudes Towards Disabled People*) skála segítségével mértük fel, amely egy pozitív és negatív állításokat is tartalmazó felnőtteknek szánt kérdéssor (Yuker et al., 1970). A kérdőív célja a társadalmi hozzáállás feltérképezése, kifejezve a fogyatékossgal élőkkel szembeni pozitív és negatív attitűdöket. A módszer a válaszadók preferenciáit egymáshoz képest rangsorolja, ezáltal kifinomultabb véleményeket és eredményeket nyújtva (Ásványi et al., 2022). A reprezentativitás helyett a fő szempont az volt, hogy különböző nézőpontokat és preferenciastruktúrákat azonosítsunk az adott témában (Zsóka – Ásványi, 2021).

Elsőként a kutatási cél került definiálásra. E szerint a fogyatékossg társadalmi elfogadása hazánkban nagyon alacsony szinten van, ami az fogyatékossgal élő egyénekre is negatív hatással van. A diákok preferenciaszerkezetének változásainak megfigyelése érdekében kétpontos mérést végeztem – a tréning előtt és után. A 49 állítás az eredeti ATDP skálából került kiválasztásra, három nagy csoportra osztva: a fogyatékossgal élők általános megítélése és munkaerőpiaci helyzete, valamint a fogyatékossgal élők oktatásban való megjelenése. A válaszadókat arra kértem, hogy helyezték el állításaikat a kvázi-normális eloszlású, 1. számú táblázatban, ami kényszerítette őket, hogy az állításokat relatív sorrendbe helyezték.

1. táblázat. Q-módszernél használt preferenciatáblázat

Nem ért egyet -4 (4db)	-3 (5db)	-2 (6db)	-1 (6db)	Sem- leges 0 (7db)	+1 (6db)	+2 (6db)	+3 (5db)	Egyetért +4 (4db)
--------------------------------------	--------------------	--------------------	--------------------	---	--------------------	--------------------	--------------------	------------------------------------

Forrás: saját szerkesztés

A kiértékelési folyamat során a módszer összehasonlítja a preferencia-sorrendeket páronként és meghatározza azok korrelációját (Hofmeister – Simon, 2006). Eredményként egy úgynevezett interkorrelációs mátrixot kaptuk, amelyből főkomponens-módszer segítségével faktorok előállítása történik, vagyis azon tipikus Q-osztályok, amelyek az egyéni vélemények „közös nevezőjét” foglalják magukba (Hofmeister – Simon, 2006).

Eredmények

A hallgatók preferenciasorrendjének az értékelése három módon lehetséges, a csoport egészét, az egyes faktorokat, valamint az egyéni attitűdváltozásokat vizsgálva. Így elemzésemben is ezt a struktúrát követtem.

Csoportszintű eredmények

A teljes csoportra vonatkozó preferenciaváltozásokat (Ruzickova et al., 2020) kutatása alapozta meg, mely az egyes állítások helyezését súlyozza az egyes faktorok tagjainak a számával. Mind a tanfolyam előtti, mind a tanfolyam utáni értékekre súlyozott átlag került kiszámításra. Összességében elmondható, hogy a csoport nyitott volt a változásra és az új információkra, ahogy az a 2. táblázatban is látható.

2. táblázat. Csoportszintű változások az általános preferenciastruktúrában

pre/post	Következetes befogadói attitűd	Semleges terület	Inkonzisztens attitűd
Következetes befogadói attitűd	Megerősítés	Negatív változás	
	Általános: egyenlőség elve; fogyatékkal élők szociális élete (+9)	Általános: a kormány felelőssége a fogyatékkal élők jóllétében (-12)	
	Oktatás: a megfelelő oktatás hozzájárulása az elfogadáshoz; fogyatékkal élő diáktárs segítése, egyenlőség elve; nehézségek elismerése	Oktatás: a speciális iskolák szükségessége (-16); fogyatékkal élőkkel való kommunikáció (-11)	
	Munka: fogyatékkal élőkkel való munkavégzés	Munka: egyenlőség a sike- rekben	
Semleges terület	Pozitív változás	Nem történt változás	
	Általános: a testi és szellemi fogyatékoság szétválasztása (+15); a vizuális média lehetséges pozitív társadalmi hatása (+18); a fogyatékkal élők és a szokványos életmód (+15); negatív hiedelmek társadalmi hatása; túlzott pozitív diszkrimináció (-10)	Általános: fogyatékkal élő emberek személyes érzései; fogyatékkal élőkkel való személyes kapcsolat kialakításának kihívása (-11)	
	Munka: fogyatékkal élők lehetséges költsége a vállalat számára (+12); a fogyatékkal élők akadályt jelentenek-e a munkahelyen? (+20)	Oktatás: A fogyatékkal élők kiemelkedő teljesítménye	
Inkonzisztens attitűd	Pozitív változás	Pozitív változás	Nem történt fejlődés
	Munka: a neurodivergens emberek és az innováció kapcsolata (+24)	Általános: a fogyatékkal élők boldogsága (+14) Munka: pozitív diszkrimináció az adófizetés tekintetében (+15); pozitív diszkrimináció az elbocsátások tekintetében (+14)	Általános: Engedékenyebb szülői magatartás

Forrás: saját szerkesztés Ásványi et al. (2022) alapján

Fejlődés a semleges attitűd terén: A résztvevők válaszai alapján az egyenlőség kiemelt szerepet kapott a mindennapi életben, ahol nem támogatják a pozitív diszkriminációt, hanem az egyenlő bánásmódot. Nem feltételezik, hogy az élet minden területén plusz segítségre lenne szükségük a fogyatékkal élőknek. Ez nemcsak a fogyatékos elfogadását, hanem annak társadalmi inklúzióját is jelenti.

Negatív attitűdváltozás, vagy mégsem? A tréning után a kezdetben elfogadott területek hátrébb kerültek a hallgatók preferenciasorrendjében. Az oktatás területén például kétoldalú változás történt, mivel a résztvevők szerint speciális iskolákra és más oktatási módszerekre lehet szükségük a szellemileg korlátozott személyeknek. Bár ez ellentétes az inkluzív pedagógiával, az oktatási anyagok rámutattak arra, hogy a sajátos módszerek és a gyógypedagógus segítsége mennyire fontos lehet a fogyatékosokkal élő diákoknak.

Jelentős mértékű pozitív változás: A legnagyobb változás a munka területén feltételezhető, mivel 24 egységgel ugrott a preferenciaskálán. A válaszok alapján a kitöltők jobban elismerhetik a neurodivergens csapatok fontosságát és lehetőségeit.

Pozitív megerősítés: A tréning után azok a területek, amelyek kezdetben fontosok voltak a hallgatók számára, tovább erősödtek. Kiemelkedő változás történt a fogyatékosokkal élők szociális és társas kapcsolataiban (9 egységnyi javulás).

Preferenciák változása egyéni és fakorszinten

A csoportszintű preferenciaváltozások áttekintése után a faktorszintű változások kerületek elemzésre, melyek mélyebb megértését a mélyinterjúk segítették.

3. táblázat. Az egyes tanulók preferenciáinak megváltozása, a pre-faktorokból a post-faktorokba

A pre és post faktorok nevei	Post-faktor 1 (n= 13): Tudatos és befogadó hallgatók	Post-fakor 2 (n= 3): Semleges és elfogadó hallgatók
Pre-faktor 1 (n=9): A fogyatékossgal élő személyekre egyenlően tekintő hallgatók	(n=8) A téma mélyebb megértése, kiemelten az oktatás és a társadalom szerepét illetően	(n=1) Több technikai tudás, azonban az elfogadás szintje stagnált
Pre-faktor 2 (n= 7): A társadalom racionalitását és sajnálatát tükröző hallgatók	(n=5) Nyitottság és egyenlőség minden területen	(n=2) Több technikai tudás és az elfogadás szintje növekedett a mindennapi életben

Forrás: saját szerkesztés Ásványi et al. (2022) alapján

A 3. táblázatban látható, hogy az első pre-faktor azon hallgatók véleményét tükrözi, akik már a tréning előtt is elfogadással fordultak a fogyatékossgal élők felé, valamint egyenlően tekintettek rájuk. A tréning után ezek az értékek még inkább erősödhettek bennük. Az első pre-faktor egyik válaszadója kevesebb fejlődést mutatott a többi hallgatóhoz képest a témát illetően, így alapvetően az feltételezhető, hogy a hozzáállása nem lett rosszabb, mint a kezdeti állapotban, de kevésbé befogadó, mint az első post-fakor tagjai. A hallgató ennek ellenére több hasznos információt és tudást szerzett a tréning során.

Az eredményeket tovább vizsgálva a második pre-faktor esetében kezdetben leginkább sajnálat volt felfedezhető a fogyatékossgal élőkkel szemben. Emellett nagyobb ellenállás volt tapasztalható a részükről az oktatás és a munka területén, ami az érzékenyítő tréning után jelentős mértékben javult, és az elfogadási szint felért az eleve befogadó hallgatók szintjével. Összességében ezen hallgatók mutatták a legnagyobb változást a tréning során, és minden területen nagyobb mértékű nyitottság feltételezhető

a részükről. A második pre-faktor két résztvevője alkotja a semleges attitűdű, de elfogadó hallgatókat. Mindkettőjük-nél nagyobb tudás feltételezhető a fogyatékossgal élő személyekkel kapcsolatban és a mindennapi élet során is nagyobb elfogadás jellemzi őket. Összességében e hallgatók segítőkészek és elfogadják a fogyatékossgal élőket, de mélyebb szintű egyéni bevonódás nem történt a témába. Véleményük szerint a fogyatékossgal élők a társadalom egy különálló csoportja, akiknek több segítségre van szüksége. Tehát fontosnak tartják, hogy a téma nagyobb hangsúlyt kapjon az oktatásban, mert így a társadalom hozzáállása javulhat, de a fogyatékossgal élők helyzetén ez nem feltétlen segít.

Az oktatás befejeztével minden résztvevő pozitív véleményt nyilvánított a tréninggel kapcsolatban. A hallgatók úgy érezték, hogy részvételük hozzájárult személyes fejlődésükhöz is. Az egyik résztvevő szavaival zárva: *"Kötelező tantárgy lenne, ha rajtam múlna! Mert sok mindent el lehet érni az érzékenyítéssel. Ha valami nem ismeretlen számunkra, akkor nem félünk tőle, sokkal jobban megbarátkozunk vele"* [1. pre- és post-faktorba tartozó válaszadó].

Összegzés

Összességében a tréning utáni tényezők nagyobb következetességet mutatnak a fogyatékossgal és a fogyatékossgal élők tekintetében, mint a tréning előtti tényezők, bár a változás faktoronként eltérő. A tréning egyértelműen pozitív hatással volt a résztvevőkre, azonban egy négy hetes oktatás nem feltétlen eredményez azonnali változást a viselkedésben (Sammalisto et al., 2016). A válaszolók reflektálásai alapján ugyanakkor feltételezhető, hogy a fogyatékossgal

élőkkel kapcsolatos témák mélyebb és átfogóbb megértése következtében elkezdtek mindennapi életükben is elfogadóbbak lenni.

Tehát változás érhető el a hallgatók attitűdjében, viselkedési preferenciáikban a mindennapi élet, a munka és az oktatás területén. A tréningsorozat képes volt a hallgatók gondolkodásimódjában és tudásszintjében változást előidézni, ami a fogyatékossgal élők társadalmi szintű problémájának mélyebb megértését eredményezheti. A kutatási eredmények alátámasztják a fogyatékossgal élők elfogadását segítő kurzusok felsőoktatásba való integrálásának fontosságát.

Felhasznált források

- Altman, B. M. (1981). Studies of attitudes toward the handicapped: The need for a new direction. *Social problems*, 28(3), 321–337.
- Ásványi, K. – Fehér, Z. – Zsóka, Á. (2022). „Erősödött bennem a fenntartható életmód iránti igény”. Hogyan fejleszthető az egyetemisták fenntarthatósági tudatossága egy kurzus által?. *Magyar Tudomány*, 183(1), 79–93.
- Csillag, S. – Hidegh, A. L. (2011). Hogyan bonthatók le a látható és láthatatlan falak? – Kooperatív kutatás a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatásával kapcsolatos mentális gátak lebontásáról. *Vezetéstudomány*, 42(12), 23–36.
- Hofmeister-Tóth, Á. – Simon, J. (2006). A Q-módszer elmélete és alkalmazása a marketingkutatásban. *Vezetéstudomány*, 37(9), 16–26.
- Horváthné Nőth, E. (2009). Fogyatékossgal élő emberek szak- és felnőttképzése. Budapest: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Fogyatékossgagtudományi Tudásbázis. <https://mek.oszk.hu/10000/10006/10006.pdf> (2023.04.16.)

- Hüse, L. (2017). Mindenkinék Becsengettek!. Down Egyesület. https://www.downegyesulet.hu/sites/default/files/hir-field_hir_mellekletek/H%C3%BCse%20-%20MBCS%202017%20hat%C3%A1svizsg%C3%A1lat%20+%20c%C3%ADmlap.pdf
- Marcos-Merino, J. M. – Corbacho-Cuello, I. – Hernández-Barco, M. (2020). Analysis of Sustainability Knowingness, Attitudes and Behavior of a Spanish Pre-Service Primary Teachers Sample. *Sustainability*, 12(18), 7445.
- Ruzickova, A. – Jirasek, I. – Petr, M. (2020). Changes in perceptions of value orientation in university students after a winter expedition: A report on experiential education from the Czech Republic. *Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, 20(2), 44–53.
- Sammalisto, K. – Sundström, A. – von Haartman, R., Holm, T. – Yao, Z. (2016). Learning about Sustainability—What Influences Students’ Self-Perceived Sustainability Actions after Undergraduate Education? *Sustainability*, 8(6), 510.
- Yuker, H. E. – Block, J. R. – Young, J. H. (1970). The Measurement of Attitudes Toward Disabled Persons. Human Resources Center. <https://eric.ed.gov/?id=ED044853>
- Zsóka, Á. – Ásványi, K. (2021). The effective use of RRI teaching methods on a CSR Course. *Vezetéstudomány / Budapest Management Review*, 51(7), 40–52.

Internetes források, honlapok

- Hofman, N. (2020). How to get the benefits of a neurodiverse workforce. EY, 2020.11.23. https://www.ey.com/en_es/forensic-integrity-services/how-to-get-the-benefits-of-a-neurodiverse-workforce (Letöltve: 2023.04.15.)
- Perez-Chao, F. A. (2022). How companies can support people with disabilities at work. World Economic Forum, 2022.12.02. <https://www.weforum.org/agenda/2022/12/4-ways-businesses-can-support-employees-with-disabilities/> (Letöltve: 2023.04.16.)

Köszönetnyilvánítás

Kiemelt köszönettel tartozom konzulensemnek, Dr. Ásványi Katalinnak, aki szakértelmével és támogatásával hozzájárult dolgozatom elkészítéséhez, és jelenleg is segíti szakmai fejlődésem és támogat az aktuális kihívások megoldásában.

A tanulmány a szerző „Egy lépéssel közelebb az integrációhoz” című tudományos diákköri dolgozata alapján készült.

Konzulens: Dr. Ásványi Katalin

A dolgozat a BCE 2023. évi Tudományos Diákköri Konferenciáján a Fenntartható kommunikáció és fogyasztás szekcióban 1. helyezést ért el.

A dolgozat a 37. OTDK Közgazdaságtudományi Szekció Világgazdaság, Munkaerőpiac – Munkaerőpiaci Esélyegyenlőség tagozatban 1. helyezést ért el.

TDK-eredmények

A Budapesti Corvinus Egyetem 2023. évi Tudományos Diákköri Konferenciáján díjazott dolgozatok listája

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
Agrárgazdaságtan – Ágazati és nemzetközi agrárgazdaságtan szekció			
1	Rajka László	Terméselőrejelzés gépi tanulási módszerek segítségével	Stump Árpád; Fülöp András
1	Urbányi Dávid	A díszhalak piacának jövedelmezőségi helyzete és sajátosságai Magyarországon	Török Áron
3	Simon Barnabás Tamás	Az emelkedő élelmiszerárak hatása az ételmezebiztonságra Magyarországon	Balogh Jeremiás Máté
Agrárgazdaságtan – Agrár- és élelmiszer-marketing szekció			
1	Szabó Annabella	Az inzulinrezisztens és cukorbeteg diétába beilleszthető funkcionális élelmiszerek helyzete a magyarországi piacon	Maró Zalán Márk
2	Laczkó Csanád	Borok. Címkék. Stílusok.	Balogh Jeremiás Máté
2	Ványi Virág	A magyar házi bivaly állomány vizsgálata statisztikai és ökonometriai módszerekkel – Tenyésztéstől az értékesítésig	Madari Zoltán
Bank és Fintech szekció			
1	Garamszegi Anna	Pénzügyi integráció a visegrádi országokban – Az alapvető banki szolgáltatások igénybevételének vizsgálata többváltozós statisztikai modellekkel	Vaskövi Ágnes

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
2	Harczi Beatrix	A bizalom és a makró tényezők harca: hogyan működik a P2P-hitelezés Európában? – A makroökonómiai tényezők változásainak hatása a P2P-hitelek bedőlési valószínűségére	Sebestyén Géza
2	Szabó Zalán	Kriptoeszközökkel kapcsolatos számviteli és adózási kihívások	Erdős Gabriella
Business studies section			
1	Mohácsi Ármin	The state of digitalization in Hungarian food and clothing retail sectors – Key solutions through leading companies	Pistrui Bence László
1	Rádai Zoltán Máté	The Future of Education – University and digital companies in an ever-changing global landscape	Kozma Miklós Attila
3	Amon Adrian Josef	An Empirical Analysis of German and Italian Cooperatives as the Drivers of Social and Economic Promotion – A Systemic and Managerial Perspective	Kováts Gergely Ferenc
Communication and media science section			
1	Rédai Virág Patrícia	Generation Z and Employer Branding – Communication Habits and Expectations in the Hungarian Workforce	Veloso da Silva Admilson
2	Bold Ariun	The Comparison of U.S. and China's news sites on the reporting of China's real estate crisis	Rétvári Márton Gergely
Digitális marketing szekció			
1	Böröcz Krisztián Roland	Az EESZT használatát befolyásoló tényezők vizsgálata a magyar lakosság körében	Kemény Ildikó; Rojkovich Ádám Konstantin

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
1	Burka Bettina Lilla	Az implicit és explicit asszociációk a chatGPT technológia elfogadásával kapcsolatban	Varga Ákos
3	Németh Evelin	A hely a kulcs – Az autómegosztó felhasználók helyalapú hirdetésekkel kapcsolatos attitűdjének vizsgálata	Varga Ákos
Digitális transzformáció: vezetési, szervezeti és teljesítmény kérdések szekció			
1	Légrádi Attila	Mekkora potenciál rejlik a Customer-tomanufacturer modellben Magyarországon? – Esettanulmány az eMAG szemszögéből	Móricz Péter
2	Rappay Bence Zsolt	Agilis marketing Magyarországon	Hubert József; Mezőné Oravecz Titanilla
Economics section			
1	Kollar Mariia	Development of an expert system to evaluate risks of launching a startup	Asemi Asefeh
2	Neubrandt István Martin	Partnering for productivity – The impact of cooperation on firm performance	Reizer Balázs
3	Radaydeh Farah Ali Mahmoud	Time trade-off, DLQI, and EQ-5D in Atopic Dermatitis – A systematic review and Meta analysis	Balázs Péter
Egészségügy-gazdaságtan szekció			
1	Tóth Zsófia	A mentális jóllét vizsgálata a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatóinak körében	Madari Zoltán
2	Büki Fanni	Koronavírus terjedésének előrejelzése internetes keresési adatok alapján a magyar régiókban	Kovács László

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
3	Szabó Zulejka	The influencing factors of community reintegration and quality of life in case of Hungarian stroke survivors	Szabó Ákos
Energiagazdálkodás és vízgazdaság kérdései szekció			
1	Kuszmán Regina	Zöld hidrogéntermelési beruházás hagyományos és reálopciók értékelése egy magyarországi mintaprojekten keresztül	Petróczy Dóra Gréta
2	Farkas Réka	A földgáz helyettesítési lehetőségeinek értékelése az európai vegyiparban	Felsmann Balázs Tibor
2	Magyar Gergely – Gémes Imre	Elméleti modell a klímaváltozás hatásainak mérséklésére a magyar vízgazdálkodásban	Ungvári Gábor
Európa szekció			
1	Nagy Márton	Jól tervezett költségek? – A tagállami RRFtervek illeszkedésének vizsgálata a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez az Európai Unióban	Medve-Bálint Gergő; Szánthó Péter István
2	Ungvári Borbála Zoé	The EU's vaccine procurement strategy from a game theory perspective	Szalai Máté; Polyák Pálma
Felsőoktatás-menedzsment és felsőoktatás-policy szekció			
1	Kiss Szilvia	A fogyasztói technológiaelfogadás és az egyes fogyasztói szegmensek jellemzői közötti összefüggések feltárása – Az UTAUT-modell vizsgálata egy egyetemi karriertámogatási rendszer példáján keresztül	Pelsőci Balázs Lajos
2	Barabás Dániel Áron	Hallgatói lemorzsolódás elemzése a Budapesti Corvinus Egyetemen	Vas Réka Franciska
2	Vereb Boglárka Sára	Hogyan viszonyulnak egymáshoz Kelet-Közép-Európa egyetemei valójában? – Vizsgálat PROMETHEE módszertannal	Szádóczki Zsombor

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
Fenntartható kommunikáció és fogyasztás szekció			
1	Both Sára	Egy lépéssel közelebb az integrációhoz	Ásványi Katalin
2	Bori Gergely Máté	A CSR elemek hozzáadott értéke a vállalati kommunikációban fogyasztói szemszögből	Ásványi Katalin
2	Lendvai Anna Flóra	Egy akadálymentes jövőért! – A megváltozott munkaképességű személyek munkahelyi megítélése a hallgatói attitűdök tekintetében	Ásványi Katalin
Fenntarthatósági menedzsment szekció			
1	Bujáky Eszter	A közösségi kertek magatartásformáló hatásának vizsgálata a fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások kialakításában	Csutora Mária
2	Ferenczi Annamária	Környezetileg fenntartható sportrendezvény – Realitás vagy utópia?	Marjainé Szerényi Zsuzsanna
2	Mészáros Sára	Ökofeminizmus nyomában Magyarországon avagy fenntartható-termék-fogyasztási hajlandóság a férfiak körében	Ócsai András
Fenntarthatósági menedzsment a felsőoktatásban szekció			
1	Gendur Nóra	A fenntarthatóság megjelenése a kelet- és nyugat-európai gazdasági egyetemek küldetésnyilatkozataiban	Ásványi Katalin
1	Horváth Martin Artúr – Ivanics Ferenc	Az európai egyetemi és vállalati együttműködések áttekintése a fenntarthatósági projektekre fókuszálva	Ásványi Katalin
3	Bouchal Dorottya Lili	Tudatos élelmiszerfogyasztónak vallod magad? – Avagy egy fenntarthatósági kurzus hatása a hallgatók élelmiszerfogyasztási magatartására	Ásványi Katalin

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
Financial markets section			
1	Péter Veronika	Cardinality-Constrained Portfolio Optimisation with Evolutionary Algorithms	Czupy Gergely János
1	Szilárd Pálma Bernadett	OPEC announcements and uncertainty – When does the OPEC matter?	Badics Milán Csaba
3	Illés Nándor	The LIBOR-transition and analyzing the Secured Overnight Financing Rate	Víg Attila András
3	Xia Dehua	Too Much Water Drowned the Miller: Exploring the Role of Managerial Ownership on Stock Liquidity in China	Havran Dániel
Gazdaságelemzés és gazdaságmodellezés szekció			
1	Paulovics Péter	The linear complementarity problem and related matrix classes	Eisenberg-Nagy Marianna
2	Csahók Mihály	Bónusz-málusz rendszerek vizsgálata kárnagyság alapú átsorolások esetén	Ágoston Kolos Csaba
3	Kiss László Marcell	Teljesítmény alapon vannak-e elosztva a FIFA világbajnokság kvótái?	Szádoczki Zsombor
Gazdaságpolitika és makroökonómia szekció			
1	Kavas Katalin	Inflációs célkövetés vagy árszintcélzás? – Hatásvizsgálat ágens alapú modell alkalmazásával	Váry Miklós
1	Ozoróczy Ákos Attila	Kamattranszmisszió Közép-Kelet-Európában	Sebestyén Géza; Dancsik Bálint
3	Balogh Zsuzsanna	Közepes jövedelmi csapda – Hogyan kerülheti el Magyarország?	Sebestyén Géza

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
HR és szervezetfejlesztés szekció			
1	Zsombok Tamás László	A tudásmenedzsment szerepe a professzionális identitás kialakításában kritikai szemüvegen keresztül	Hidegh Anna Laura
2	Domschitz András	Karrierkezdés értelmetlen munkakörben – Miként érinti a pályakezdő fiatalokat a feleslegesség megélése?	Harmat Vanda Daniella
3	Fehér Anna	A pártfogói kapcsolatok szerepe a felső vezető nők karrierjében – Magyarországi tapasztalatok	Baksa Máté
Informatika és információmenedzsment szekció			
1	Vastag Emese	A magyar programozók béregyenletének becslése és bérkülönbségeinek elemzése dekompozíciós modellezéssel a Stack Overflow kérdőíve alapján	Kovács László
2	Jósár Petra	Gépi tanulás és kvantuminformatika	Fodor Szabina Eszter
3	Gárdi Réka Lorin	Szkizofrén betegből származó idegsejtek kalcium-jeleinek elemzése Gaussian Mixture és véletlen erdő modellekkel	Kovács László; Tordai Csongor
International relations section			
1	Pongrácz Dániel Gábor	Uncharted waters – The reimagination of British migratory policy, narratives and norms post-Brexit: from the English Channel to Rwanda	Vékony Dániel
2	Babcsán Dániel	Chinese Foreign Policy: The Intersection of Ambitions and Geopolitical Reality	Matura Tamás Attila
3	Török Fanni Dominika	Space Policy of the European Union – Evolutionary Journey on the Path to the Stars	Kőváriné Ignáth Éva

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
Intézmények és gazdasági viselkedés szekció			
1	Nagy Márton	Szavazunk, ha esik, ha fúj? – Az időjárás hatása a választási részvételre Magyarországon	Golovics József
2	Jankovits András	A Mecseki Szénbányák vállalat megszűnésének intézményi elemzése	Katona Márton Tamás
3	Takács Anna – Végh Bálint József	„Nem eszméik, hanem a pénzük vert meg minket” – Magyarország 2022-es országgyűlési választásának vizsgálata területi ökonometriai modellel	Madari Zoltán
Kommunikációelmélet szekció			
1	Kovács Lilla	Szurkolok és lájkolok, röplabda fan vagyok! – Avagy a magyar röplabdaszurkolók társas identitásának és Facebook használatának kapcsolata	Czirák Fanni
2	Bognár Bálint György	Tárgyaink tükrében – Az vagy, amid van?	Pelle Veronika
3	Lénárt Blanka	Veszélyben az állam? – A migráció és a genderideológia narratívaelemzése a magyar kormánypárti média szemszögéből	Vigvári Gábor; Szalai András
Közgazdálkodás és közpolitika szekció			
1	Boga Balázs	The economic cost of depression in Hungary	Molnár Gábor Tamás
1	Lukács Emma	Az árstop intézkedés hatása az élelmiszerárindex alakulására Magyarországon	Benedek Márton; Gánics Gergely
3	Tóth Máté	Az automatizáció hatása Magyarország munkaerőpiacára, intézményeire és vállalataira	Katona Márton Tamás

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
Közlekedés és turizmus szekció			
1	Csikós Zsófia Nikoletta	A Sziget Fesztivál által kommunikált kínálatban megjelenő fenntarthatóság vizsgálata	Boros Kitti
2	Klucsár Nóra	Élménykeresés Badacsony borvilágában	Csapody Bence
2	Murinová Barbara	Akadályok nélkül nincs fejlődés – A Spartan Race Hungary lehetséges fejlődési irányai	Miskolczi Márk
Marketing-, média, designkommunikáció – Holisztikus marketingkommunikációs szemléletmód szekció			
1	Lapis Áron	Mi ösztönzi a magyarokat a Forma-1 iránti rajongásra?	Horváth Dóra
2	Hamecz Anna Rebeka	Transzgresszió hatása a sportfogyasztói magatartásra	Kajos Attila
3	Patonai Laura	Anime, mint (társadalmi) marketing	Cosovan Attila Róbert; Horváth Dóra
Marketing-, média, designkommunikáció – Marketingkommunikáció a XXI. században szekció			
1	Dudás Norbert	Élmény a digitális ügyintézésben – A fogyasztói élmény kialakulásában szerepet játszó tényezők a mobilbanki alkalmazások használata során	Csordás Tamás Viktor
2	Nagy Kamilla	Mi jellemzi a szépségideálok marketingkommunikációs interpretációját a közösségi média felületein a női fogyasztók szemszögéből?	Galla Daniella Dominika
3	Kereszty Loránd	Co-labour, co-create, co-branding – Hogyan növelhető a vállalat fogyasztók által észlelt márkaértéke a képzőművészeti kompetencia termékfejlesztésben történő alkalmazásával?	Pelsőci Balázs Lajos

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
Médiatudomány szekció			
1	Varga Dóra Eszter	Férfi felségterületre lépve	Benczes Réka Ágnes
2	Horváth Balázs	Retúrjegy a „miénktől” az „enyémig” – A politikai perszonalizáció vizsgálata Orbán Viktor televíziós interjúiban a személyes névmások elemzésén keresztül	Szabó Lilla Petronella
3	Utasi Zsófia	A szövegbányászat módszertanainak alkalmazása a magyar irodalom középiskolai oktatásának támogatására	Kovács László
Nemzetközi tanulmányok – Európa szekció			
1	Szőnyi Borbála	Barát és/vagy ellenség? – A magyar Oroszország-kép alakulása az orosz–ukrán háború hatására	Farkas Attila
2	Stefanidesz Péter Patrik	Az orosz politikai rendszer átalakulása Putyin idején, és ennek hatásai az orosz külpolitika Hegyi-karabahi konfliktussal kapcsolatos attitűdjére	Sz. Biró Zoltán
2	Vida Benjámin Áron	Putyin kontra NGO-k – A nem kormányzati szervezetek biztonságiasításának esete Oroszországban	Sz. Biró Zoltán
Nemzetközi tanulmányok – Európán kívüli térségek, globális kihívások szekció			
1	Tóth Csongor Murád	Az egyiptomi külpolitika útkeresése Morszi és el-Szisi elnöksége alatt	Rostoványi Zsolt
2	Katona Eszter	A gyermekhalandóság vizsgálata a szubszaharai régióban az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljainak tükrében	Marton Péter

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
2	Kertész Bence	A kettős felhasználású (űr)technológiák hatása a stratégia csapásmérő képességekre, a globális biztonságpolitikára, és a nonproliferációs törekvésekre	Gálik Zoltán
Pénzügyi ökonometria szekció			
1	Kiss László Marcell	Monetáris politikai modellezés keletközép-európai országokban árnyékkamatláb használatával	Madari Zoltán
2	Székely György József	Jump activity index for semimartingales – Which method should we use?	Badics Milán Csaba
3	Lázár Viktor	Quantitative Methods for Pairs Trading Risk Management	Badics Milán Csaba
Pénzügyi piacok szekció			
1	Till Gábor	Fenntarthatósági megfontolások a befektetések világában – ESG faktorportfoliók teljesítményének nemzetközi empirikus szektorális összevetése	Badics Milán Csaba; Neszveda Gábor
1	Timár Barnabás	The role of ESG in investments	Badics Milán Csaba; Neszveda Gábor
3	Babotán Márk László	A piaci verseny hatása a vállalat pénzügyi döntéseire és a csődkockázatra	Száz János
3	Molnár Ábel	Mi a célja egy crowdfunding kampánynak?	Kerényi Péter
3	Sass Boglárka	Understanding liquidity commonality in the cryptocurrency market	Badics Milán Csaba
Politikatudomány szekció			
1	Jereb Botond	Mitől realista a relaista? – A politikai realizmus politikaelméleti fogalmának dilemmái	Lánczi András
2	Gulyás Ábel	Az Igazság és politika viszonya Arisztotelésznél	Toronyai Gábor

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
3	Kégl Virág – Gulyás Ádám	A hiányzó láncszem – Hogyan szabható a polgári engedetlenség fogalma és igazolási eszköztára a hibrid rezsimekre?	Demeter Tamás
Projektmenedzsment szekció			
1	Tóth Nikolett	Az X, Y és Z generáció jellemzői, felkészültsége és fejlesztési igényei a projektmenedzsmeri soft készségeket illetően a magyar IKT szektorban	Blaskovics Bálint
2	Antalóczy Levente István	PMO szerepe MI támogatás mellett hibrid projektkörnyezetben	Blaskovics Bálint
3	Kozma Judit	Projektportfólió menedzsment módszertan hazai környezetben vállalati példa alapján	Blaskovics Bálint
Sociology section			
1	Vu Tran Minh Anh	The effects of corruption – The effects of corruption at the individual level examined through the corruption perception of the citizens in China and Vietnam	Hajdu Miklós
2	Khegay Yelena	The mental health well-being of the general population of Kazakhstan in the context of the Russian–Ukrainian war and ‘Bloody January’	Rencz Fanni
3	Orbea Rea Violeta Yadira	Between Faith and Commitment – The Work-Life Balance in the Volunteer Members of the Seventh Day Adventist Reform Movement Church	Vicsek Lilla Mária
Sportgazdaságtan I. szekció			
1	Kiss Márton Gellért	A dinamikus árazás hatása Magyarországon kulturális rendezvények bevételére és lehetséges hatásai a sportrendezvényekre	András Krisztina Anna

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
2	Varga Katalin – Szombath Kitti	Eredményesség és TAO-támogatások kapcsolatának vizsgálata a magyar női kézilabdában	Havran Zsolt
3	Berghammer Anna	Magyar NB I és II labdarugóklubok pénzügyi helyzetének hatása a bajnokságban elért teljesítményre	Kovács László
Sportgazdaságtan II. szekció			
1	Herczog Roberta	A székesfehérvári sportklubok fogyasztóknak nyújtott értékajánlata és a mérkőzés napi élmény	Máté Tünde
2	Sipos Borbála	Nemzetközi parasport-rendezvények lehetséges társadalmi hatásai	Máté Tünde
3	Folyovich Péter András	A közösségi média hatása a labdarúgók piaci értékére	Petróczy Dóra Gréta
Sportgazdaságtan III. szekció			
1	Kutrovich Bence Csaba	Többszemponútú döntések a sportban – A magyar női kosárlabda válogatott kiválasztása	Bozóki Sándor; Máté Tünde
2	Hajdu Richárd	A pénzügyi stabilitás és a sportteljesítmény kapcsolata az európai klubfutballban	Váradi Kata
3	Imre Mátyás István	A kockás zászlón túl – Alternatív pénzdíjfelosztás a Forma-1-ben	Petróczy Dóra Gréta
Statisztika és ökonometria szekció			
1	Szőnyi Dávid	Dynamic Hedging Effectiveness – An empirical M-GARCH comparison	Madari Zoltán; Mák Fruzsina
2	Lukács Emma	Anomália-detekciós eljárások összehasonlítása mortalitási idősorokon	Ferenci Tamás
3	Zareczky András Zsombor	Túlélés a turizmusban – Az ágazat sérülékenysége a pandémia hatása következtében	Madari Zoltán

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
Stratégiai és nemzetközi menedzsment szekció			
1	Molnár Balázs	Dynamic capabilities in cross-border acquisitions – Sustained competitive advantage of OTP Bank	Stocker Miklós György
2	Izsák Réka	Családi vállalkozások átöröklése a következő generációra Székelyföldön	Szanyi-Gyenes Xénia
3	Fazekas Dóra	Ügyfélérték a magyar biztosítási szektorban	Szukits Ágnes
Számvitel és gazdasági jog szekció			
1	Babos András	Topfutball válságok árnyékában	Veit József
2	Bácsi Nelli	Az IFRS átállás hatása az immateriális javak elszámolására	Filyó Janka
2	Kovács Ágnes	A számviteli minőség vizsgálata az IFRS átállás tükrében	László Norbert
3	Matolcsy László – Tóth Gréta	A Magyar Bankholding számviteli politikájának kialakítása	Gulyás Éva
Szociológia szekció			
1	Gőz Anett	Rangsorok hálójában – A felsőoktatási rangsorok hatásai az egyetemi hallgatók motivációira és várakozásaira	Moksony Ferenc
2	Lenkefi Sára Boglárka	Játszótér a felnőttkor küszöbén, avagy az önkéntes motiváció és a társadalmi tőke szerepe a fiatalok életében	Hegedűs Rita
3	Schichnik Eszter Natália	Az önkéntesség motivációi a fiatal felnőttek körében	Hegedűs Rita
Turizmus – Turizmusmarketing szekció			
1	Fekete Gergely	A fenntarthatósági kommunikáció helyzete a hazai wellness szállodákban a Covid-19 hatásainak tükrében	Keller Krisztina
2	Faragó Emma	Szponzorációk hatása a könnyűzenei fesztiválokra Magyarországon	Jászberényi Melinda
3	Csernyus-Sirák Blanka	A hallássérültek immerzív kulturális turisztikai élménye	Irimiás Anna Rita

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
Turizmus – Turizmusmenedzsment szekció			
1	Kiss Viktor Soma	A szervezeti reziliencia vizsgálata a Hotel Moments Budapest példáján keresztül	Jelen Tibor
2	Uzonyi Zsolt	Fejleszteni vagy nem fejleszteni? – Komplex sportturisztikai szolgáltatások az amatőr futóversenyek esetében	Kökény László
3	Varga Virág Judit	A kompenzáció szerepe a munkaerőmegtartásban a vendéglátás területén	Harmat Vanda Daniella
Vállalatgazdaságtan szekció			
1	Füredi Anita	Technológiai innovációk a pénzügyi szektorban – A magyarországi kereskedelmi bankok digitalizációs törekvései	Deutsch Nikolett
2	Láncos Liliána	A fast fashion üzleti modell megítélése a generációk tükrében – a H&M példáján keresztül	Kajos Attila
3	Vékássy Eszter Alexandra	A Covid-19 járvány hatásai a farmakológiai ellátási láncokra	Nagy Judit
Vállalkozás szekció			
1	Obsuszt Anna	Magyar kockázati tőkealap-kezelők teljesítményének értékelése	Molnár Endre Mihály
2	Czinege Zsolt	Társasjáték bárok és kávézók piaci helyzete a budapesti régióban – Fejlesztési lehetőségek hallgatói szemmel nézve	Szabó Krisztofer
3	Hradszky Boglárka	A közösség ereje – Magyar startup vállalkozások közösségi média segítségével létrehozott márkaközösségeinek kvalitatív elemzése	Bavlsík Richard
3	Krátki Alexandra	Innováció a fenntarthatóságért – Magyar zöld innovációk sikertényezőinek és fenntartható üzleti modelljeinek vizsgálata	Hoffer Ilona

Helyezés	Szerző(k)	Dolgozat címe	Konzulens
Világgazdaság szekció			
1	Galambos Gergő	Az orosz–ukrán háború hatása a magyar turisztikai szektorra, kiemelt fókusszal a beutazó turizmusra és a szállodaiparra	Endrődi-Kovács Viktória
1	Kelemen Hunor	Az árfolyamok karmesterei – Politikai és ipari bejelentések hatásai különböző nyersolajok árfolyamára a háború árnyékában	Kökény László; Hortay Olivér
3	Peisz Balázs	Lehet-e bárkiből Svédország? – A svéd jóléti modell nemzetközi politikai gazdaságtani megközelítésben	Gedeon Péter
Viselkedési közgazdaságtan szekció			
1	Megyeri Orsolya Nóra	A negatív kamatok magyarországi toleranciája lakossági megtakarításokon	Bakó Barna
2	Sáfi Lilla Tünde	A Wirecard-botrány elemzése event study módszertannal	Mágó Mánuel László; Neszveda Gábor
3	Nagy Tünde	A kockázat és a kockázatos helyzetek érzékelése és értékelése, az érzékelést módosító hatások	Petróczy Dóra Gréta
World economy and Europe section			
1	Gareeva Liana	Defining and comparing the level of Hungarian neobanking within Europe	Stukovszky Tamás
2	Somoskövi Ákos	Botswana & Zimbabwe – Comparative Analysis of the Rule of Law and State Institutions	Győrfy Dóra
2	Szécsi Dominika	Examining the long-term education policies of the Visegrad 4 countries in the perspective of East Asian educational growth model	Szunomár Ágnes

A TDK Könyvtár Közgáz Diáktudós sorozatban eddig megjelent tanulmányok listája (2010-2025)

Ábrahám Zsolt (2012): Egyszer fenn, egyszer lenn – átfogó repülőterstratégiák

Ámann Róbert – Teszárik Eszter (2017): Uber vs taxi – avagy tényleg hatékonyabb a közösségi gazdálkodás?

Augusztin Anna (2019): Aki versenyképes, az termelékeny is?

Bakonyi Zoltán (2010): Az üzleti hálózat fontossága a biztosítási alkusz iparágában – Egy hálózati megközelítés

Bakonyi Zoltán (2011): Miként adaptálható a CSR az üzleti modellekbe? – Egy új megközelítés

Bakonyi Zoltán (2012): Szervezeti demokrácia és stratégiaalkotás

Baksai Csilla – Ruzsonyi Csenge (2017): Mitől boldogabb egy dán, mint egy magyar?

Balog Dóra (2010): Kockázat alapú tőkeallokáció – alkalmazások és módszerek

Bánóczy Anna (2019): Lakni, vagy nem lakni? – Ingatlanpiaci folyamatok elemzése a fővárosban, fókuszban az Airbnb

Bardóczky Veronika (2010): Az internet szerepe a régió- és településmarketingben

Barna Zsolt (2012): A szén-dioxid lábnyom mérése – gyakorlati megoldások a raktározás és áruszállítás területén

Békés L. Márton (2012): Kína felemelkedésének hatása a harmadik világ demokratizálódására

Békés Márton – Farsang Zsuzsanna (2010): Címszavakban – A manipulatív főcímek hatása a politikai véleményalkotásra

Békés Márton (2010): Radar a gödörben – A zengői és tubesi lokátorépítés körüli konfliktusok elemzése

- Békési Vivien (2020): Az ügymarketing-kampányok mint a fogyasztói társadalmi felelősségvállalás szócsovéi
- Berei Bea Emőke – Bóta Nikolett (2012): Magyar devizatartalék: államadósságcsökkentés a tartalékból?
- Berezvai Zombor (2011): A szeszipar és a válság – elemzés regressziós modellek segítségével
- Bihary Barbara (2017): Profit és társadalmi cél: ellenségek vagy barátok?
- Bilicz Dávid – Bilicz Hanga Lilla (2018): Hogyan vezessünk sportcsapatot?
- Bilicz Hanga Lilla (2018): Miért elégedetlenek a hazai pedagógusok?
- Bischóf Bernadett (2012): Létezik legális zenefogyasztás Magyarországon?
- Boda Zsófia – Vörös András (2010): A középiskolai népszerűség – Egyéni és csoportjellemzők a hálózati formációban
- Bognár Bálint György (2022): Algoritmikus verselés – A képvers és az anonimitás az instaversek szolgálatában
- Bollók Máté Bence (2023): Mi és M.I. - A mesterségesintelligencia-rendszerek helye és bizalmi megítélése
- Borsos András – Ónodi-Szűcs Zoltán (2011): A felvételi pontszámok és az egyetemi teljesítmény kapcsolata
- Both Sára (2025): Egy lépéssel közelebb az integrációhoz
- Czapp Nikolett – Domokos Csenge – Gera Anna (2019): Helyi termék mint a periférikus térségek identitásképző és településmarketing eszköze
- Csábráki Dávid (2022): Dinamikus súlyozású kereskedési stratégiák a momentum szolgálatában, avagy hogyan védekezhetünk a momentum hatás összeomlása ellen?
- Csanaki Tímea (2012): Innovatív imázsformálási lehetőségek a turizmusban Győr példáján keresztül
- Csiffáry Emília (2010): Az innováció és verseny kapcsolata Magyarországon
- Csortos Orsolya (2012): A magyar háztartási hitelboom kialakulása és azonosítása
- Dósa Márton – Hoffmann Janka Enikő (2012): Fogyatékosok foglalkoztatása a nagyvállalatoknál – motivációk és hozzáállás

- Dózsa László (2013): A fedezetlen kamatparitás vizsgálata a svéd korona és az euró példáján
- Drabancz Áron (2017): Előregedő Európa – a vén kontinens népesedési folyamatainak meghatározó tényezői
- Durkó Ruben István (2023): Milyen adósságszerkezeti képet fest az Európai Unió?
- Edőcsény Klára Ilona (2019): Zöldülő divatipar?! Fenntartható üzleti modellek vizsgálata a magyar ruhaiparban
- El-Meouch Nedim Márton (2017): Bérdiszkrimináció az NBA-ben
- Fekete Fanni Krisztina (2020): A felhasználókban rejlő érték – Közös értékteremtés az IKEA vállalati Facebook-oldalán
- Gálik Julianna Katalin (2013): Miért van infláció egy virtuális világban?
- Gerics Dorottya Borbála (2019): Motorosok a biztonságért – Egy társadalmi befektetés megtérülése
- Geszler Nikolett – Ördög Zita (2011): Vezetői jövedelmek – egy nemzetközi kutatás főbb eredményei
- Göz Anett (2025): Rangsorok hálójában – A felsőoktatási rangsorok hatásai az egyetemi hallgatók motivációira és várakozásaira
- Hadászi Szabolcs (2022): A bizalom és a szavazás kapcsolata a V4 országokban
- Hajnal Áron (2019): Terrorizmus és turizmus – 2015. novemberi párizsi támadássorozat hatása a francia belföldi turizmusra
- Hajnal Emese (2018): Hogyan hat teljesítményünkre a párhuzamos feladatvégzés? A multitasking hatásai a kognitív képességekre
- Halmai Fanny Adriána (2018): Rablánc helyett blokklánc – A blockchain technológia jövője a társadalmi és humanitárius kérdések megoldásában
- Hartvig Áron – Pap Áron (2019): A digitalizáció és a vállalati termelékenység Európában
- Hegedüs Dóra (2020): Tényleg boldog a karácsony? Avagy miért stresszesek a fiatal felnőttek a szeretetünnep környékén?
- Herke Mónika (2013): A kooperációs jelzések a társas értékkorientációk tükrében
- Holczinger Dóra (2013): A befolyásolás típusai a szóbeszédmarketingben

- Horváth Detre (2010): Az ingatlanadó megvalósítása Magyarországon, avagy adalékok egy 26 napos adó történetéhez
- Horváth Evelin (2020): Porból lettünk, pixellé leszünk
- Huszi József (2019): Nem tudhatod..., avagy hogyan befolyásolnak az érzelmek a márkaválasztásban
- Hürkecz Attila (2011): Az intellektuálistőke-menedzsment és a versenyelőny kapcsolata az upstream szegmensben
- Ignác Péter – Nagy András (2012): Irány kelet! – avagy lehet-e még sztorit adni a Budapesti Értéktőzsdének?
- Ilyés Noémi (2017): Turizmus Budapest árnyékában: láthatatlan turisták Szentendrén
- Jakó Fanni – Török Borbála Cecília (2020): „Whoa ... the stock is so high lol” Médiahírek hatása a Tesla részvényárfolyamára
- Jakó Fanni (2023): Hogyan építhetők bele a földrajzi adottságok az ökonometriai modellekbe?
- Jentetics Kinga (2012): A zene és az országimázs kapcsolata – Magyarország példáján keresztül
- Kapronczay Mór (2018): A félelem terjedése a globális tőkepiacokon
- Kelemen Hunor (2023): Takarékpénztárból transznacionális bankóriás – Az OTP Bank expanziós helyzetelőnyének körülményei a posztszocialista országok bankrendszerének átállását követően
- Kelemen Hunor (2025): Az árfolyamok karmesterei: Politikai és ipari bejelentések a hatásai különböző nyersolajok árfolyamára a háború árnyékában
- Keresztesi Luca (2013): A növekedési cikluson túl – Revitalizáció egy érett szervezetben
- Kolta Emánuel Ádám (2011): Légitársaságok árazásának magyarázata árdiszkriminációs technikákkal
- Kovács Brigitta (2013): Virágzó Debrecen – Debrecen imázsa és turisztikai vonzereje a Virágkarnevál tükrében
- Kovács Kincső (2018): Hogyan csökkenthetjük a türelmetlenséget? – A megfogalmazás hatása a döntéseinkre

- Kövesi Tibor (2011): A franchise bidding a bajai helyi buszközlekedés példáján
- Lellei Luca (2019): Mennyit számítanak a közgazdasági ismeretek, ha döntéseket hozunk? A mentális könyvelés vizsgálata egyetemisták körében
- Lellei Luca (2023): Nemzeti Covid-19 intézkedések hatása az európai háztartásokra
- Lévai Tünde (2011): Lehet a kicsi is szép – kisméretű tejfeldolgozók versenyképessége
- Lovász Tamás – Vara Bálint – Verhás Georgina (2019): Az ökotudatos falufejlesztések sikertényezői és adaptálható elemei
- Ilyés István (2011): Vállalatok mérete és növekedése
- Mandácskó Eszter – Panyik Barbara (2013): Osztályon belüli népszerűség mérései közötti különbség a dohányzási szokások esetében
- Markóczy Réka – Szathmáry Lilla (2018): A szigorúbb alkoholszabályozás jobb is? Az EU tagállamok gyakorlatának közegészségügyi hatékonysága
- Márton András (2013): Az előrejelzések szerepe a stratégiaalkotásban
- Márton János (2020): Közösségi elköteleződés folyamata a Zero Waste mozgalom példáján keresztül
- Mezei Bálint (2010): Fejlődés vagy vergődés? – A hazai generikusgyógyszer-gyártók üzleti elemzése (2005–2010) a Krka benchmark adatainak segítségével
- Mezei Bálint (2011): Kreatív könyvelési motivációk a hazai mikro-, kis- és középvállalatoknál
- Mindum Luca (2017): Tehetsz róla, tehetsz ellene? A nemierőszak-ellenes kampányvideókban bemutatott történetek elemzése
- Miskolczi Márk (2017): Új perspektívák a budapesti tömegközlekedésben – Mi úszott el az olimpiával?
- Módos Dániel (2010): Adócsalás gazdaságpszichológiai megközelítésben
- Molnár Balázs (2013): Adatgyűjtés az okostelefonok világában
- Morva Attila (2019): Hogyan mérhető az okosvárosok teljesítménye? – Kulcsindikátor alapú Smart City mérési-értékelési modell

- Nádasy Bernadett (2010): Termék-szolgáltatás rendszerekkel kapcsolatos fogyasztói attitűdök felmérése Magyarországon nemzetközi kitekintéssel
- Nagy Márton (2025): Jól tervezett költségek? A tagállami RRF-tervek illeszkedésének vizsgálata a tagállamok relatív fejlesztési szükségleteihez az Európai Unióban
- Nagy Péter (2011): A fogyasztói elkötelezettség vizsgálata a szabadidős teniszezésben
- Nagy Péter Artur (2019): A homogenizáló rombolás – A világválság hatás a V4 országok nyugat-európai kereskedelmi kapcsolataira
- Nagy Zsolt (2013): A lakásért járadék termékek lehetőségei
- Nemes Anikó Katalin (2012): Egy hungarikum esélyei: a magyar fűszerpaprika versenyképessége
- Németh János – Steiner Johanna (2013): Egy „reumás” egészségbiztosítási termék tervezése
- Neszveda Gábor (2010): Hírpiacok előrejelző képessége
- Nyári Izabella (2012): Mit kezdünk egy interjúval? Abaújszántó zsidósága a XX. században visszaemlékezések nyomán
- Ondrik Szonja (2022): Menni vagy maradni? – A család mint megtartó erő Nógrádkövesd és környékén
- Orbán Krisztina (2010): Megérzések és várakozások – Egy viselkedés közgazdaságtani modell
- Orosz Emese (2012): Társadalmi felelősségvállalás: az értékteremtés új formája egy vállalkozás kapcsolati hálójában
- Pandula Bettina – Zsiros Bernadett (2018): A képernyőtől az utazásig – A Trónok harca generálta filmturizmus sajátosságai
- Panyi Krisztina Tímea (2018): Milyen szempontok szerint válogathat egy szponzor a magyar YouTube piacon?
- Papik Réka – Vig Ádám (2019): Ki mit tud? A tudásáramlás elősegítése kapcsolathálóelemzéssel egy magyar egyetem példáján
- Papp Johanna (2013): Magyarország ingadozó hitelminősítési hullámainak hatása a hazai tőkepiacra
- Rausch Márton – Szenczi Roland (2012): Pénzügyi zsákutca vagy gazdasági sikertörténet? – A Soproni Kékfrank elemzése

- Reizer Balázs – Seres Gyula (2010): A gyermekvállalás hatása a családi jövedelemre Magyarországon
- Révész Gábor (2011): Benzinkutak árversenye Magyarországon
- Sas Dóra (2010): „Nemcsak a húszéveseké a világ!” – Az 50+ generáció megjelenése a reklámokban
- Simonovits Gábor – Szabó Eszter (2011): A gazdasági helyzet értékelésének hatása a választói magatartásra a 2010-es választások során
- Siróné Váradi Júlia (2013): A magyar szőlő- és borágazati üzemek technikai hatékonysága
- Somogyi Róbert (2010): Ármerevség vizsgálata ágens-alapú szimulációs megközelítéssel
- Soós Veronika (2013): Puszta, paprika, Piroska? – A hungarikumok hatása a magyar országimázsra
- Szabó Ákos (2019): Egyik fülünkön be, a másikon ki – Auditív reklámok felidézésének és megértésének a vizsgálata a médiában
- Szabó Ákos (2022): Amitől „megőrülsz, megvadulsz” – A hitelesség és a paraszociális kapcsolat vizsgálata az influencer marketing korában
- Szabó Balázs – Fekete Tamás (2013): Az OPEC mint kartell működése és a kartellmegállapodástól való eltérés okai
- Szabó Dorottya – Granát Marcell (2022): Az európai hozamgörbék recesszió előrejelző képességének empirikus vizsgálata
- Szalai Anna (2013): A felsővezetés nélkülözhetetlen eszköze: értékesítés és működéstervezés
- Szepesi Nóra Judit (2020): Fenntartható befektetések válságidőszaki teljesítménye Szoleczki Zoltán (2010): Zeneipar 2.0 – Üzletimodell-váltás a zeneiparban
- Tepfenhart Beatrix (2025): A storytelling mint meggyőzési eszköz: A véleményvezérek által előállított fizetett hirdetések meggyőző ereje és szerepe a fogyasztói döntéshozatalban
- Teszárik Eszter (2018): Az adatvezérelt döntéshozatal a magyar bankszektorban
- Tétényi László (2012): Optimális árukapcsolás

Tomasovszki Tímea – Vörösházi Ágota (2013): Minden csoda három napig tart? – Tőzsdei kereskedési stratégiák vizsgálata statisztikai módszerekkel

Tóth Botond (2023): Ha vadló nincs, a hibrid is jó? – Irreverzibilitással kapcsolatos környezetértékelési problémák szemléltetése a vadlovak és a de-extinction példáján

Tóth Tímea – Vígvári Dorottya (2011): A felsőoktatásban tanulók hatása a családi döntéshozatalra a mobilkommunikáció esetében

Treiber Krisztina (2011): A koncert mint rituális élmény

Ujhelyi: Anna (2011): Közel s távol – online kommunikációs színterek hatása a párkapcsolatokra

Várad Máté (2018): Az Oscar díj nyerteseinek előrejelzése gépi tanulási algoritmusokkal

Varga Virág (2018): Az okos közösséggé válás elméleti és gyakorlati kérdései Paks példáján

Varga Virág Judit (2025): A vendéglátás munkaerőpiacának kihívásai és kompenzációs stratégiák

Villányi Benjámín (2012): Országúti fuvarozás a piaci kudarcok tükrében

Vuleta Patrícia (2018): A kutatási teljesítmény áttekintése: a Research Scorecard és az adatvizualizáció alkalmazásának lehetősége

Zsigó Zsanett (2023): Élhető-e, ami versenyképes? – Az élhetőség és versenyképesség területi összefüggései a budapesti agglomerációban

